

JURIDISKA FAKULTETEN
vid Lunds universitet

Malin Sjöstrand

Samband mellan ekonomisk och organiserad brottslighet

Examensarbete
20 poäng

Handledare: Helén Örnemark Hansen

Straffrätt

Höstterminen år 2000

Innehåll

SAMMANFATTNING	1
FÖRORD	3
FÖRKORTNINGAR	4
1 INLEDNING	5
1.1 Syfte och problemställning	6
1.2 Metod och material	6
1.3 Disposition	7
2 EKONOMISK BROTTSLIGHET	9
2.1 Vad är ekonomisk brottslighet?	9
2.1.1 Definitionsfrågor	11
2.1.2 Forskningsläge	15
2.1.3 Kunskapsläge	17
2.2 Vilka begår ekonomisk brottslighet?	19
2.2.1 Bulvaner och målvakter	20
2.3 Brottformer	24
2.3.1 Skatterelaterad brottslighet	24
2.3.1.1 Undandragande avseende mervärdesskatt och avgifter m.m.	26
2.3.1.2 Skatteparadis och off-shorebolag	29
2.3.2 Konkursrelaterad ekonomisk brottslighet	32
2.3.3 Skalbolagsaffärer	34
2.3.4 Bedrägerier	36
2.3.5 Bokföringsbrott	41
3 ORGANISERAD BROTTSLIGHET	43
3.1 Vad är organiserad brottslighet?	44
3.1.1 Definitionsfrågor	45
3.1.2 Forskningsläge	48
3.1.3 Kunskapsläge	49
3.2 Vilka begår organiserad brottslighet?	50
3.2.1 Maffia	51
3.2.1.1 Italiensk maffia	52
3.2.1.2 Rysk maffia	54
3.2.2 Kriminella motorcykelgäng	57
3.2.3 Fängelsegäng	61
3.2.4 Kinesiska Triader	62

3.3	Brottstyper	62
3.3.1	Penningtvätt	63
3.3.2	Smuggling och handel med människor	67
3.3.3	Smuggling och handel med kontraband	69
3.3.4	Narkotikabrottslighet	71
3.3.5	Korruption	73
4	HUR BEKÄMPAS DESSA FORMER AV BROTTSLIGHET?	74
4.1	Hur bekämpas ekonomisk brottslighet ?	75
4.1.1	Ekobrottsmyndigheten	75
4.1.2	Andra myndigheter som motverkar ekobrott; Skattemyndigheten och Finanspolisen	77
4.1.3	Internationella organisationer	78
4.1.4	Olika förslag som kan motverka ekonomisk brottslighet	79
4.2	Hur bekämpas organiserad brottslighet ?	80
4.2.1	Polisen	81
4.2.2	Internationella organisationer	83
4.2.3	Olika förslag på åtgärder som kan motverka organiserad brottslighet	85
5	FINNS DET NÅGRA SAMBAND ELLER KOPPLINGAR?	87
5.1	Vad har framkommit i uppsatsen?	87
5.1.1	Samband i definitioner och forskning	88
5.1.2	Samband hänförliga till brottstyper, metoder och tillvägagångssätt	90
5.1.3	Samband hänförliga till personer	92
5.2	Vad anser olika författare?	92
5.3	Vilken uppfattning har man på Ekobrottsmyndigheten i Malmö?	94
5.4	Kan ett uppmärksammande av samband mellan ekonomisk och organiserad brottslighet bidra till mer effektivt bekämpande av brotten?	95
6	RESULTAT OCH SLUTSATSER	97
7	AVSLUTNING	99
8	KÄLL- OCH LITTERATURFÖRTECKNING	101
8.1	Offentligt tryck	101
8.2	Domar	101
8.3	Litteratur	102
8.4	Övrigt skriftligt material	102
8.5	Övrigt material - intervjuer, tv-program och föredrag	104

Sammanfattning

Uppsatsen handlar om ekonomisk och organiserad brottslighet och även något om hur dessa former av brottslighet bekämpas. Slutligen presenteras olika drag hos de båda typerna av brottslighet, vilka enligt författarens mening utgör samband och kopplingar mellan de båda områdena. För att kunna motverka något, måste man veta hur det ser ut. För att på ett adekvat sätt kunna bekämpa ekonomisk och organiserad brottslighet och särskilt de former av brottslighet som på grund av samband och kopplingar utgör något slags mellanting, kan dessa vara bra att känna till.

Uppsatsen är förhållandevis omfattande och speglar ett brett fält av olika brott. Detta för att visa på att det kan finnas samband inom de mest skilda slag av brottslighet som klassas som ekonomisk eller organiserad.

Det finns ingen allmänt vedertagen definition av vad ekonomisk brottslighet är. Kort, kan man säga, att ekonomisk brottslighet är vissa brott som utförs inom ramen för en legal näringsverksamhet. Beräkningar visar, att ekonomisk brottslighet medför att statskassan går miste om stora intäkter. Gärningsmännen är av naturliga skäl ofta företagare. Bulvaner och målvakter är vanligt förekommande inom denna typ av brottslighet. Vanliga former av ekonomisk brottslighet är olika former av skatteundandragande, där inslaget av överföringar till skatteparadis inte är ovanligt. Vidare förekommer andra former av undandraganden, till exempel vad gäller tullavgifter. Så kallad karusellhandel och transitbrottslighet är brott som förekommer. Ekonomisk brottslighet kan även ske i samband med konkurs, och det är också i samband med konkurs många ekonomiska brott upptäcks. Skalbolagsaffärer är en typ av ekonomisk brottslighet där brottsrubriceringar som oredlighet mot borgenärer och skattebedrägeri kan aktualiseras. Vidare förekommer olika typer av bedrägerier. Det ekonomiska brott som är mest vanligt förekommande är bokföringsbrott.

Inte heller begreppet organiserad brottslighet har någon strikt avgränsning. Med organiserad brottslighet avses inte enbart vissa kriminaliserade handlingar, det uppställs även vissa kvalifikationskrav för att något skall utgöra organiserad brottslighet. Detta gäller även för ekonomisk brottslighet. För att något skall utgöra organiserad brottslighet, skall det huvudsakligen röra sig om flera personer som är organiserade för att, med ekonomisk vinning som mål, ägna sig åt en verksamhet som är kriminaliserad i sig. Det har sedan länge funnits olika kriminella organisationer i världen. Maffian, den klassiska italienska och den senare ryska är två exempel, liksom kinesiska triader och kriminella mc-gäng. Vidare finns olika mer eller mindre stabila nätverk och organisationer, som ägnar sig åt brottslig verksamhet. Den organiserade brottsligheten ägnar sig bland annat åt brott som smuggling och handel med kontraband, våld, narkotikabrott, människosmuggling, penningtvätt och korruption. Den organiserade brottsligheten utgör ett hot mot samhället, då den i stor utsträckning inte

respekterar samhällets regler, och använder våld och hot för att genomdriva sin vilja.

Det finns samband och kopplingar av olika slag mellan den ekonomiska och den organiserade brottsligheten. Dessa kan vara mer eller mindre tydliga, och mer eller mindre långvariga. Både ekonomisk och organiserad brottslighet tvättar sina illegalt åtkomna pengar, och ägnar sig åt samma typer av brottslighet; organiserad brottslighet åt skattebrott och ekobrottslingarna åt smuggling. Vidare förmedlas målvakter till ekonomiska brott av kriminella mc-gäng. Den organiserade brottsligheten använder i stor utsträckning företag som fasad för sin brottsliga verksamhet, eller investerar sina vinster i legala företag, och fortsätter att använda sina brottsliga metoder i näringslivet.

Omedvetenhet om de samband och kopplingar mellan ekonomisk och organiserad brottslighet som förekommer kan medföra en risk att vissa typer av brottslighet inte beivras. Forskning, undersökningar och medvetenhet om detta behövs för att minska denna risk.

Förord

I litteratur som berör ekonomisk brottslighet, finns det ofta någon hänvisning till, eller avgränsning från, den organiserade brottsligheten. Under specialkursen Ekonomisk och organiserad brottslighet i ett internationellt perspektiv framkom detta upprepade gånger, varför intresse för ämnet uppstod.

Författaren önskar rikta ett tack till de personer som varit behjälpliga med detta examensarbete. Särskilt gäller detta universitetslektor, jur. dr. Helén Örnemark Hansen som är min handledare, och som varit mycket vänlig och tipsat om litteratur, lånat ut sådan, ordnat studiebesök och möten m.m. Vidare riktas tacksamhet till de personer vid Ekobrottsmyndighetens södra avdelning i Malmö, som tagit sig tid att svara på olika frågor kring problemområdet och berätta hur verkligheten ser ut. Tack även till Martin, som bland annat hjälpt till att föra in uppsatsen i den därför avsedda mallen.

”Vi har tre år på oss att utnyttja de upplysningar vi har fått för att kunna arbeta effektivt i grupp igen. Efter det har vi glömt allt, och framför allt kommer vi att famla i mörker igen. För informationer åldras snabbt, och kampmetoderna måste effektiviseras.” - *Giovanni Falcone*

Förkortningar

ABL	Aktiebolagslagen (1975:1385).
AMOB	Arbetsgruppen mot organiserad brottslighet.
BNP	Bruttonationalprodukt
BRÅ	Brottsförebyggande Rådet
ECU	European Currency Unit.
EFTA	European Free Trade Association.
EU	Europeiska Unionen
Europol	Den Europeiska Polisbyrån.
FATF	Financial Action Task Force on Money Laundering.
FN	Förenta Nationerna.
G7	Group of Seven. ¹
Interpol	The International Criminal Police Organisation.
KUT	Rikskriminalpolisens Kriminalunderrättelseavdelning.
OLAF	Office Européen de la Lutte Antifraude.
PRV	Patent- och Registreringsverket.
RKP	Rikskriminalpolisen.
RRV	Riksrevisionsverket.
RSV	Riksskatteverket.
SØK	Statsadvokaturen for Særlig Økonomisk kriminalitet.
SPANEK	Arbetsgruppen angående spaning mot ekonomisk brottslighet.
SPAR	Statens person- och adressregister.
SÄPO	Säkerhetspolisen.
VAT-nummer	Registreringsnummer för mervärdesskatt, momsregistreringsnummer.
VIES	Det datoriserade mervärdesskattekontroll- systemet inom EU.

---

¹ Sammanslutning för regelbundet återkommande informella samråd på stats- och regeringschefnivå mellan världens ledande industriländer och representanter för EU.

1 Inledning

Intresset för ekonomisk brottslighet har varierat över tiden. Det finns naturligtvis ett flertal anledningar till detta. En förklaring kan vara att det inte finns något brott i lagboken som kallas ekonomisk brottslighet, en annan att många människor inte förstår vad ekonomisk brottslighet är för något. Många har inte sådana kunskaper om näringsverksamhet och om hur skattesystemet fungerar att de kan föreställa sig hur ekonomisk brottslighet går till. Brottsligheten är komplicerad. De brott som förekommer sorteras in under de traditionella brottsbalksbrotten, och vad som anses utgöra ekonomisk brottslighet beror på vilken definition som används. Hittills har olika definitioner använts beroende på vem som uttalat sig i frågan, och i vilket syfte. Till detta kommer att det ofta inte finns någon enskild person som direkt har lidit skada på grund av ekonomisk brottslighet och som därför anmält denna till polisen; skadelidande är ofta staten som går miste om olika skatteintäkter och som kan orsakas kostnader. Brottsligheten är följaktligen svår att upptäcka.

Den organiserade brottsligheten intresserar mer konstant och på annat sätt, trots att inte heller detta begrepp återfinns i lagboken. När den organiserade brottsligheten kommer på tal väcks en romantisk bild av den sicilianska maffian, detta på grund av böcker och filmer som Mario Puzos Gudfadern till exempel. Denna bild implicerar något mer; nämligen att fenomenet organiserad brottslighet är någonting som finns någon annan stans, utomlands kanske, men inte här. I verkligheten är det annorlunda. Den organiserade brottsligheten finns i hela världen; i Östeuropa och Ryssland finns så kallad maffia, i Kina finns triader, i Sydamerika finns till exempel narkotikakarteller... Och dessa organisationer verkar även utanför sina ursprungsländer.

Allt mer globaliserad ekonomi och modernare teknik och snabbare kommunikationer gör att personer och företagsgrupper snabbt kan förflyttas. Detta är även till hjälp för den ekonomiska och den organiserade brottsligheten. Pengar kan genom ett klick förflyttas utom räckhåll för myndigheter, företagsgrupper kan registreras i olika länder utan problem. Den organiserade brottsligheten rör sig över gränserna, samarbetar med där befintliga organisationsformer eller skapar filialer i andra regioner i världen. Förvånande vore om ingen organiserad brottslighet funnes i Sverige.

Vad gäller förekomsten av samband eller kopplingar mellan den ekonomiska brottsligheten å ena sidan och den organiserade brottsligheten å andra sidan kan nämnas, att det i litteraturen anges att den organiserade brottsligheten har en tendens att söka sig till sådan brottslighet som ger stor vinst till låg risk. Bland andra orsaker för att minska risken för hårda straff har man börjat ägna sig åt nya lukrativa branscher som människosmuggling och ekonomisk brottslighet. Att personer som tidigare ägnat sig åt

ekonomisk brottslighet söker sig till andra verksamheter som ger hög vinst, till exempel narkotikasmuggling, anges också. Traditionellt har den organiserade brottsligheten ägnat sig åt näringsverksamhet av olika slag och penningtvätt för att förvandla svarta pengar till vita och kunna investera dem i legal näringsverksamhet. Själva penningtvätten kanske kan anses som en organiserad variant av ekonomisk brottslighet. Eftersom det ligger i den organiserade brottslighetens natur, att länkarna mellan de olika personer som förekommer i organisationen är dolda, är detta, och naturligtvis även blandformer av ekonomisk och organiserad brottslighet, svårt att utreda. I uppsatsen diskuteras om ett uppmärksammande av sambanden mellan dessa typer av brottslighet skulle kunna underlätta bekämpandet av dem.

1.1 Syfte och problemställning

Vad döljer sig bakom begrepp som ekonomisk och organiserad brottslighet? Är det två helt skilda fenomen eller finns det några samband mellan dem? Hur ser man på dessa brottstyper och hur bekämpas de? Kan bekämpandet av denna slags brottslighet förbättras eller bli mer effektivt om man ser på dessa företeelser på något annat sätt än som man gör idag?

Uppsatsen syftar till att klarlägga om det finns några samband eller likheter mellan ekonomisk och organiserad brottslighet och hur ett uppmärksammande av sådana eventuellt kan bidra till att brottsligheten kan bekämpas mer effektivt.

Den bakomliggande tes som präglar uppsatsen är antagandet att det finns fler samband och kopplingar mellan den ekonomiska brottsligheten och den organiserade brottsligheten än vad man kan förmoda.

I denna uppsats finns inte någon avsikt att behandla allt som kan räknas till ekonomisk eller organiserad brottslighet. En något övergripande bild av företeelserna ges inledningsvis, för att sedan med hjälp av detta nå en slutsats. Uppsatsen avser inte att närmare behandla alla former av ekonomisk brottslighet ingående. Olika former av organiserad brottslighet som inte bedöms ha något större intresse för undersökningen har lämnats utanför uppsatsen eller berörs endast helt översiktligt. I uppsatsen redogörs även något sporadiskt för vissa danska förhållanden, där det kan vara särskilt intressant med en jämförelse, men någon konsekvent komparation genomförs inte. Vad gäller bekämpande av brottsligheten i fråga, görs inte anspråk på att redogöra fullständigt för denna.

1.2 Metod och material

För denna uppsats har valts en kombination av teoretiska litteraturstudier och empiriska studier och intervjuer. På detta sätt blir arbetet uppdelat i tre delar, teori, empiri och, avslutningsvis, en analys. Genom användning av

förefintlig forskning om ekonomisk och organiserad brottslighet, litteratur och offentligt tryck har bakgrundsmaterial sammanställts. Detta för att kunna redogöra för fenomenen ekonomisk respektive organiserad brottslighet, så att även den som inte tidigare varit särskilt insatt i problematiken kan finna uppsatsen intressant. Med hjälp av litteraturen och information som erhållits genom intervjuer med personer som i sitt yrke kommer i kontakt med dessa frågor försöker jag visa några samband som förekommer mellan ekonomisk och organiserad brottslighet samt hur dessa bekämpas.

Med hjälp av litteratur och offentligt tryck, media samt intervjuer och myndighetsmaterial söker uppsatsen beskriva hur den ekonomiska respektive organiserade brottsligheten ser ut och komma fram till en slutsats om eventuella samband. Vad gäller det material som använts för uppsatsen, kan nämnas att det varit omfattande och av varierande karaktär. Vetenskaplig forskning, offentliga utredningar och mer populärvetenskapliga verk har studerats parallellt. Ett antal utredningar från Brottsförebyggande rådet (BRÅ) har studerats, liksom artiklar och viss utländsk litteratur. Vid sidan av detta, har intervjuer utförts med åklagare vid Ekobrottsmyndigheten.

1.3 Disposition

Uppsatsen inleds med ett avsnitt som behandlar den ekonomiska brottsligheten. Här återfinns en presentation av de olika definitioner av ekonomisk brottslighet som används. Här efter följer ett relativt omfattande kapitel om forsknings- och kunskapsläget angående den aktuella brottsligheten. Vem som begår ekonomisk brottslighet berörs något schablonartat, och de olika brottsformer som anses höra till den ekonomiska brottsligheten behandlas mer ingående. De former av ekonomisk brottslighet berörs, som i stor utsträckning förekommer i Sverige.

Nästa del av uppsatsen behandlar den organiserade brottsligheten, på sätt som huvudsakligen korresponderar mot föregående del av uppsatsen. Här behandlas kriminella organisationer och penningtvätt och andra brottsformer som smuggling av varor och människor och narkotikahandling. De brottsorganisationer och brottsformer som berörs har många anknytningar till olika länder i Europa. Detta för att det finns mer material som rör Europa, och för att det troligtvis inte förhåller sig så, att Sverige är ett undantag från övriga Europa. Om så är, kan det ändå vara bra att vara medveten om de risker som finns.

Den tredje delen av uppsatsen behandlar något kortfattat och översiktligt brottsbekämpningen. Här presenteras organ som är särskilt inriktade på ekonomisk respektive organiserad brottslighet, liksom olika åtgärder som föreslagits eller vidtagits för att bekämpa sådan.

Härefter i behandlas specifikt de samband och kopplingar mellan ekonomisk och organiserad brottslighet som har påträffats i litteraturen eller påvisats av de personer som intervjuats med anledning av uppsatsen. I detta kapitel redovisas även funderingar om ett uppmärksammande av samband

kan bidra till ett effektivare brottsbekämpande. Vidare finns resultat, slutsatser och en avslutande del där resultatet kommenteras.

2 Ekonomisk brottslighet

Den ekonomiska brottsligheten började uppmärksammas i svensk debatt och media, av politiker och av polis på 1970-talet. Det var inte någon ny företeelse. Om man med ekonomisk brottslighet avser brott som begås inom ramen för en i övrigt legal näringsverksamhet, så har det funnits ekonomisk brottslighet lika länge som det funnits regleringar om näringsverksamhet. Under senare tid har problemet främst varit inkomster som undanhållits från beskattning genom att de inte redovisats och olika former av kringgående av skattereglerna. Under första världskriget kunde ekonomisk brottslighet begås genom utnyttjande av varubrister och importrestriktioner. Efter kriget smugglades till exempel sprit från Estland och händelser som Krügerkraschen inträffade. Under 1950-talet uppmärksammades ekonomisk brottslighet i form av bedrägerier i samband med försäljning av homeopatiska läkemedel. Under 1960-talet smugglades svenska aktier ur landet till Schweiz där de såldes.² På senare tid har mycket stora härvor av ekonomiska brott uppmärksammats. Här kan till exempel nämnas La Reinehärvan, där de tilltalade använde sig av hundratals företag,³ Kronebanksagen i Danmark, där en bankdirektör dömdes för groft mandatsvig för över 450 miljoner danska kronor,⁴ eller varför inte Trustorhärvan, där pengar överfördes till Luxemburg och vidare till olika länder innan de hamnade på Cayman Islands.⁵

2.1 Vad är ekonomisk brottslighet?

Begreppet ekonomisk brottslighet är inte ett rent juridiskt begrepp. Det används bland annat inom kriminologin och i den allmänna debatten. Ekonomisk brottslighet avser inte vilka förmögenhetsbrott som helst, utan det rör sig om vissa brott med ekonomiskt sett samhällsfarliga konsekvenser.⁶ I vidsträckt mening kan begreppet sägas omfatta varje agerande i strid med gällande lagar och förordningar som syftar till att bereda ekonomisk vinning och som samtidigt orsakar främst det allmänna ekonomisk förlust. I det allmänna medvetandet torde begreppet ha en mer begränsad räckvidd, nämligen åtgärder som syftar till skatteundandraganden.⁷ Det rör sig vanligtvis om brott som förekommer i legal näringsverksamhet.

Exempel på vad som brukar hänföras till ekonomisk brottslighet är skattebedrägeri, valutabrott, illegalt spel och spritutskänkning i

---

² BRÅ-rapport 1999:7 Forskning om ekonomisk brottslighet - en översikt, s. 40.

³ Kallin, Cay, Ekobrottsmyndigheten 16 November 2000.

⁴ Greve, Vagn (1989), Kriminalitet i erhvervslivet. Föreläsningar over økonomisk kriminalitet, 1 udg. 4. oplag, Gylling, s. 19.

⁵ Ström, Christer, Ekobrottsmyndigheten 15 November 2000.

⁶ Magnusson, Dan. (1995), Marknadens sabotörer, s. 8.

⁷ Victor, Dag (red.) (1986). Ekonomisk brottslighet och rättssäkerhet. Del I: straffrätten och straffprocessrätten i förändring. Rättsfonden, s. 11.

klubbverksamhet. Ekonomisk brottslighet anses inte omfatta förmögenhetsbrott av traditionellt slag som begås av enskilda personer utan att brotten har något samband med näringsverksamhet.⁸

Vilka konkreta brott handlar det om när man talar om ekonomisk brottslighet? Ett antal straffrättsliga regleringar kan komma ifråga; de viktigaste är skattebrottslagen (1971:69), brotten mot borgenärer i 11 kap brottsbalken,⁹ bokföringsbrott i 11 kap. 5 § brottsbalken, lagen (SFS 1960:418) om straff för varusmuggling, brott mot vissa bestämmelser i aktiebolagslagen (SFS 1975:1385), till exempel låneförbudet i 12 kap. 7 §, bedrägeri och annan oredlighet i 9 kap brottsbalken, förskingring och andra trolöshetsbrott i 10 kap brottsbalken och brott mot miljöskyddslagen. De straffrättsliga beskrivningarna av de förbjudna handlingarna är inte tillräckliga för att förstå hur ekonomiska brott begås och vilka konsekvenser och orsaker de har. Det krävs dessutom specifika beskrivningar av tillvägagångssätten till var och en av de straffrättsliga regleringarna som är relevanta för den ekonomiska brottsligheten.¹⁰

Även i regeringens skrivelse 1994/95:217 har man diskuterat vad som kan tänkas utgöra ekonomisk brottslighet. Här anses, att även andra former av straffbara handlingar kan räknas in i den ekonomiska brottsligheten. En definition som kunnat godtas av alla har inte formulerats, och det är uppenbart att den ekonomiska brottsligheten kan se ut på många olika sätt. Ofta, men inte alltid, handlar det enligt skrivelsen om brott som begås i näringsverksamhet. Andra slag av brott som enligt skrivelsen kan räknas till ekonomisk brottslighet är olagliga transaktioner med pengar, värdepapper eller dylikt som utförs av en person som inte är företagare. Även olika former av bidragsfusk nämns i sammanhanget. Ett nytt inslag i den ekonomiska brottsligheten är att yrkeskriminella mer än tidigare ger sig på ekonomisk brottslighet som ett av flera sätt att tjäna pengar på brott.¹¹

I BRÅ:s promemoria 1996:5 "Ekonomisk brottslighet - den rättsliga processen", vilken behandlar olika slags ekonomisk brottslighet utifrån ett urval av rättsfall, menar man att det finns två huvudtyper av stora ekobrottsmål; den ena är mål om grov oredlighet mot borgenärer eller omfattande skattebrott, där brotten har bestått i bolagsplundringar i samband med skalbolagsaffärer, eller av momsbedrägerier som utförts med hjälp av osanna fakturor. I flera av de mål som undersökts i utredningen har mer eller mindre yrkeskriminella personer förekommit och etablerade brottsmetoder har använts. I de fallen har staten varit skadelidande som skatteborgenär. De brott som har begåtts systematiskt, kallas i promemorian för systembrottslighet. Av de mer uppmärksammade målen som undersökts, kan

---

⁸ Ekobrottsforskning. Betänkande av Utredningen om ekobrottsforskning SOU 1996:84, s. 17.

⁹ Oredlighet mot borgenärer 11 kap 1§ Brottsbalken, Grov oredlighet mot borgenärer, 11 kap 2§ Brottsbalken, Vårdslöshet mot borgenärer 11 kap 3§ Brottsbalken, Mannamån mot borgenärer 11kap 14§ Brottsbalken.

¹⁰ Magnusson, (1995), s. 9.

¹¹ SOU 1996:84 s. 19.

nämnas La Reine-målet¹² och Humanova-målet¹³, vilka avser ekonomisk systembrottslighet. Bland de mål som undersökts, är denna form av ekonomisk systembrottslighet vanlig. Gällande skattesystem och statens oförmåga att kontrollera enskilda skattesubjekt utnyttjas då på ett systematiskt sätt. Brottsligheten bygger inte på missbruk av en persons förtroendeställning och brotten kan i princip begås av vem som helst.¹⁴ Den andra huvudtypen av mål i promemorian avser sådana mål som omfattar grova bedrägerier och grova förskingringar, men även åtal för svindleri och trolöshet mot huvudman förekommer. Bakom anmälningarna finns enskilda målsägandeintressen, och den huvudmisstänkte är ofta en socialt väletablerad person som påstås ha missbrukat en förtroendeställning. Exempel på dessa mål är bl a Sparbanken Väst-målet¹⁵ och JFAB-målet¹⁶. De målen kan hänvisas till vad gäller brott som ingår i den andra huvudtypen av ekonomisk brottslighet, vilken i princip överensstämmer med Sutherlands definition av manschettbrottslighet. Se nedan, kap. 2.1.1. ang Sutherlands definition av ekonomisk brottslighet eller white collar crime. Brottsstypen verkar enligt utredningen vara sällsynt, men tar mycket stora utrednings- och domstolsresurser i anspråk när den förekommer.¹⁷

2.1.1 Definitionsfrågor

Vad gäller ekonomisk brottslighet som forskningsområde, är det ett problem att det inte finns någon allmänt vedertagen definition av begreppet ekonomisk brottslighet. I utredningen om ekobrottsforskning bestämde man, för att avgränsa sig, att ekobrottsforskning huvudsakligen borde inriktas på regelöverträdelse som direkt eller indirekt medför att förutsättningarna för bedrivande av ekonomisk verksamhet rubbas på ett otillbörligt sätt. Begreppet ekonomisk brottslighet har inte någon strikt straffrättslig avgränsning, och det finns olika uppfattningar om innebörden av begreppet. Under uttrycket ekonomisk brottslighet ryms en rad företeelser av skilda slag.¹⁸ Regler om olika former av företagande, arbetsmiljö, arbetstid, miljö, konkurrens och skatter är inblandade, liksom brottsbalkens bestämmelser om gäldenärsbrott, bokföringsbrott, bedrägerier, förskingring etc. Ekonomisk brottslighet är alltså ett samlingsnamn för brottslighet av mycket olika karaktär, där den gemensamma nämnaren är anknytningen till näringsverksamhet av något slag.¹⁹

---

¹² La Reine-målet (Sthlm TR B 17-138-88) Grov oredlighet mot borgenärer m.m., skalbolagsaffärer.

¹³ Humanova-målet (Sthlm TR B 17-187-89) Grov oredlighet mot borgenärer m.m., skalbolagsaffärer.

¹⁴ BRÅ PM 1996:5 Ekonomisk brottslighet - den rättsliga processen, s. 23.

¹⁵ Sparbanken Väst-målet (Gbg TR B 258-92) Grov förskingring m.m.

¹⁶ JFAB-målet (Jakobsbergs TR B 305-91) Grovt bedrägeri m.m.

¹⁷ BRÅ PM 1996:5, s. 24.

¹⁸ SOU 1996:84, s. 16 f.

¹⁹ BRÅ-rapport 1999:7 Forskning om ekonomisk brottslighet - en översikt. Korsell, Lars E. (red.), s. 41

Många forskare och utredningar, och de brottsbekämpande myndigheterna, har, enligt Lars E. Korsell, verksamjurist på BRÅ, ägnat mycket uppmärksamhet åt begreppet ekonomisk brottslighet, men trots detta aldrig lyckats gå till botten med definitionsproblematiken. Definitionerna är viktiga teoretiska utgångspunkter för forskning om ekonomisk brottslighet liksom för rättsliga prioriteringar. En vanlig avgränsning är att ekonomisk brottslighet är brott som sker inom ramen för en i övrigt laglig näringsverksamhet, till skillnad från organiserad brottslighet, där själva affärsidén och verksamheten är brottslig i sig. På inkomstfördelningens område görs samma distinktion. Enligt praxis har personer som bedrivit en laglig näringsverksamhet beskattats för intäkter av brottslig verksamhet som ansetts höra till denna. En brottslig verksamhet som sådan har inte ansetts vara skattepliktig.²⁰

Under senare delen av 1970-talet utreddes ekobrottsfrågorna inom bland annat Rikspolisstyrelsen och Riksåklagaren. Utredningarna ledde fram till att särskilda enheter inom polisen skulle bildas, vilka skulle ta itu med den ekonomiska brottsligheten. Det uppkom då ett behov av att klarlägga vilka brott som skulle bekämpas av dessa särskilda enheter, till skillnad mot den traditionella brottsligheten som bekämpades av myndigheterna sedan tidigare. Här gjorde man en avgränsning mot å ena sidan organiserad brottslighet och å andra sidan sådana vanliga förmögenhetsbrott som bekämpades av bedrägeri- och skatterotlar. Justitieutskottets beskrivning av den ekonomiska brottsligheten, vilken senare skulle bli en av de mest citerade definitionerna, är i stort sett en avskrift av vad nämnda utredningar kom fram till. Under 1970- och 1980-talen hade statsmakterna klart för sig att dessa särskilda enheter skulle bekämpa mer avancerad brottslighet.²¹ Den beskrivning av ekonomisk brottslighet som alltså kom att dominera under 1980-talet och fram till ungefär mitten av 1990-talet fördes fram av Justitieutskottet i betänkandet JuU 1980/81:21. Enligt den beskrivningen räknas till ekonomisk brottslighet sådan kvalificerad kriminalitet som har ekonomisk vinning som direkt motiv, har en kontinuerlig karaktär, bedrivs på ett systematiskt sätt och förövas inom ramen för en näringsverksamhet som inte i sig är kriminaliserad, men som i det enskilda fallet utgör själva grunden för de kriminella handlingarna. De ekonomiska brotten anses vara av kvalificerad art i den meningen att de enskilda brotten har stor omfattning, rör stora samhällseliga värden eller drabbar grupper av människor. Enligt Korsell var denna beskrivning inte avsedd att uppfattas som en definition av ekonomisk brottslighet. Det visade sig dock att de särskilda enheter som byggdes upp inom polisen inte ägnade sig åt de ekonomiska brott som det var tänkt, utan fortsatte i samma spår som tidigare. Under 1990-talet har intresset åter ökat för ekobrottsfrågor, och en tydlig beskrivning av den ekonomiska brottsligheten efterlyses fortfarande av Korsell.²² Regeringen har i sin skrivelse 1994/95:217 Samlade åtgärder

---

²⁰ BRÅ-rapport 1999:7, s. 42.

²¹ BRÅ-rapport 1999:7, s. 42 f.

²² BRÅ-rapport 1999:7, s. 42 f.

mot den ekonomiska brottsligheten, efter att ha redovisat den definition som Justitieutskottet formulerat, anfört följande: "...utvecklingen gått därhän att också andra straffbara handlingar kan räknas in i den ekonomiska brottsligheten. [...] ...ett nytt inslag är att yrkeskriminella mer än tidigare ger sig på ekonomisk brottslighet som ett av flera sätt att tjäna pengar på brott. I många fall finns kopplingar mellan ekonomisk brottslighet och annan kriminalitet, exempelvis narkotikabrottslighet och våldsbrottslighet. Det förekommer också att ett företag praktiskt taget uteslutande används som en täckmantel för ekonomisk brottslighet. Här kan man säga att brottet är själva affärsidén."²³

I Sverige används främst två olika definitioner av begreppet ekonomisk brottslighet. Det är dels den relativt snäva definition som finns i Justitieutskottets betänkande 1980/81:21, vilken diskuteras ovan. Denna definition har varit den som använts av de brottsbekämpande myndigheterna.²⁴ Dels är det en definition som uppställts av den tyske kriminologen Klaus Tiedeman. Denna andra definition av ekonomisk brottslighet är vidare än Justitieutskottets definition. Enligt Tiedeman består den ekonomiska brottsligheten av sådant brottsligt beteende vars effekter stör eller hotar det ekonomiska livet eller det ekonomiska systemet på sådant sätt att det inte endast är enstaka individers intressen som berörs. Denna definition kräver inte att brottet ska begås inom näringsverksamhet som i sig är legal, och inte heller uppställer Tiedeman som krav att brottsligheten skall ha kontinuerlig karaktär eller bedrivs systematiskt. Beroende på vilken definition som används som utgångspunkt, så blir problemet med ekonomisk brottslighet större (om Tiedemans definition används) eller mindre (om Justitieutskottets definition används).²⁵ En konsekvens av Tiedemans definition är till exempel att den medför att vissa brott som enligt definitionen i JuU 1980/81:21 inte är ekonomisk brottslighet skulle omfattas, till exempel försäkringskassebedrägerier och skattebedrägerier begångna av enskilda.²⁶ Bland svenska forskare har framförallt Dan Magnusson tillämpat Tiedemans definition i sin forskning.²⁷

I BRÅ:s PM 1996:5 betonas att begreppet ekonomisk brottslighet bör definieras som straffbelagda gärningar som skett med ekonomiska motiv inom ramen för näringsverksamhet. Utredningen menar att stora ekobrottsmål kan delas in i två huvudtyper, varav den ena betecknas systembrottslighet och den andra manschettbrottslighet. Systembrottslighet innebär att gärningarna bygger på någon viss vedertagen brottsystematik. Exempel på detta är bolagsplundringar och momsbedrägerier där skattesystemets svagheter och statens bristande kontrollfunktioner utnyttjas. Med manschettbrottslighet avses brott begångna av personer med hög social status inom ramen för deras yrke och som inneburit förtroendemisbruk. Bakom brottsanmälningarna finns starka enskilda målsägarintressen.

---

²³ Skr 1994/95:217 Samlade åtgärder mot den ekonomiska brottsligheten, s. 5.

²⁴ SOU 1996:84, s. 17.

²⁵ Magnusson, (1995), s. 8 f.

²⁶ SOU 1996:84, s. 18.

²⁷ SOU 1996:84 s. 18.

Företrädesvis består brotten av grova bedrägerier eller grova förskingringar.²⁸

Även mer forskningsinriktade eller vetenskapliga definitioner av begreppet ekonomisk brottslighet har diskuterats i Sverige. Professor Per Ole Träskman har utgått från begreppet ekonomins kriminalitet. Denna definition avser handlingar som kränker det sociala förtroende som är en grundförutsättning för utövandet av näringsverksamhet. Här överträds inte enbart straffrättsliga normer, utan även näringslivets egna normer, i den officiella lagstiftningen sanktionerade sedvanenormer samt lagnormer av annan karaktär än de straffrättsliga.²⁹

Att det finns så många definitioner och synpunkter på vad som är ekonomisk brottslighet är ett problem, eftersom det medför svårigheter när frågan skall behandlas politiskt, i samband med brottsbekämpningen och i forskning. En av orsakerna till att det uppkommit olika definitioner är att de som skapat den har olika syften. Beroende på forskningsinriktning kan det vara ändamålsenligt med en vid eller snäv definition av begreppet ekonomisk brottslighet. För de brottsbekämpande myndigheterna som är särskilt inriktade på ekonomisk brottslighet är det viktigt med en mycket konkret definition av vad som skall bekämpas. Om definitionen blir alltför vag finns det en risk att ökade resurser för ekobrottsbekämpning inte kommer att kunna utnyttjas effektivt.³⁰

Vid en jämförelse med internationella förhållanden visar de svenska definitionerna i hög grad politikernas och myndigheternas bild av den ekonomiska brottsligheten, medan de definitioner som används utomlands är mer forskningsinriktade.³¹ I Finland utformades en definition efter initiativ från Inrikesministeriet, i samarbete mellan kriminologer och polis, vilken lyder "En brottsförklarad handling eller underlåtenhet som begås inom ramen för, eller med hjälp av ett bolag eller annan organisation. Handlingen begås i syfte att olagligen uppnå en direkt eller indirekt vinst. En brottsförklarad systematisk handling som motsvarar en mellanhandsfunktion och syftar till en ansenlig vinst definieras också som ekonomisk brottslighet".³²

Liksom i Sverige finns i USA olika uppfattningar om vad som skall hänföras till ekonomisk brottslighet. Edwin H. Sutherlands definition betonar brottslingen och lägger tonvikten på brott i yrkesverksamhet av personer med högt anseende och hög social status. James Coleman hänför till begreppet ekonomisk brottslighet lagbrott begångna av personer eller grupper av personer under utövandet av en annars legitim verksamhet. Enligt andra vidare definitioner hänförs till ekonomisk brottslighet även korruption.³³

---

²⁸ BRÅ PM 1996:5, s. 9.

²⁹ SOU 1996:84, s. 18.

³⁰ BRÅ-rapport 1999:7, s. 44.

³¹ BRÅ-rapport 1999:7, s. 43.

³² BRÅ-rapport 1999:7, s. 23.

³³ SOU 1996:84, s. 36 f.

Sammanfattningsvis kan angående definitionsproblematiken nämnas, att det, vilket framgick ovan, finns en rad definitioner av begreppet, vilka använts av olika organ och för olika syften. De flesta förutsätter att kriminaliteten begås inom eller med hjälp av näringsverksamhet.

Justitieutskottet definierade begreppet år 1980 och lade därvid tyngdpunkten på näringsverksamhet och systematik, ekobrottskommissionen tog fasta på brottslighet som avsåg stora ekonomiska värden, Riksdagens revisorer vidgade definitionen i sin rapport 1993/94:6. Claus Tiedeman har ställt upp en vidare definition, som inte kräver medverkan av näringsverksamhet, men dock att brottsligheten hotar eller stör det ekonomiska livet. Ett annat sätt att se på vad som menas med ekonomisk brottslighet är att studera brottstyperna. Förekommande brott är olika brott mot skattebrottslagen och borgenärsbrott inklusive bokföringsbrott enligt 11 kap BrB. Hit hör även bedrägeribrott enligt 9 kap. Brottsbalken och förskingring enligt 10 kap. 1 § Brottsbalken. Även miljöbrott och andra överträdelser av regler som innebär fördelar ur ekonomiska och konkurrensmässiga aspekter är en del av den ekonomiska brottsligheten.³⁴

2.1.2 Forskningsläge

I Sverige började den ekonomiska brottsligheten diskuteras på allvar under 1970-talet. Emellertid har få riktigt kvalificerade undersökningar gjorts om den ekonomiska brottslighetens omfattning eller dess skadeverkningar. Det är främst på skattesidan som det finns beräkningar om skatteundandragandets omfattning. Sedan 1970-talet har statsmakterna initierat över 100 utredningsprojekt som direkt tar sikte på den ekonomiska brottsligheten. Stora belopp har satsats på de brottsbekämpande myndigheterna utan att det lett fram till resultat som kan vara vägledande för att utarbeta framgångsrika strategier.³⁵ Kunskaper om själva problemområdet ekonomisk brottslighet har i stor utsträckning tagits fram av kommittéer och myndigheter genom stora insatser sedan 1970-talet. Dock har forskningsinsatserna totalt sett inte varit särskilt omfattande.³⁶ Forskning om den ekonomiska brottslighetens former och skadeverkningar saknas i stor utsträckning, liksom studier som belyser varför vissa människor ägnar sig åt ekonomisk brottslighet.³⁷ Ekobrottsforskning hör inte hemma inom någon särskild disciplin utan kan bedrivas inom olika ämnesområden. Detta medför svårigheter, både för forskarna (att hitta varandra och bilda nätverk) och för myndigheter och andra (att finna forskare och projekt som kan ha betydelse för den egna verksamheten).³⁸

Anledningarna till ekobrottsforskningens ringa omfattning är flera. Dels är kriminalvetenskaplig forskning lågt prioriterad, dels är den

---

³⁴ SOU 1997:111 Branschsanering - och andra metoder mot ekobrott. Huvudbetänkande av Branschsaneringsutredningen, s. 81 f.

³⁵ BRÅ-rapport 1999:7, s. 8.

³⁶ BRÅ-rapport 1999:7, s. 41.

³⁷ SOU 1996:84, s. 44 f.

³⁸ BRÅ-rapport 1999:7, s. 7.

ekonomiska brottsligheten komplex. Området anses svårforskat. För en systematisk kunskapsutveckling kan det behövas samarbete mellan forskare inom olika discipliner, till exempel företagsekonomi, nationalekonomi, straffrätt, associationsrätt, skatterätt, förvaltningsrätt, datavetenskap, kriminologi och rättssociologi. Tvärvetenskaplig forskning ställs inför särskilda problem när det gäller finansiering och rekrytering av forskare. I Sverige saknar ekobrottsforskningen även en naturlig institutionell hemvist.³⁹

Ekokommissionen rapporterade i september år 1983 att det inte fanns någon svensk självständig forskningstradition angående ekonomisk brottslighet, och pekade på behovet av ökad forskning. Fram till 1992 hade två avhandlingar lagts fram om ekonomisk brottslighet (Joachim Vogel och Dan Magnusson) i Sverige. Senare forskning på området har främst ägt rum utanför universitetet, där särskilt BRÅ har spelat en viktig roll.⁴⁰ BRÅ har i uppdrag att verka för att forskningen om ekonomisk brottslighet (inklusive miljöbrott) vid universitet och högskolor utvecklas. För detta ändamål disponerar BRÅ 17 miljoner kronor under åren 1998 till 2000.⁴¹ (Under åren 1990-95 har forskning om ekonomisk brottslighet bedrivits vid Handelshögskolan i Stockholm (skattefusk), Institutionen för företagsekonomi vid universitetet i Umeå (etik inom affärlivet), Juridiska institutionen vid Lunds universitet (valutabrott, bidragsbedrägeri, datarelaterad brottslighet, revisorns roll för kontroll av ekonomisk kriminalitet), Sociologiska institutionen vid Göteborgs universitet (Ekonomisk brottslighet - ett samhällsproblem med förhinder) och Sociologiska institutionen vid Lunds universitet (brott riktade mot socialförsäkringssystemet, det allmänna rättsmedvetandet).⁴² Sammanfattningsvis konstateras att den svenska forskningen om ekonomisk brottslighet under första hälften av 1990-talet varit av begränsad omfattning och huvuddelen av den forskning rörande ekonomisk brottslighet som bedrivits till och med år 1995 i Sverige har tagit sikte på brott där det allmänna stått som förlorare.⁴³

Även i Danmark har forskning om ekonomisk brottslighet varit av begränsad omfattning, medan det i Norge i något större utsträckning planlagts och initierats forskning om ekonomisk brottslighet.⁴⁴ Skillnaden mellan ekobrottsforskningen i de Skandinaviska länderna kan sägas vara att dansk forskning är mer straffrättsligt inriktad än norsk och svensk, medan forskningen i Norge är mer kriminologiskt inriktad. Ekobrottsligheten har stått på den politiska dagordningen vid ungefär samma tidsperioder i Danmark, Norge, Finland och Sverige. Diskussionen kom igång på allvar på 1970-talet. Härefter har ekonomisk brottslighet uppmärksamats både under 1980- och 1990-talen. Danmark var den nordiske föregångaren, där diskussionen om ekonomisk brottslighet började redan på 1960-talet och där

---

³⁹ SOU 1996:84, s. 61, 63.

⁴⁰ SOU 1996:84, s. 27 f.

⁴¹ BRÅ-rapport 1999:7, s. 7.

⁴² SOU 1996:84 s. 31.

⁴³ Magnusson, (1995). s. 9.

⁴⁴ SOU 1996:84, s. 33 f.

det år 1973 inrättades en särskild enhet mot ekonomisk brottslighet, Bagmandspolitiet, ”bulvanpolisen”, Statsadvokaturen for Særlig Økonomisk kriminalitet. Även i Norge uppmärksammades dessa frågor tidigt, men ekobrottsforskningen kom inte riktigt igång förrän på 1990-talet, då främst inriktad mot något av följande ämnesområden; socialekonomi, finansiell ekonomi, företagsekonomisk analys, bokföring och revision, kriminologi, rättsvetenskap och straffrätt. De resurser som tilldelats denna forskning har emellertid ansetts som otillräckliga och kortsiktiga. I Finland har under 1990-talet forskningen om ekonomisk brottslighet utökats. Ett flertal studier har genomförts eller är under arbete, i stor utsträckning inriktade mot de centrala delarna av den ekonomiska brottsligheten som prevention, gäldeärsbrott, off-shoreföretag och bedrägerier i det ekonomiska livet.⁴⁵

I Storbritannien bedrivs forskning om ekonomisk brottslighet bl a vid The Institute of Advanced Legal Studies, ett institut knutet till University of London, vilket fungerar som center för både nationell och internationell forskning. I Cambridge inrättades år 1988 The Center for International Documentation on Organised and Economic Crime (CIDOEC), vilken organiserar forskningsprojekt och arrangerar konferenser och workshops runt om i världen och publicerar tidskriften The Journal of Financial Crime. I USA sker långsiktig forskning om ekonomisk brottslighet vid universiteten. The National White Collar Crime Center inrättades år 1992 i Richmond, Virginia. Forskning om ekonomisk brottslighet pågår även vid Yale University och University of Berkley.⁴⁶

2.1.3 Kunskapsläge

Forskning på området ekonomisk brottslighet har, som framgått ovan varit av begränsad omfattning och kunskaper om den faktiska omfattningen av kriminaliteten saknas i stor utsträckning. Det finns statistik över anmälda brott, lagförda personer etc., men den är av begränsat intresse, eftersom ekonomisk brottslighet inte förekommer som självständigt brott vare sig i strafflagstiftningen eller i kriminalstatistiken. Begreppet ekonomisk brottslighet är kanske mer sociologiskt än juridiskt, och är därför svårt att omtolka till statistiska brottstyper. Omfattningen av den ekonomiska brottsligheten är även beroende av vilken definition av denna som används. Om en vid definition användes, som Tiedemans, skulle till exempel skattebedrägerier kunna räknas till ekobrottslighet. Om en snävare definition istället skulle användas, skulle resultatet bli annorlunda. Myndighetsintern statistik hos polis- och åklagarmyndighet innehåller fler uppgifter som mer specifikt behandlar ekonomisk brottslighet än vad den officiella kriminalstatistiken gör.⁴⁷ Att statistik inte ger ett helt tillförlitligt svar på frågan om den ekonomiska brottslighetens omfattning, har även sin grund i att endast en mindre del av de brott som begås kommer till polisens

---

⁴⁵ BRÅ-rapport 1999:7, s. 7 f. För ytterligare information om forskning och åtgärder angående ekonomisk brottslighet i Skandinavien, se BRÅ 1999:7, s. 11 - 40.

⁴⁶ SOU 1996:84, s. 36.

⁴⁷ SOU 1996:84, s. 39 f.

känndom och därmed in i statistiken. Ett stort mörkertal finns, särskilt vad gäller ekonomisk brottslighet. För många former av ekobrott saknas en enskild målsägare som har något motiv att anmäla brottet.⁴⁸ Antalet anmälningar som gäller ekonomisk brottslighet ökade emellertid kraftigt mellan perioden 1992/93 och 1994/95, från 2 946 anmälningar till 5 846 st.⁴⁹

Arbetsgruppen mot organiserad brottslighet, AMOB-utredningen, beräknade skatteundandragandet år 1977 till mellan 5 och 20 miljarder kronor om året. Den traditionella brottsligheten beräknades samma år kosta någonstans kring 350 miljoner kronor. Skatteundandragande är dock inte detsamma som ekonomisk brottslighet; man måste skilja mellan avsiktliga och oavsiktliga fel, något som inte syns i beräkningarna.⁵⁰ I senare undersökningar har den svarta ekonomin beräknats uppgå till ungefär fem procent av BNP både år 1981 och 1991. Dessa uppskattningar har utförts med nationalekonomiska beräkningsmetoder. Svart arbete har av Riksrevisionsverket, RRV, uppskattats till tre procent av BNP år 1997. Dessa siffror visar, att vad många kanske uppfattar som en ganska marginell företeelse i verkligheten utgör en omfattande och allvarlig brottslighet. På 1990-talets mitt bedömdes kostnaden för fusk, överutnyttjande och systembrister i välfärdssystemen uppgå till mellan 5 och 7 miljarder kronor per år. Till detta kommer, att den ekonomiska brottsligheten leder till en rad indirekta skador som på sikt kan vara mycket allvarliga. Här kan nämnas snedvridna konkurrensförhållanden, minskad tillit till affärspartners och medarbetare och minskad respekt för grundläggande regler i samhället. Man bör dock vara uppmärksam på, att här nämnda siffror inte bara omfattar brott som begås inom ramen för en näringsverksamhet, ekonomisk brottslighet, utan även privatpersoners svartjobb, bidragsfusk och liknande.⁵¹ Värdet av den ekonomiska brottsligheten har, även detta på 1990-talets mitt, beräknats till 100-150 miljarder kronor per år. Branschsaneringsutredningen konstaterade i sitt huvudbetänkande, att den ekonomiska brottsligheten avser mycket stora belopp. Vidare menade man att det är svårt att göra undersökningar och beräkningar av den ekonomiska brottsligheten, men att det inte var nödvändigt att slå fast exakta tal för att förstå att brottsligheten behöver forskas om och söka motverkas.⁵²

Vagn Greve menar, att det är lätt att säga att den ekonomiska brottsligheten har enorma skadeverkningar, men att det är betydligt svårare att konkretisera och bevisa det. Eftersom den ekonomiska brottsligheten i stor utsträckning skiljer sig från annan brottslighet är det även vanskligt att dra paralleller eller analogisera från denna. Det saknas undersökningar om omfattningen av de flesta aspekter av den ekonomiska brottsligheten.⁵³

Skadeverkningarna av den ekonomiska brottsligheten kan inte bara mätas i pengar. Lojaliteten mot samhällssystemet minskar och även

---

⁴⁸ SOU 1996:84, s. 40. Ds 1996:1, s 119 ff.

⁴⁹ SOU 1996:84, s. 40.

⁵⁰ SOU 1996:84, s. 42.

⁵¹ BRÅ-rapport 2000:10 s. 7 f.

⁵² SOU 1997:111, s. 85 f. Skr. 1994/95:217, s. 6. SOU 1996:84 s. 42, 61.

⁵³ Greve, (1989), s. 55 f.

respekten för lagar och regler. I slutändan ifrågasätts kanske även rättssamhällets och välfärdssystemets grunder.⁵⁴

2.2 Vilka begår ekonomisk brottslighet?

Den genomsnittslige ekobrottslingen är en man i fyrtioårsåldern som är svensk medborgare och småföretagare. Han är vanligen ostraffad eller lagförd endast vid något enstaka tillfälle. Han lever ofta under socialt ordnade förhållanden, men har vanligen ekonomiska problem och tenderar att överkonsumera alkohol. Mycket sällan har han akademisk examen, oftast kort utbildning. I de verkligt stora ekobrottsmålen utgörs huvudmännen av personer som anses vara socialt väletablerade i samhället. Ju mer väletablerade gärningsmännen är, desto mer omfattande blir ofta ekobrottsmålen.⁵⁵

Det finns få empiriska studier som beskriver de gärningsmän som dömts för ekobrott. Det finns däremot studier som antyder att skillnaden mellan ekobrottslingar och många andra brottslingar inte är så väldigt stora, i alla fall beträffande de ekobrottslingar som lagförts. Uppfattningen om vem som begår ekonomisk brottslighet varierar, och detta kan delvis förklaras av bristen på empiriskt underlag. En annan förklaring är att det inte finns någon allmänt vedertagen definition av begreppet ekonomisk brottslighet. Avsaknaden av en sådan definition har medfört att olika användare givit begreppet olika innebörd allt efter det egna syftet. Undersökningar av vilka grupper i samhället som begår ekonomisk brottslighet är beroende av vilka brott som hänförs till nämnda brottstyp, och detta får till följd att olika undersökningar får olika resultat.⁵⁶ Eftersom ett av de grundläggande kriterierna för ekonomisk brottslighet är att den begås i näringsverksamhet är den största andelen ekobrottsligheten egna företagare. Gärningsmännen skiljer sig dock åt mellan små, medelstora och stora ekobrottsmål.

I de små ekobrottsmålen dominerar småföretagarna helt. Huvudbrotten utgörs främst av bokföringsbrott, brott mot uppbördslagen och skattebedrägerier. Gärningsmännen har drivit rörelser utan anställda eller endast med ett fåtal anställda, och har oftast drivit hantverksmässig verksamhet och själva arbetat i produktionen. Företagen har ofta varit verksamma en kort tid och gärningsmännen verkar inte ha klarat av att skapa tillräcklig lönsamhet utan har snabbt hamnat på obestånd. De har då ibland förbättrat lönsamheten genom brott och inte skött bokföringen.

I de medelstora ekobrottsmålen är brotten mer komplicerade och avser större ekonomiska värden. Det rör sig om skattebedrägerier avseende mervärdesskatt, bedrägerier mot kreditgivare och oredlighet mot borgenärer m.m. Ofta har flera gärningsmän varit inblandade och målvakter förekommit. Se mer om målvakter nedan, i kap. 2.2.1. Även i den här typen av mål har brotten begåtts av egna företagare i småföretag, men dessa,

---

⁵⁴ SOU 1997:111, s. 80.

⁵⁵ BRÅ PM 1996:5, s. 10.

⁵⁶ BRÅ PM 1996:5, s. 143 f.

gärningsmännen, har haft en delvis annan bakgrund. Huvudmännen i brottsligheten har ofta bedrivit egen näringsverksamhet under ganska lång tid och haft branschfarenhet. De flesta ekobrotten begås inom småföretag som ursprungligen bedrivit seriös näringsverksamhet. I de medelstora målen förekommer även mål där gärningsmannen bildat bolag som en del av en genomtänkt brottsplan. Brottsligheten har då främst bestått i skattebedrägerier avseende mervärdesskatt.

De flesta av huvudmännen i de stora ekobrottmålen har varit verksamma som egna företagare och därvid bedrivit omfattande affärsverksamhet. En annan grupp av gärningsmän i de stora ekobrottmålen är personer som innehaft förtroendepositioner inom större företag eller andra organisationer. I dessa mål förekommer också målvakter, dessa med skiftande bakgrund, allt från företagare till arbetslösa och förtidspensionerade. De brott som har begåtts har varit välplanerade och svårupptäckta, och krävt omfattande utrednings- och domstolsinsatser för att avslöjas och lagföras.⁵⁷

Förövarna av ekobrott uppvisar kriminella karriärer som ofta avviker från det mönster som gäller för brottslingar i allmänhet. När det gäller brottsbalksbrott i allmänhet är återfallsfrekvensen hög, men gärningspersoner som dömts för ekonomisk brottslighet är ofta ostraffade. I de fall där gärningsmannen dömts är det tidigare antalet lagföringar litet och tidigare påföljder har ofta varit villkorliga domar eller kortvariga fängelsestraff. Bokföringsbrott är det vanligaste brott som gärningsmannen tidigare begått, och även trafiknykterhetsbrott förekommer.

Målvakternas, vilka kan läsas mer om i kap. 2.2.1., kriminella karriärer avviker från de vanliga ekobrottslingarnas karriärer. Dessa är ofta dömda vid ett stort antal tillfällen, oftast för förmögenhetsbrott som stöld och bedrägerier och trafikbrott. Målvakterna har ofta en roll i ekobrottsligheten som förutsätter att de är relativt okänsliga mot sanktioner från samhällets sida.⁵⁸

2.2.1 Bulvaner och målvakter

Med bulvaner avses personer som uppträder i eget namn, men som i verkligheten företräder någon annan. Huvudmannen är den som av någon anledning vill hemlighålla sin inblandning eller existens. Bulvaner kan förekomma i seriösa sammanhang, men används också med ett illojalt syfte. Bulvaner figurerar i många fall i samband med ekonomisk brottslighet. När bulvaner anlitas sätts olika skydds- och kontrollregler ur spel och ingripanden från myndigheternas sida försvåras eller omöjliggörs. Några generella straffrättsliga bestämmelser finns inte om bulvanskap. För en bulvan gäller samma regler som för en person som handlar för egen del. De allmänna bestämmelserna om ansvar för medverkan, 23 kap. 4 § Brottsbalken, är tillämpliga i många situationer där bulvaner använts,

---

⁵⁷ BRÅ PM 1996:5, s. 146 ff.

⁵⁸ BRÅ PM 1996:5, s. 151 f.

antingen för huvudmannen eller för bulvanen, beroende på vem som kan anses ha medverkat till den andres brott.

När regeringen i juni år 1996 beslutade att frågor om åtgärder mot vissa bulvanförhållanden skulle utredas angav man i direktiven, att en speciell form av bulvaner - de så kallade målvakterna - blivit vanliga i samband med vissa slag av ekonomisk brottslighet. Målvakterna beskrevs som personer som ofta har sociala problem och som för en mindre ersättning engageras att formellt framträda som företrädare för ett företag. Vidare angavs att målvakten i regel inte utför annat arbete i företaget än att skriva sitt namn på olika handlingar och att avsikten är att göra det svårare för myndigheterna att nå huvudmännen bakom brottsligheten samt att målvakten får bära det straffrättsliga ansvaret. Bulvaner har en viktig funktion i den allvarliga ekonomiska brottsligheten. De som ställer upp som bulvaner bidrar till att det blir svårare att utreda och beivra brott. Omfattande utredningar måste göras, eftersom bulvanerna använts i syfte att det skall bli svårt att klarlägga huvudmannens handlingar. Bulvanerna deltar i en avancerad brottsplan och även om de själva kanske inte har förmågan att planera brotten förhåller de sig i vart fall likgiltiga till vilka syften de tjänar.⁵⁹

Fiktiva bolagsmän och styrelseledamöter är en företeelse som enligt Ds 1997:51 är specifikt svensk och som hänger samman med internationaliseringen av näringslivet. Efter Sveriges inträde i EU kan ett aktiebolag ha styrelseledamöter som är bosatta utomlands. Denna möjlighet används i ökande utsträckning. Ett problem med detta, är att det visat sig svårt att kontrollera identiteten hos uppgivna utländska styrelseledamöter. Det finns tecken på att fiktiva utlandsboende personer anmäls som styrelseledamöter i bolag vars ägare avser att använda bolaget för brottsliga syften, till exempel otaliga skalbolagsaffärer.⁶⁰

Det finns inte någon legaldefinition eller någon allmänt vedertagen definition av begreppet bulvan som utvecklats inom doktrinen. För att ett bulvanskap skall föreligga krävs i allmänhet att bulvanen intar sin ställning på grund av huvudmannens åtgöranden, att han handlar i eget namn för huvudmannens räkning, att arrangemanget är avsett att dölja huvudmannen i dennes eget intresse samt att de funktioner som normalt knyts till äganderätten är fördelade mellan bulvanen och huvudmannen på så sätt, att bulvanen är ensam behörig att rättsligt disponera över egendomen medan den faktiska dispositionen (helt, delvis eller indirekt) tillkommer huvudmannen. För att det skall vara fråga om bulvanskap vid drivande av en rörelse torde på motsvarande sätt fordras att det är bulvanen som är behörig att rättsligt disponera över rörelsens tillgångar medan huvudmannen utövar det faktiska inflytandet över verksamheten. Både fysiska och juridiska personer kan vara bulvan eller huvudman i ett bulvanförhållande. Samma regler gäller i princip för en bulvan som för en person som handlar i eget namn och i eget intresse. Rättshandlingar som bulvanen företar binder och

---

⁵⁹ BRÅ PM 1996:5, s. 124 ff.

⁶⁰ Ds 1997:51 Internationella ekobrott, s. 73.

berättigar i princip endast bulvanen och inte huvudmannen. Ett illojalt syfte är inte nödvändigt för att ett bulvanskap skall anses föreligga, men bulvanarrangemang är ofta illojala och syftar till att kringgå lagstiftning eller undgå betalningsansvar.⁶¹

Under senare år har, som ovan nämnts, användningen av bulvaner i samband med ekonomisk brottslighet uppmärksammats. I samband med utredningar av större bolagsplundringshärvor har det visat sig att personer som systematiskt ägnar sig åt bolagsplundring ofta använder sig av bulvaner eller bulvanliknande arrangemang. Åklagarväsendet anförde i en rapport år 1996 att det är vanligt i bolag som utsätts för plundring, att styrelsen som helhet består av personer som bara skenbart upprätthåller funktionen som bolagsföreträdare. När bolaget har tömts på sina tillgångar sätts ofta en så kallad målvakt in som ägare och styrelse. Användningen av bulvaner och målvakter i samband med bolagsplundring leder till att de brottsbekämpande myndigheterna får stora svårigheter att utreda vem som i ett visst skede är ansvarig för transaktioner som äger rum i bolaget.⁶²

Det förekommer ett stort antal bolag som saknar till Patent- och Registreringsverket (PRV) anmäld styrelse. Det är svårt att veta om bolagen verkligen saknar styrelse eller om den finns men inte anmälts. PRV kan förordna att bolaget i dessa fall skall träda i likvidation enligt 13 kap 4 a § Aktiebolagslagen (1975:1385). Under år 1997 försattes knappt trehundra bolag i likvidation på denna grund. En viss tidsförskjutning förekommer eftersom frågan om likvidation inte kan avgöras omedelbart. Vanligen sänds förelägganden till berörda bolag från PRV cirka två månader efter att bolaget kommit att sakna anmäld styrelse. Många transaktioner hinner genomföras innan de 4-5 månader som förflyter innan likvidationsfrågan slutgiltigt avgörs.⁶³

Vilseledande anmälningar för registrering av styrelseledamöter och andra bolagsföreträdare kan också orsaka problem. När en i Sverige bosatt person anmäls för registrering som styrelseledamot, -suppleant, VD eller firmatecknare, gör PRV före registreringen ett antal kontroller, till exempel så att namn och personnummer stämmer med uppgifter i SPAR (Statens person- och adressregister), att vederbörande inte har näringsförbud eller är försatt i konkurs. Denna kontroll görs inte beträffande personer som är bosatta utomlands. Detta gör det svårt att gardera sig mot anmälningar som görs med fingerade personer som uppges vara bosatta utomlands. Här skall en kopia av vederbörandes pass skickas in till PRV.⁶⁴ Det förekommer att pass förfalskas, stjäls eller lånas och kopieras utomlands för detta ändamål.⁶⁵ Förfarandet med att anmäla fingerade eller ovetande personer som bolagsföreträdare och liknande är straffbelagt. Det bolagsstämmoprotokoll i vilket den fingerade personen utsetts till styrelseledamot anses som en för skens skull upprättad urkund rörande rättshandling, vilket leder till att förfarandet ses som osant intygande enligt 15 kap. 11 § Brottsbalken. Att

---

⁶¹ SOU 1998:47 Bulvaner och annat. Betänkande av bulvanutredningen, s. 57 f.

⁶² SOU 1998:47, s. 61.

⁶³ SOU 1998:47, s. 63 f.

⁶⁴ SOU 1998:47, s. 64.

⁶⁵ Ström, Christer, Ekobrottsmyndigheten 15 november 2000.

bruka eller åberopa protokollet i fråga blir brukande av osann urkund enligt 15 kap. 11 § 2 st Brottsbalken. Om en fingerad persons namnteckning skrivits, anses detta, om det föreligger fara i bevishänseende, som urkundsförfalskning enligt 14 kap. 1 § Brottsbalken.⁶⁶

Åklagarväsendet har år 1996 definierat termen målvakt. ”... med målvakt avses en person som aldrig har haft för avsikt att seriöst delta i bolagets verksamhet utan enbart är villig att låna ut sitt namn för att uppfylla de formella kraven i ABL”... Målvakterna har ofta inte kännedom om vilka åtgärder som vidtas i deras namn och även om de har det, är de som regel likgiltiga för det. Målvakter är, som berörts ovan, ofta missbrukare och socialt utslagna personer som inte sällan är tidigare straffade. De saknar kunskaper om den verksamhet de företräder, men är beredda att mot ersättning bära det formella och straffrättsliga ansvaret för bolagets handlande. Till saken hör också att de normalt saknar utmättningsbara tillgångar och därmed är immuna mot ekonomiska sanktioner. För de flesta målvakter verkar hotet om straff inte avskräckande.⁶⁷ Målvakterna är personer som vill tjäna pengar. De kan rekryteras på parkbänkar, bland unga arbetslösa eller bland kriminella.⁶⁸ Målvakter rekryteras även på fängelser; kravet är då att man inte tidigare dömts för ekonomisk brottslighet.⁶⁹ Det förekommer även mer kvalificerade målvakter, som f.d. bankpersonal, företagare och revisorer. Det finns många olika orsaker till att dessa ställer upp som målvakter. Ofta orsakas det av att de vant sig vid en hög levnadsstandard, som de behöver pengar till, att de tidigare är dömda för något brott eller varit underkastade näringsförbud, och att de därför har mycket små möjligheter att komma tillbaka till seriös verksamhet.⁷⁰

För att kringgå näringsförbud används generalfullmakter. En generalfullmakt är en handling som innebär behörighet och befogenhet att i alla avseenden företräda bolaget. Dessa utgör ett stort problem och det förekommer ofta generalfullmakter i styrelselösa bolag. I dessa fall har styrelsen givit någon en mer eller mindre oinskränkt fullmakt att företräda bolaget varefter vederbörande avgått utan att ersättas av nya ledamöter. Den enda som företräder bolaget är då innehavaren av generalfullmakten som i sin tur inte sällan transporterar den på någon annan. Resultatet blir att man kringgår aktiebolagslagens system för ledning av aktiebolag och det innebär stora svårigheter att identifiera den som skall bära ansvaret för en straffbar gärning vilken företagits i bolagets namn eller med dess medel. Ibland förekommer även förfalskade generalfullmakter.⁷¹

Bulvanutredningen föreslog, att kreditupplysningsföretag bör ges möjlighet att lämna uppgifter om lagakraftvunna domar och godkända strafförelägganden avseende ekonomisk brottslighet enligt viss definition (brott enligt 9-11 kap. Brottsbalken, brott mot skattebrottslagen och mot lagen om straff för varusmuggling). Detta skall endast avse domar som inte

---

⁶⁶ SOU 1998:47, s. 66.

⁶⁷ SOU 1998:47, s. 67.

⁶⁸ Holm, Gertrud, Ekobrottsmyndigheten 27 oktober 2000.

⁶⁹ Mårtensson, Jörgen, Ekobrottsmyndigheten 24 November 2000.

⁷⁰ Ivarsson, Gösta, Ekobrottsmyndigheten, 15 november 2000.

⁷¹ SOU 1998:47, s. 73 f.

var äldre än fem år och enbart den som är näringsidkare eller kan jämföras med sådan.⁷²

2.3 Brottsformer

Som redovisats ovan, är ekonomisk brottslighet inte något enhetligt begrepp, eller en benämning för ett visst brott. Istället är det ett samlingsnamn för viss kvalificerad brottslighet med anknytning till näringsverksamhet. Se kap. 2.1.1. angående de olika definitioner som används för ekonomisk brottslighet. Nedan redovisas ett urval av de konkreta brott som den ekonomiska brottsligheten kan förekomma i. Vissa förfaranden återkommer under olika brottsrubriceringar.

2.3.1 Skatterelaterad brottslighet

Ekonomisk brottslighet består till stor del av skatte- och avgiftsundandraganden. Skattebrotten är mycket vanligt förekommande och omfattar ibland mycket stora belopp.⁷³ Sedan skatteväsendets uppkomst, har människor i stor utsträckning försökt att slippa betala skatt. Under historiens gång har detta förfarande straffats.⁷⁴

Brott mot skattebrottslagen kan gå till på så sätt att intäkter inte redovisas i näringsverksamheten och därför undgår beskattning. Det kan även vara mervärdesskatt som inte redovisas eller betalas. Följden av denna typ av brottslighet blir att statskassan går miste om stora inkomster. En konsekvens av detta är att seriösa näringsidkare får svårt att hävda sig i konkurrensen med illojala företagare. Effektiva företag kan slås ut eller få svårt att hålla sig kvar och expandera medan ineffektiva företag stannar kvar på marknaden och kanske växer. Genom detta minskar effektiviteten i ekonomin.⁷⁵ Om man kunde få dem som inte betalar sina skatter och avgifter att göra det i större utsträckning kunde det totala skatte- och avgiftstrycket minska.⁷⁶

En förutsättning för det svenska skattesystemet är att fysiska och juridiska personer deklarerar samvetsgrant. Deklarationsförfarandet bygger på att var och en själv redovisar sina inkomster. För näringsidkare gäller att ingen annan än den som deklarerar talar om för skattemyndigheten vilka belopp som kommit in i verksamheten. Den skatterelaterade ekonomiska brottsligheten består till stor del av att inkomster inte redovisas. Att på liknande sätt som för löntagare införa kontrolluppgifter för näringsidkare är inte möjligt, bland annat på grund av det stora antalet transaktioner i näringsverksamheter. För att upptäcka oegentligheter krävs ofta en skatterevision. Sådana är resurskrävande och det finns en gräns för hur

---

⁷² SOU 1998:47, s. 116.

⁷³ BRÅ PM 1996:5, s. 23.

⁷⁴ Greve, (1989), s. 57.

⁷⁵ SOU 1997:111, s. 80.

⁷⁶ SOU 1997:111, s. 91.

många som kan utföras. Dessutom är företag i vissa branscher svåra att revidera eftersom många affärer görs upp direkt mellan företagaren och kunden och därmed inte alltid finns dokumenterade.⁷⁷ Falska fakturor kan användas för denna typ av ekonomisk brottslighet. Man sänker intäkterna och får därmed betala mindre skatt än vad man rätteligen skulle ha gjort.⁷⁸

Skatteundandraganden är den typ av ekonomisk brottslighet som är bäst dokumenterad. Försiktiga uppskattningar visar, att skatteundandragandet år 1991 uppgick till omkring 46 miljarder kronor. Ekobrottskommissionen uppskattade att den svarta sektorn omsatte cirka 5 % av BNP, varav det skattefusksom var så kvalificerat, att det enligt kommissionens synsätt att det kunde höra till ekobrotten uppgick till 2,5-3% av BNP.⁷⁹ Beräkningar om skatteundandragandets storlek kompliceras av att många svarta affärer aldrig skulle ha ägt rum om de skulle ha beskattats. Därtill kommer att även svarta pengar så småningom hamnar i den vita delen av samhällsekonomin och beskattas i senare led, och återkommer då till statskassan.⁸⁰

Sambandet mellan skattetrycket och den skatterelaterade ekonomiska brottsligheten är inte helt enkelt. Det är inte riktigt så att låga skatter med automatik leder till att skatteundandraganden upphör. Däremot finns det ett samband mellan skattenivå och intresset för skatteundandragande. Här är skattekilens storlek en av flera viktiga faktorer. Den beskattade sektorn måste ha väsentligt högre marginell produktivitet jämfört med den obeskattade sektorn. Genom att minska skatter som är känsliga för skatteundandraganden eller effekterna av dessa kan man minska skatteundandragandet. Det gäller bland annat nivåerna på inkomstskatten, marginalskatten och arbetsgivaravgifter. Ett sätt att göra detta kan enligt Branschsaneringsutredningen vara en företagarform med lägre skattenivå.⁸¹

De internationella inslagen i skatterelaterad ekonomisk brottslighet ökar. Följaktligen är transaktioner som berör företag, banker eller andra finansiella institutioner i olika länder vanligare nu än vad de varit tidigare. Förfaranden blir brottsliga om skattemyndigheter vilseleds i fråga om transaktionerna och detta får till följd att lägre eller ingen skatt påförs. Skattebrottslighet kan även ingå i upplägg som innefattar brottslighet av annat slag. Ett exempel på detta är brottslighet i samband med konkurs, som i många fall visar sig innefatta skattebrott och borgenärsbrott. Ett generellt drag hos den ekonomiska brottsligheten är att den snabbt anpassar sig till ny lagstiftning för att finna nya brottsliga angreppssätt eller för att undgå nya former för kontroll. Något som är särskilt vanligt när det gäller skattebrott är att uppläggen planeras och i vissa fall genomförs med hjälp av mer eller mindre professionella rådgivare. Bland annat hänger detta ihop med, att

---

⁷⁷ SOU 1997:111, s. 94 ff.

⁷⁸ Litsegård, Håkan, Ekobrottsmyndigheten 15 November 2000.

⁷⁹ SOU 1997:111, s. 84.

⁸⁰ SOU 1997:111, s. 86.

⁸¹ SOU 1997:111, s. 94 f.

verksamheten förutsätter goda kunskaper om till exempel datorer, skattejuridik och olika länders lagstiftning.⁸²

2.3.1.1 Undandragande avseende mervärdesskatt och avgifter m.m.

Brottsligheten i Sverige och inom EU utnyttjar, som framgått ovan, svagheter i svensk och internationell lagstiftning på skatte- och straffrättsområdena. Eftersom myndigheternas kontrollmöjligheter är begränsade och vinsterna på genomförda brott av denna typ stora, är det ett attraktivt brottsområde. En form av brottslighet är momsbedrägeri, som går ut på att från skattemyndigheten erhålla belopp motsvarande vad man oriktigt deklarerat som överskjutande ingående mervärdesskatt. Det är vanligt att varor felaktigt deklarerats som exporterade till tredje land, eller exporteras men sedan förs tillbaka över gränsen. I sådana fall får exportören den överskjutande ingående mervärdesskatten utbetalad från skatteförvaltningen i enlighet med reglerna om att mervärdesskatt inte tas ut på varor som förs ut eller exporteras. Vad som i praktiken händer med varorna varierar. Ibland säljs de verkligen, ibland åker samma vara runt mellan olika medverkande bolag i en momskarusell (se utförlig redogörelse nedan i detta kapitel). Ibland handlar det om varor som bara finns på papper, fiktiva varor. Nationella momsbedrägerier är i många fall enkla att utföra och kan begås av såväl kvalificerade ekobrottslingar som av kriminella småhandlare som inte har särskilt stor kompetens vad gäller ekonomi eller skattefrågor. Internationella momsbedrägerier som transitbrottslighet kräver mera kompetens och resurser och tenderar att bedrivas i allt mer organiserade former. Ofta används företag som fasad vid denna typ av brottslighet. Dessa är ofta fiktiva, eller så existerar de endast en kort tid.⁸³

Karusellhandel är en form av ekonomisk brottslighet, där EU-regler utnyttjas för att mervärdesskatten (momsen) skall återbetalas, trots att man inte betalat någon moms som man är berättigad att få tillbaka. Riksskatteverket, RSV, beräknar att ungefär 50 miljoner kronor per vecka undandras staten. Ekobrottsmyndigheten samarbetar med Skattemyndigheten, Kronofogdemyndigheten, Tullmyndigheten och Finanspolisen i frågor om karusellhandel.

När mervärdesskatten infördes var det meningen att systemet skulle vara självreglerande. Det blev inte så. Karusellhandel är en form av ekonomisk brottslighet som uppstått som en följd av Sveriges medlemskap i EU. Det hela går till så att frekventa inköp och försäljningar, både verkliga och fiktiva, sker mellan samverkande bolag, varav åtminstone ett är beläget i ett annat EU-land. Det bolag som står för inköp från det utländska bolaget och införsel till Sverige byts ut kontinuerligt. Vinsten består i att svensk moms som faktureras från införselbolaget inte redovisas eller betalas in.

Att det är olika mervärdesskatt i olika EU-länder kan innebära fördelar för den som vill idka karusellhandel. Destinationslandsprincipen innebär att

---

⁸² Ds 1997:51, s. 66 f.

⁸³ Ds 1997:51, s. 92 f.

ett företag som är registrerat som skattskyldigt för mervärdesskatt (och följaktligen innehar ett momsregistreringsnummer eller VAT-nummer) i till exempel Sverige åker till Tyskland och där handlar utan att erlägga mervärdesskatt, om det kan visa upp sitt VAT-nummer och detta står utskrivet på fakturan. Det tyska bolaget som sålt varan debiterar alltså inte någon moms, utan anmäler till en myndighet att det sålt något till ett svenskt bolag med uppgivande av dettas VAT-nummer. VIES, det datoriserade mervärdesskattekontrollsystemet inom EU, är en databas som samlar information av sådana 'gemenskapsinterna förvärv'. Det svenska bolaget skall i sin tur anmäla att det handlat utan att betala moms i Tyskland till VIES. Härefter är det tänkt att det svenska bolaget skall redovisa en ingående moms om 0 kr och en utgående moms om 25%, vilket skall redovisas till staten.

De företag som står för införsel till Sverige är ofta små bolag, vars enda tillgång utgörs av ett VAT-nummer. Dessa bolag har ofta moms-skulder och är kortlivade. De kan även kännetecknas av att företrädarna oftast inte besitter någon branschkunskap, att de relativt snabbt försätts i konkurs och att bolagen inte har några lokaler utan finns på en boxadress, så kallade brevlådeföretag. Inte heller finns vanligtvis några anställda i denna typ av bolag. Bolagen ser ofta till att omsättningen inte överstiger en miljon kronor per år. På detta sätt underlättas momsbedrägerierna; momsredovisningen sker årligen i självdeklarationen för bolag vars omsättning understiger en miljon kronor om året, men om omsättningen överstiger en miljon kronor, skall momsen redovisas till staten en gång i månaden. Härigenom är det ingen som saknar momsavgifter från mindre bolag förrän efter ett år, och brottsligheten kan under denna tid pågå obemärkt. Införselbolaget säljer sedan varorna vidare, ibland i flera led, till mellanliggande bolag. Det eller de mellanliggande bolagen redovisar in- och utgående moms, detta för att upprätthålla en snygg fasad utåt. Mellanbolagen har viss branschkunskap, byter ofta leverantör, och har ofta endast ett fåtal kunder, slutbolagen. Slutbolagen lyfter sedan den debiterade momsen, och de varorna man handlar med på detta sätt är sådana varor som har ett högt värde i förhållande till sin vikt och volym. Det rörde sig tidigare ofta om guld, men kan idag till exempel handla om telefoner, datakomponenter, maskindelar och kläder i Sverige. I Danmark handlas på detta sätt med skrot och i Storbritannien med stål. De köp och försäljningar som sker i mellanleden är i dessa fall troligen endast fiktiva.

Ett karusellförfarande kan gå till på följande sätt. Om ett bolag i England säljer en vara till det svenska bolaget A (införselbolag) för 1000 kr, och skall detta anmälas till VIES databas. A säljer i sin tur varan till B för 900 kr + utgående moms 225 kr = 1125 kr. Denna moms betalas inte, utan används för prissänkningar hos C-bolaget. B säljer varan till C för 1125 + 25 kr (ett helt litet påslag för att transaktionen skall verka normal) = 1150 kr. 225 kr, utgående moms betalas, och transaktionen anmäls till VIES. Vål hos C säljs varan för 1225 kronor, och den utgående momsen betalas. Detta

medför att konkurrensen snedvrids, eftersom mervärdesskatten inte betalats i alla led, utan använts för prissänkningar.⁸⁴

För att motverka dessa förfaranden, kan skattemyndigheten använda institutet genomsyn. Om man upptäcker ett skattebrott hos bolag A, vilket inte betalat utgående moms och där det förekommit oredlighet mot borgenärer m.m. kartläggs detta, liksom de olika transaktioner som skett med andra bolag. Bolaget är vid upptäckten oftast inte längre verksamt. Vid genomsyn kan skattemyndigheten bortse från bolag A såsom varande en skenmanöver vid beskattningen, och istället placera skattskyldigheten för det gemenskapsinterna förvärvet hos bolag B, och kräva momsen från detta bolag.⁸⁵ Karusellhandeln förändras och blir mer sofistikerad, allt för att inte uppmärksammas. Ett exempel på detta, är att det förekommer trepartshandel i karusellsammanhang. Ett svenskt bolag köper då en vara från till exempel ett portugisiskt bolag och säljer den till ett spanskt bolag, och förfar med mervärdesskatten enligt ovan.⁸⁶

Med transitbrottslighet avses brott som gäller transitering av varor inom ramen för EU:s transiteringssystem. Detta omfattar, förutom EU EFTA-länderna, Polen, Ungern, Tjeckien och Slovakien. Transiteringssystemets syfte är att medge passage utan att tull betalas vid EU:s yttre gräns. Överträdelser leder till att varor kommer ut på marknaden utan att ha belastats med de tullar och avgifter som är föreskrivna, vilket snedvrider konkurrensen. Insmuggling av varor kan också innebära att hälso- och säkerhetskontroller förbigås. Brottsliga förfaranden av denna typ kan också ha som syfte att erhålla ooberättigade exportbidrag. Brottsligheten avser ofta varor som är föremål för hög beskattning eller särskilda regleringar som kvotering av in- och utförselbidrag eller som är lätta att omsätta. Transitering innebär att när en transport utgår från ett medlemsland skall transporthandlingar lämnas till avgångstullkontoret, och en garantiförpliktelse för att tullar och avgifter skall betalas. Avgångstullkontoret sänder en underrättelse om transporten till ankomsttullkontoret, till vilket även de medförda transporthandlingarna lämnas vid ankomsten. Ankomsttullkontoret underrättar därefter avgångstullkontoret om att transporten kommit fram. Den som ställt garantin svarar för att tullar och andra avgifter betalas. Därefter följer i ansvarskedjan den huvudansvarige, transportören och fordonets förare.

Det finns flera sätt att fuska med transiteringssystemet. Ett sätt är att låta transporten försvinna. Ett annat sätt är att redovisa förfalskade transporthandlingar som ger intryck av att transporten kommit fram till destinationsorten. En tredje variant är att lämna vilseledande uppgifter om lastens innehåll i transportdokumentet. Ibland byter lasten identitet under transporten. De mest typiska varorna för transitbrottslighet är sprit och cigaretter. Olaglig tobaksförsäljning kan vara mer lukrativt än narkotikahandel. I Sverige är ett av flera kända sätt att fuska med

---

⁸⁴ Ström, Christer, Ekobrottsmyndigheten, 27 mars 2000.

⁸⁵ Ström, Christer, Ekobrottsmyndigheten, 27 mars 2000.

⁸⁶ Ström, Christer, Ekobrottsmyndigheten, 15 november 2000.

transitreglerna att sprit köps i ett annat medlemsland och transiteras genom Sverige med Östeuropa som uppgiven destination. På vägen försvinner spriten och säljs på den svarta marknaden. Varorna redovisas ändå i många fall som framkomna till målet genom att transitdokumentationen förfalskas och sänds till avsändartullkontoret.⁸⁷ Mer information om smuggling av sprit och tobak finns i kapitel 3.3.4.

”Spökfrakter” är varor som inte finns i verkligheten. De finns på fraktsedlar, men i verkligheten innehåller lasten ofta något helt annat. Det kan till exempel röra sig om grishuvuden istället för oxkött, vilket står på papperen. Mellan åren 1982 och 1987 mottog italienska producenter bidrag för 1,2 miljoner tomater mer än som fanns i landet. Metoderna för att få bidrag man inte är berättigad till är många. En italiensk korvfabrik importerade tull- och avgiftsfritt 45 ton griskött för tillverkning av mortadellakorv, på villkor att dessa skulle exporteras till ett land utanför EU. Köttet såldes istället i Italien, och istället tillverkades ”korv” av hästgödsel, träull och sågspån. Efter ansökan om exportstöd såldes ”korven” till en påhittad köpare på Kanarieöarna. Enligt beräkningar skulle förtjänsten, inklusive den kostnad för tull och avgifter som ’tjänats in’, bli 350 miljoner lire, motsvarande knappt två miljoner kronor. Det hela avslöjades när en tulltjänsteman i Genua ville ha en bit mortadella.⁸⁸

2.3.1.2 Skatteparadis och off-shorebolag

Skatteparadis och off-shorebolag kan utnyttjas i olika sammanhang. I detta kapitel ges en presentation över vad begreppen innebär, och hur det kan gå till att utnyttja dessa för att begå ekonomisk brottslighet. Skatteparadis, off-shorebolag och sekretessfristater används även på liknande sätt för att tvätta pengar som åtkommit genom brott. Mer om penningtvätt nedan i kap. 3.3.1.

Att tillgångar förs till ett skatteparadis är ett internationellt fenomen. Med skatteparadis menas i detta sammanhang ett land vars skatteregler och lagstiftning i övrigt innebär att utländskt kapital kan få en fristad i landet med ingen eller låg beskattning. Myndigheterna i dessa länder är ofta obenägna att biträda andra länders myndigheter vid utredning av de finansiella transaktionerna och den brottslighet som kan vara förknippad med dessa. Banklagstiftningen och sekretesslagstiftningen kan också ha en utformning eller ges en tillämpning som omöjliggör eller försvårar insyn i samband med brottsutredning, vilket medför att staten fungerar som en sekretessfristat för att undanhålla brottsligt åtkomna medel. Att ett land blir skatteparadis är i de flesta fall en följd av en medveten politik från landets ledning. Små länder utan stora naturliga förutsättningar att locka till sig utländska investeringar, eller länder med få naturtillgångar eller som av annan anledning vill dra till sig kapital är det ofta som blir skatteparadis. Dessa skatteparadis är ett problem när det gäller att förhindra och beivra

---

⁸⁷ Ds 1997:51, s. 90 f.

⁸⁸ Greve, (1989), s. 64.

internationell ekonomisk brottslighet. Skatteparadisen utgör en slags katalysator vid skattebrott och penningtvätt och genom att vinster från olika slags brottslighet förs dit.⁸⁹

Sverige närmar sig mer och mer övriga världen. Detta visar sig till exempel genom att ekonomiska brottslingar från andra länder etablerar sig här. Ekonomiska brottslingar som har sina rötter i andra länder har relativt lätt att lämna Sverige för att komma undan rättvisan.⁹⁰ En viktig del av den ekonomiska brottsligheten är att svarta pengar förs ut ur landet. Detta kan ske i många former och den så kallade paradismodellen är en av dessa. Genom fiktiva transaktioner försöker man kringgå främst skattelagstiftningen genom att nedbringa vinsten i det bolag som man har i hemlandet och överföra vinsten till ett bolag som man bildat i något skattevänligare land, ett skatteparadis. Vanligast är att företagaren bildar ett så kallat brevlådeföretag i skatteparadiset. Detta brevlådeföretag saknar verksamhet och förestås av en i det aktuella landet bosatt person, en bulvan. Exempelvis kan det röra sig om någon bankman som sköter pappersarbetet som en bisyssla. Företagaren kan sedan upprätta falska avtal med brevlådeföretaget som innebär att företaget i hemlandet ska betala licensavgifter, royalties och liknande. Kontroll av avtalens sanningshalt är mycket svårt utan företagarens medverkan.⁹¹ En anledning till att företag etablerar sig utomlands kan vara att kraven för att registrera ett bolag är lägre i det andra landet. Ägarnas verkliga namn och det eventuella internationella nätverk i vilket företaget medverkar kan på detta sätt lättare döljas.⁹²

Det finns ingen allmänt vedertagen definition på skatteparadis. Skatt finns i många varianter och nivåer i världen, och skillnaderna mellan olika länders skattesystem är så stora att nästan alla länder i något avseende utgör ett skatteparadis, i den meningen att landet jämfört med andra länder tillämpar låg skatt på ett område. Man kan annars hävda, att bara länder som inte tar ut någon skatt, eller som tar ut en väldigt låg sådan, utgör skatteparadis.⁹³ Termen offshore användes från början för verksamheter inom oljeindustrin som sker till havs, men har kommit att beteckna valuta som placeras och används utanför det land där den är reguljärt betalningsmedel. Staten, där valutan är betalningsmedel, har inte jurisdiktion över denna, när den inte befinner sig inom statens territorium, och om inte heller den stat där valutan befinner sig gör anspråk på den, kan den betecknas som offshore.⁹⁴ Sekretessfristater är stater som har en sekretesslagstiftning som hindrar att

---

⁸⁹ Ds 1997:51, s. 68.

⁹⁰ SOU 1997:111, s. 92.

⁹¹ Magnusson, (1995), s. 55.

⁹² Ruggiero, Vincenzo. (1996), *Organized and Corporate Crime - offers that can't be refused*, s. 72.

⁹³ BRÅ-rapport 2000:19, *Finansiella offshoremarknader och skatteparadis*. Engdahl, Oskar, s. 56.

⁹⁴ BRÅ-rapport 2000:19, s. 53.

uppgifter lämnas ut. Här avses främst bank- och finansverksamhet, och kanske patent och företagshemligheter.⁹⁵

Finansiella offshore-verksamheter och skatteparadis är viktiga för den pågående globaliseringen av finansiell verksamhet. De sägs ofta underlätta och utgöra incitament för ekonomisk och organiserad brottslighet. Under 1950-talet började finansiella aktörer utnyttja skillnader i olika staters lagar för att komma undan skatt och regler. Detta förfarande spreds under senare decennier, och de stater som användes var främst öar med brittisk anknytning, som Bahamas, Caymanöarna, Guernsey, Jersey och Isle of Man eller furstendömen som Luxemburg, Monaco och Lichtenstein.⁹⁶ Skatteparadisen tillkom till stor del eftersom välbärgade privatpersoner, familjer, företag och banker (ofta med anknytning till den amerikanska maffian) flyttade dit sina tillgångar och sin verksamhet för att undkomma skatter och andra regleringar och även för att åtnjuta sekretess. Verksamheten växte snabbt, och i slutet av 1990-talet fanns ett femtiotal stater, som kunde karaktäriseras som skatteparadis.⁹⁷

Vissa av dessa skatteparadis är bundna till EU genom särskilda historiska, politiska eller ekonomiska band. Här kan nämnas Kanalöarna och Isle of Man och Monaco, där banksekretessen är en hörnsten i ekonomin. Många europeiska banker har filialer i skatteparadis. Flera gamla koloniländer är fortfarande knutna till sina tidigare moderländer med ekonomiska band. Även dessa utgör en väg för ekonomisk och organiserad brottslighet in eller ut ur EU. Brottorganisationer som sysslar med skatteplanering eller penningtvätt sätter ofta upp frontföretag i dessa länder, för att senare skicka fakturor eller på annat sätt få pengarna dit, och den vägen antingen komma undan skatt eller tvätta pengarna för legal investering.⁹⁸

På senare tid har denna verksamhet uppmärksammats och kritiserats, bland annat inom OECD och EU. Det anses, att de så kallade offshorecenter används för och underlättar olika former av ekonomisk och organiserad brottslighet som bedrägerier, penningtvätt och skattebrott och att de ägnar sig åt osund skattekonkurrens som utgör ett hot mot långsiktig ekonomisk tillväxt, sysselsättning och välfärd. Några av skatteparadisen har på senare tid skärpt kontrollen av den finansiella verksamheten och börjat samarbeta med västerländska stater och mellanstatliga organisationer vad gäller narkotika- och penningtvättrelaterad verksamhet. Vissa av dessa paradis kan även lätta på sekretessen om fråga är om mycket allvarlig brottslighet. Amerikansk och rysk maffia och annan internationellt förgrenad brottslighet sägs verka genom dessa offshorecentra, vars regelstruktur underlättar penningtvätt, skattebrott, bedrägerier, narkotikabrott, olagliga företagsförvärv och insideraffärer. För Sveriges del kan till exempel

---

⁹⁵ BRÅ-rapport 2000:19, s. 57.

⁹⁶ BRÅ-rapport 2000:19, s. 11.

⁹⁷ BRÅ-rapport 2000:19, s. 26, 12.

⁹⁸ Savona, Ernesto U. (1999) *European Money Trails*. s. 14.

Trustorhärvan och Sparbanken Väst-affären nämnas, som fall som har anknytning till offshorecenter.⁹⁹

2.3.2 Konkursrelaterad ekonomisk brottslighet

Sambanden mellan ekonomiska brott och konkurser är komplicerade och rör flera olika rättsområden. I samband med konkurser har mycket omfattande och allvarliga ekonomiska brott upptäckts. Detta kan anses märkligt eftersom konkurser innebär en stor risk för upptäckt av ekonomisk brottslighet i och med att förvaltaren ser allt och är skyldig att anmäla misstankar om brott. Det finns exempel på att ekonomisk brottslighet mot stora företag har upptäckts av en slump, när ingen tidigare har märkt att stora belopp försvunnit. Framför allt gäller detta skatteundandragande och underlåtenhet att betala olika slags avgifter till det allmänna. I dessa fall vore det ur brottslingens synvinkel bättre att undvika konkurs genom att hålla brottsligheten inom sådana gränser att det allmänna inte får kännedom om sin fordran.

Det finns många olika anledningar till att ekonomiska brottslingar låter företag gå i konkurs eller själva gör det. Ekonomisk brottslighet i samband med konkurser är ett allvarligt samhällsproblem. Antalet konkurser ökade med 300% mellan åren 1983 och 1994. År 1988 förekom misstankar om brott i företagskonkurser i 75 fall av 100. Den övervägande delen av dessa brott var bokföringsbrott.¹⁰⁰

Dan Magnusson har i sin bok Marknadens sabotörer systematiserat konkursgäldenärer i olika kategorier. I en särskild kategori placeras gäldenärer som planerat konkursen och där denna utgör en integrerad del av det ekonomiska brottet. Konkursen är här en nödvändig förutsättning för brottets begående, och tas med i beräkningen som en medveten risk från gäldenärens sida. Bulvaner används ofta, vilket minskar risken för lagföring. Andelen misstänkta brott som leder till åtal är liten, särskilt i storstäder.¹⁰¹ Gäldenärer som förutser konkurs använder sig ofta av den så kallade drop-out-modellen. Detta innebär att man lurar leverantörer på betalning, fuskar med mervärdesskatt och konkurs och upprättar falska inköpsfakturor. Vid momsredovisningen lämnas negativa momsdeklarationer och företaget återfår då den på fakturorna redovisade ingående mervärdesskatten. Detta sker ofta i kombination med kreditbedrägerier.¹⁰² Andra former av ekonomisk brottslighet som kan förekomma i samband med planerade konkurser är rekonstruktion (och därmed skuldreducering) av företaget genom konkurs, etablering i stödområde och kalkylerad konkursrisk (kreditbedrägeri), missbruk av lönegaranti (företagare som förutser att de kommer att gå i konkurs höjer de anställdas löner före denna eller sätter in släktingar och vänner på lönelistan före konkursen, för att dessa ska få del av lönegarantin både före och efter konkursen. En ytterligare variant är att

⁹⁹ BRÅ-rapport 2000:19, s. 12, 16 f.

¹⁰⁰ Magnusson, (1995), s. 12, 15 och 18 ff.

¹⁰¹ Magnusson, (1995), s. 20.

¹⁰² Magnusson, (1995), s. 51.

gäldenären vid konkursförhandlingen uppger fingerade löneskulder till bulvaner.).

I nästa kategori placerar Magnusson gäldenärer som förutsett konkursen och som tar en medveten risk att deras brott blir upptäckt. Exempel på brottsliga förfaranden i dessa fall är obetalda källskatter och sociala avgifter för anställda, vilket utgör skattebrott.¹⁰³

Magnussons tredje kategori innehåller de gäldenärer som skyddar personliga ekonomiska intressen genom att försätta bolaget i konkurs senast på förfallodagen före skatt, då personligt betalningsansvar kan bli aktuellt.¹⁰⁴ I samband med konkursen kan även upptäckas brott där konkursen i sig inte utgjort en förutsättning.

I en fjärde kategori finns de gäldenärer som företagit kvalificerade ekonomiska brott och som inte planerat konkurs eller ville riskera upptäckt genom konkurs.¹⁰⁵

Konkursförvaltarna, som vanligtvis är advokater, spelar en viktig roll när det gäller att upptäcka och bekämpa ekonomisk brottslighet. I många fall är det konkursförvaltaren som upptäcker brottslighet i samband med konkurs eftersom det ingår i hans uppgifter att utreda konkursboet och ta reda på orsakerna till konkursen. Misstänkt brottslighet anmäls till åklagare.¹⁰⁶

De brottsrubriceringar som aktualiseras vid konkurs och ekonomisk brottslighet är oftast oredlighet och vårdslöshet mot borgenärer, enligt 11 kap. 1- 3 §§ Brottsbalken. Oredlighet mot borgenärer är det allvarligaste av borgenärsbrotten i brottsbalkens 11 kap. Detta brott kallades tidigare konkursbrott och fortfarande är det så att praktiskt taget alla fall av borgenärsbrott uppdagas i samband med konkurs. Konkursförvaltaren har en skyldighet att göra åtalsanmälan om han under sin utredning av boet finner att konkursgäldenären kan misstänkas för något sådant brott. (7 kap. 16 § Konkurslagen) Under vissa förutsättningar har även kronofogdemyndighet, skattemyndighet och revisor motsvarande skyldighet.¹⁰⁷

Ett av de tillvägagångssätt (så kallat företagsänglamakande) som innehåller olika typer av ekonomisk brottslighet och som används innan och i samband med att ett företag går i konkurs börjar med att den företagare som märker att hans företag börjar gå under vänder sig till sin revisor, eftersom han inte vill figurera i en konkurs. Revisorn bör i detta läge råda företagaren att upprätta en balansräkning, och ta ställning till vilken åtgärd som skall vidtas utifrån denna. Istället händer det att en kontakt förmedlas med personer som kan ta över företaget. Dessa personer köper formellt företaget, men i verkligheten betalar företagaren dem för att göra detta, vanligen

---

¹⁰³ Magnusson, (1995), s. 25 ff.

¹⁰⁴ Magnusson, (1995), s. 53.

¹⁰⁵ Magnusson, (1995), s. 27.

¹⁰⁶ Ds 1997:51, s. 67.

¹⁰⁷ Leijonhufvud, Madeleine och Wennberg, Susanne. (2000). Brott och straff i affärlivet. En lärobok för ekonomer, s. 95.

omkring 50 000 kr, och personerna tar även hand om eventuellt lager och maskiner. Ett falskt köpeavtal upprättas, och 'köparna' ordnar fram en ny styrelse. Ibland väljs denna styrelse i omgångar, för att det skall se bättre ut och företagaren vet till slut inte vem som sitter i styrelsen. Den slutgiltiga styrelsen består ofta av målvakter eller utlänningar som är helt ovetande. Härfter kan 'köparna' använda företaget för alla typer av brottslighet, som till exempel kreditbedrägerier. 'Köparna' skuldsätter företaget i stor utsträckning innan det överges. När problemen uppmärksammas av PRV efter viss tidsförskjutning har 'köparna' redan lämnat företaget, och de som på pappret sitter i styrelsen vet ingenting eller bryr sig inte om det.¹⁰⁸

Borgenärsbrotten rör en fysisk eller juridisk persons egen ekonomi och kan ses som en gräns för vad som är tillåtet i fråga om ekonomiska transaktioner när det finns skulder. Det är inriktat på försämringar av den egna ekonomin som ansetts kränka borgenärernas befogade anspråk på att deras intressen beaktas. Ett oredlighetsbrott enligt 11 kap. 1 § 1 st Brottsbalken består i ett avhändande: gäldenären, en fysisk person eller ett aktiebolag eller någon annan juridisk person, har frånhänt sig egendom utan motsvarande vederlag. Gåvor eller gåvoliknande förfaranden förbjuds under förutsättning att antingen gäldenärens ekonomi var så dålig att det förelåg obestånd eller påtaglig fara för obestånd, eller att gäldenärens ekonomi genom denna transaktion blev så dålig att det uppkom obestånd eller påtaglig fara för obestånd. Ett praktiskt, men i praktiken ofta svårutrett exempel på ett gåvoliknande förfarande i aktiebolag, är det som ofta förekommer i samband med handel med skalbolag.¹⁰⁹

2.3.3 Skalbolagsaffärer

Skalbolag är aktiebolag som inte har några rörelsetillgångar. Tillgångarna består endast av kassa, banktillgodohavanden och fordringar. Själva handeln med skalbolag är laglig. En skalbolagsaffär föregås i allmänhet av en inkråmsöverlåtelse. Mellan åren 1987 och 1990 identifierade Riksskatteverket, RSV, cirka 6 000 skalbolagsaffärer, och genom skattemyndigheternas arbete har mer än 5 000 skalbolag restförts hos kronofogdemyndigheten för skulder på ca 7 miljarder kronor.¹¹⁰

En oseriös köpare av skalbolag sätter sig över sådana skatte- och bolagsregleringar som bestämmer hur ett bolags medel får hanteras och använder istället bolaget som en kassa. Ur denna tas betalning till säljaren, arvode till förmedlare och medhjälpare och vinst för köparen. På grund av detta har köpare intresse av att köpa så många skalbolag som möjligt för att öka den egna vinsten. Oseriösa köpare av skalbolag avser inte att betala några skatter och kan därför betala högre pris än vad seriösa köpare kan göra. Från den 1 januari år 1995 ändrades skattesatserna angående aktieförsäljning och beskattning av inkomst vilket ledde till nya former av

¹⁰⁸ Ström, Christer, Ekobrottsmyndigheten 15 november 2000.

¹⁰⁹ Leijonhufvud och Wennberg, (2000), s. 97.

¹¹⁰ Magnusson, (1995), s. 31.

brottsliga skalbolagstransaktioner. De brott som kan aktualiseras i samband med skalbolagsaffärer är bl. a. skattebedrägeri, oredlighet mot borgenärer och brott mot låneförbudet.¹¹¹ I flera skalbolagsaffärer har regler angående olovlig utdelning och skadestånd aktualiserats. Om mottagaren av utdelning inte har ekonomisk förmåga att återbetala denna kan företagens styrelse och i princip alla andra som medverkat till utdelningen förpliktas att solidariskt betala vad som brister enligt 15 kap. 4 § Aktiebolagslagen. Det fordras att man kan påvisa verklig skada och att medverkande kan övertygas om uppsåt eller oaktsamhet.¹¹²

Det huvudsakliga motivet för en skalbolagsaffär är att omvandla förvärvsinkomster till lägre beskattade kapitalvinster. Med skalbolag menas, som nämnts, företag som inte bedriver någon verksamhet och där tillgångarna i företaget huvudsakligen består av likvida medel. Någon avsikt att sälja själva rörelsen finns oftast inte eftersom tillgångarna vanligen överförs till ett nybildat bolag med samma ägare innan aktieförsäljningen. Priset för obeskattade vinstmedel ligger enligt RSV kring 85 till 90 % av obeskattad vinst. Syftet med skalbolagsaffärer är att eliminera det första ledet i bolagsbeskattningen, nämligen bolagsskatten. Priset på de obeskattade vinstmedlen sätts utifrån antagandet att bolagsskatten inte ska betalas efter det att bolaget sålts. Enligt RSV är det framför allt två metoder som används för att uppnå detta. Dels ren plundring, där bolaget töms på likvida medel. En målvakt förekommer ofta som ställföreträdare för bolaget. Dels används en metod där kostnadsposter skapas för att eliminera den obeskattade vinsten. Det kan till exempel vara avskrivningar på svårvärderade tillgångar. Inslaget av kriminella aktörer på köparsidan uppges vara betydande. Det finns även ett legitimt behov av att kunna genomföra skalbolagstransaktioner. Sådana behov kan till exempel uppstå vid generationsskiftet och vid utlösen av delägare. Skalbolagstransaktioner är också ofta enda möjligheten till finansiering för företag med stora forsknings- och utvecklingskostnader.¹¹³

Olika typer av skalbolagsaffärer har använts under 1990-talet. En av dessa utnyttjar företagsfusioner på så sätt att ett bolag upplöses och dess tillgångar övertas av ett annat bolag, det övertagande bolaget, vilket då kan disponera över det övertagna bolagets likvida medel. Fordringsägare i det övertagna bolaget får rikta anspråk mot den samlade förmögenheten i det övertagande bolaget. Beräkningen av resultat och vinst i det övertagande bolaget påverkas av vad som hänt i de fusionerade bolagen både före och under beskattningsåren, och det blir svårt att bedöma vilken skatt som skall utgå på grund av bolagens verksamhet. Fusioner ger upphov till risker för staten som skatteborgenär, som är likartade dem i de varianter av skalbolags- eller vinstbolagsaffärer som förekommit tidigare. Handel och uppköp av bolag för fusion genomförs på likartat sätt som vinst- eller skalbolagsaffärer och med samma motiv. Vinstbolag köps upp av personer som vill utnyttja kapital i vinstbolag som finansiering av tidigare förluster

---

¹¹¹ Magnusson, (1995), s. 32 ff.

¹¹² Magnusson, (1995), s. 39.

¹¹³ Nytt från revisorn nr 6 2000, en nyhetstidning från föreningen auktoriserade revisorer FAR s. 12-13. Artikel: Stoppregel mot skalbolagstransaktioner.

eller för investeringar eller för egen kapitaltillväxt. Anskaffning av vinstbolag sker med hjälp av vinstbolagens egna tillgångar. En skillnad mot tidigare beskriven skalbolagshandel är att reglerna om olovlig kapitalutdelning och olovliga lån undviks.¹¹⁴ Idag förekommer även skalbolagsaffärer inom koncerner; man låter dotterbolaget uppgå i moderbolaget, varigenom konkurs och upptäckt undgås.¹¹⁵

Skalbolagsaffärer är, som tidigare nämnts, ofta straffbara som oredlighet mot borgenärer. Ovan har även konstaterats att ett skalbolag är ett aktiebolag vars rörelse har överlåtits till en annan juridisk person genom en inkråmsöverlåtelse. Bolagets tillgångar utgörs därefter i princip enbart av likvida medel motsvarande köpeskillingen för det sålda inkråmet. På passivsidan finns eventuella skatteskulder, obeskattade reserver och beskattat eller obeskattat eget kapital. Vidare kan det finnas latent skatteskulder till följd av rörelsevinst före inkråmsöverlåtelsen. Efter en överlåtelse av aktierna i ett skalbolag kan en upplösning av de obeskattade reserverna medföra ytterligare latent skatteskulder. Om förvärvet är seriöst kommer skatteskulden att regleras och av återstående medel görs nyinvesteringar. Vid de oseriösa förvärven används istället bolagets egna tillgångar för att finansiera själva köpet. Ofta beviljas köparbolaget - som självt inte är kreditvärdigt - ett tillfälligt externt lån mot säkerhet i skalbolagets tillgångar. Detta förutsätter säljarens medverkan. Omedelbart efter förvärvet, när köparen kan disponera över skalbolagets tillgångar, betalas lånet tillbaka med dessa medel. Därefter avhänds skalbolaget resterande medel genom vederlagsfria utbetalningar till köparbolaget närstående fysiska och juridiska personer. Om förvärvet av skalbolaget har skett med dess egna medel innebär detta ett avhändande ur bolagets perspektiv. Transaktionen kan då utgöra oredlighet mot borgenär, om det i bolaget redan förelåg eller genom transaktionen uppkom obestånd eller påtaglig fara för obestånd.¹¹⁶

Skalbolag utnyttjas i stor omfattning vid penningtvätt, eftersom bolagen inte driver verksamhet utan bara utgör ett skal av tillgångar. Bolagen omsätts i flera led, vilket gör det svårt att utreda vem som ägt bolaget vid ett visst tillfälle. Detta utnyttjas av penningtvättaren, som genomför transfereringar i bolagets namn. Skalbolagen används ofta på placeringsstadiet, det första steget i penningtvättsprocessen, för att ta emot och placera pengar på konton utomlands.¹¹⁷ Se mer om penningtvätt i kapitel 3.3.1.

2.3.4 Bedrägerier

Olika former av bedrägerier dominerar den gränsöverskridande ekonomiska brottsligheten. Nya former av bedrägerier utvecklas i takt med att samhället och näringslivet blir mer internationellt och som en följd av den ökande

---

¹¹⁴ Magnusson, (1995), s. 45 f.

¹¹⁵ Kallin, Cay, Ekobrottsmyndigheten 16 november 2000.

¹¹⁶ Leijonhufvud och Wennberg, (2000), s. 97 f.

¹¹⁷ Örnemark Hansen Helén, (1998), Penningtvätt - ett urvattnat begrepp?, s. 39 f.

datoriseringen. Bedrägerier kan vara av skilda slag och av mycket varierande omfattning. Vissa bedrägeribrott tangerar skatte- och moms-systemet, men behandlas ändå under denna rubrik. Trenden är att internationella upplägg blir allt vanligare, att det brottsliga förfarandet innefattar gränsöverskridande transaktioner och berör personer, företag eller myndigheter i flera länder.¹¹⁸ Bedrägeri kan användas som en samlingsbeteckning på olika former av ekonomisk brottslighet; gränsöverskridande bedrägliga transaktioner, investeringsbedrägeri, finanspyramider, kontokortsbedrägerier m.m.¹¹⁹ Angående momsrelaterade bedrägerier, se kap. 2.3.1.1. om momsrelaterad ekonomisk brottslighet.

En internationell revisionsfirma som på EU-kommissionens uppdrag studerat ekonomisk brottslighet inom EU har uppskattade den totala omfattningen av bedrägerier inom EU till mellan 12 och 120 miljarder ECU, varav ungefär hälften avser bedrägerier med internationell anknytning. Härav följer, att internationella bedrägerier är ett stort hot mot den ekonomiska och sociala välfärden i EU:s medlemsstater. Hotet från internationella bedrägerier inom EU anses komma huvudsakligen från kriminella aktiviteter inom medlemsländerna, men även från andra delar av världen; Västafrika, länder öster om EU och forna Sovjetunionen. De kriminella utnyttjar olikheter i fråga om nationell lagstiftning och administrativa förfaranden. De utnyttjar den fria rörligheten över gränserna och särskilt möjligheten att flytta kapital. I många bedrägerier utnyttjas så kallade sekretessfristäder, stater där pengar kan döljas i skydd av banksekretess eller liknande.¹²⁰ Se även kapitel 2.3.1.2. om sekretessfristater.

Bedrägeri straffbeläggs i 9 kap. 1 § Brottsbalken. Brottet kräver uppsåt, samt att tre förutsättningar är uppfyllda: gärningsmannen skall vilseleda någon och därigenom förmå honom till handling eller underlåtenhet, vilket skall innebära ekonomisk vinning för gärningsmannen och skada för den vilseledd eller någon i vars ställe denne är. Det ställs inte upp några begränsningar beträffande vare sig objektet för vilseledandet eller karaktären av den disposition den vilseledd förmås till. Brottet kräver att en fysisk person skall ha blivit vilseledd även om skadan drabbar ett företag. Gärningsmannen skall på något sätt förmedlat en oriktig uppgift om någonting till en människa som låtit sig vilseledas därav.¹²¹

En form av bedrägeri som ofta har internationell anknytning är investeringsbedrägerier. Denna typ av brott innebär att personer eller företag luras att investera i projekt som är värdelösa eller rent av fiktiva. På engelska kallas detta advance fee fraud, vilket hänför sig till att det brottsliga upplägget går ut på att förmå offret att betala in pengar i förväg, innan han har sett något resultat av det föregivna projektet. Ett verkligt eller fiktivt bolag används som fasad för verksamheten, och bedragarna

---

¹¹⁸ Ds 1997:51, s. 59.

¹¹⁹ Ds 1997:51, s. 213.

¹²⁰ Ds 1997:51, s. 33.

¹²¹ Leijonhufvud och Wennberg, (2000), s. 41 f.

försvinner med de satsade pengarna. I Sverige har polisen identifierat ett knappt hundratal företag som bedrivit investeringsbedrägerier, bl. a. avseende ädelstenar. I många fall får de tilltänkta offren en elegant broschyr med erbjudande att till exempel köpa fondandelar och som anger referenspersoner (vilka egentligen är i maskopi med avsändarna). Man utlovar regelmässigt i dessa erbjudanden att inte lämna kontrolluppgift till skattemyndigheten.¹²² Investeringsbedrägerier som skett i USA har varit mer hårdföra, där har det till exempel förekommit utpressning mot bedrägerioffret och även våldshandlingar.

De mest kända investeringsbedrägerierna i Sverige är de så kallade Nigeriabreven. Personer i Nigeria (eller något annat västafrikanskt land) skickar brev till personer och företag, där dessa erbjuds stora vinster om de går med på att medverka i en något tvivelaktig transaktion. Mot att personen eller företaget ställer ett bankkonto och en summa pengar till förfogande utlovas en del av en summa som skall föras ut ur landet utan att nigerianska myndigheter får veta det. I ett senare skede kommer ett nytt brev där det anges att något har gått fel, men om personen eller företaget kan tillfälligt ställa upp med ytterligare pengar skall allt lösa sig, och vinsten skall komma. Slutligen rinner det hela ut i sanden och investeraren blir av med de satsade pengarna och får inte den utlovade vinsten. På detta eller liknande sätt beräknas att svenska företag lurats på omkring 40 miljoner kronor. Den internationella västafrikanska bedrägeribrottsligheten uppges ha anknytning till internationell narkotikabrottslighet med ursprung i Västafrika.¹²³

Subventionsbedrägerier kan bestå i att lån och bidrag som givits från det allmänna till en enskild företagare eller till juridiska personer under vissa förutsättningar används till annat än vad de är menade till att användas för. Även om dessa lån och bidrag är ändamålsbestämda kan de i praktiken - vilket ofta kan konstateras i efterhand - användas till annat. Dessa medel utgör inte redovisningsmedel, varför ansvar för förskingring är uteslutet.¹²⁴ Ett exempel på ett förfarande där man utnyttjat exportsubventioner var ett tyskt företag som erhöll subventioner för att exportera armeringsnät som var ägnade att förstärka betongbyggnader. Efter en kort tid översvämmades den nederländska marknaden av mycket billigt armeringsnät. Fabrikanter i Nederländerna reagerade över att varan kunde säljas till ett pris som understeg produktionskostnaden. Till saken hör, att även Nederländerna subventionerade export av samma vara. Det visade sig, att varorna transporterades på kanalpråmar fram och tillbaka mellan Tyskland och Nederländerna. Den tyske producenten sålde sin vara till Nederländerna och erhöll subventionen. Sedan skeppade den nederländske handlaren tillbaka samma vara till Tyskland, ofta med samma pråm, och även han erhöll subvention. Samma last fraktades alltså fram och tillbaka mellan Tyskland och Nederländerna ett antal gånger och varje gång erhöll leverantören exportsubvention. När varan efter ett antal resor började se ankommen ut, såldes den billigt i Nederländerna.¹²⁵

---

¹²² Ds 1997:51, s. 61 f.

¹²³ Ds 1997:51, s. 64.

¹²⁴ Magnusson, (1995), s. 84 f.

¹²⁵ Ruggiero, (1996), s. 91 f.

Kreditbedrägerier kan begås genom att företag inför förestående konkurs företar stora inköp av föremål eller annat som de är medvetna om att de inte kommer att kunna betala. Oprioriterade leverantörer och likställda får sällan betalt i konkurser, då det ofta är bankerna som är de prioriterade fordringsägarna, och bolagets tillgångar ofta inte förslår till dessa. Trots obeståndet har företaget köpt stora varulager och andra tillgångar. Vid konkursen har leverantörens äganderätt förvandlats till en i stort sett värdelös fordringsrätt. Ofta har företagaren lämnat personlig borgen till banken och har då personligt intresse av att denna får betalt. Sällan eller aldrig har åklagare funnit uppsåtligt brott styrkt i dessa situationer, om misstanke överhuvudtaget anmälts.¹²⁶

Banker och kreditgivare är särskilt utsatta för bedrägerier och bedrägeriliknande förfaranden. Exempel kan vara att banker lämnat krediter i förlitande på felaktiga fastighetsvärderingsintyg. Ett annat exempel är att falska bolagshandlingar vilselett kreditgivaren. Bedrägeriet kan ske i kombination med andra brott, till exempel trolöshet mot huvudman. En behörig tjänsteman vid bank kan agera i maskopi med låntagaren, något som främst skedde under 1980-talet och ledde till stor ekonomisk vinning för banktjänstemannen. Trolöshet mot huvudman kan aktualiseras om tjänstemannen haft en förtroendeställning och medverkat till att banken lidit förlust på grund av lämnad kredit till en inte betalningsduglig låntagare. Det krävs emellertid att bankmannen skaffar sig egen vinning av brottet för att straffansvar skall inträda.¹²⁷ En form av bedrägeri som kan utgöra ekonomisk brottslighet kan till exempel bestå i ett vilseledande av en banktjänsteman att lämna krediter, med vinning för gäldenären och beaktansvärd risk för slutlig förlust för banken i fråga. Här kan kontrollrutiner hos banker och andra kreditgivare motverka brottsligheten. Till exempel kan man hos kronofogdemyndigheten kontrollera om sökanden är restförd och vad som i övrigt är känt om denne. Om borgensåtaganden ingås personligen hos banken och borgensmannens verderhäftighet kontrolleras minskar också detta kreditinstitutionernas risk.¹²⁸

I många bedrägerier förekommer inslag av datakommunikation. Flera nya eller delvis nya bedrägeriformer med anknytning till någon form av datateknik har framträtt som kontokortsbedrägerier och bedrägerier med pengar eller värdehandlingar som förfalskats med hjälp av datateknik. Det är även vid dessa brott vanligt att bolag eller andra juridiska personer används som front för att dölja vilka personer som står bakom verksamheten eller annars för att ge verksamheten ett sken av respektabel affärsverksamhet. Bakom bolagen kan finnas andra personer än de som uppträder utåt. I många fall handlar det om brevlådeföretag eller om helt fiktiva bolag. Uppläggen omfattar ofta även andra former av kriminalitet, till exempel skattebrott. I

---

¹²⁶ Magnusson, (1995), s. 88 f.

¹²⁷ Magnusson, (1995), s. 94.

¹²⁸ Magnusson, (1995), s. 77, 79.

Sverige är det tämligen vanligt med bedrägliga förfaranden i samband med konkurser.¹²⁹

Vid kontokortsbedrägerier används dessa kort som instrument för bedrägerier. Falska kontokort framställs i stor omfattning och används av kriminella grupper på turnéer i olika länder. Brottsplanen kan vara att köpa upp så många lyx- och kapitalvaror man hinner i ett visst land innan säljarna upptäcker att korten är falska. Vid det laget har ofta gruppen dragit vidare till en annan ort eller till ett annat land. Grupper från olika delar av världen, bland annat Västafrika och Asien, bedriver kontokortsbedrägerier i stor skala i vissa länder. Det finns uppgifter på att pengarna återförs till hemländerna via banker i Japan eller Hongkong.¹³⁰ Något ytterligare om kontokortbedrägerier återfinns i kapitel 3.2.4.

Brott mot EU:s regelsystem kan utföras i form av bedrägerier. EU:s budget omfattar gemenskapens alla inkomster och utgifter. Budgeten kontrolleras, men eftersom detta sker bristfälligt, upptäcks inte alla brott eller möjligheter att begå brott, vilket har lett till problem för EU och medlemsländerna. Problemen består i slarv, okunskap, misstag och rena bedrägerier i syfte att undandra sig beskattning eller att erhålla återbetalning av överskjutande mervärdesskatt eller att få bidrag man inte har rätt till eller med ett högre belopp än vad som egentligen skulle ha varit fallet. I EU-kommissionens rapport år 1995 anfördes att antalet upptäckta bedrägerier ökar, och att värdet av dessa motsvarar 735 miljoner ecu. Huvudsakligen hänför sig detta belopp till skatter och avgifter som kringgåts vid handelsutbyte med tredje land. På utgiftssidan, har enligt rapporten upptäckts bedrägerier för 383 miljoner ecu inom områdena jordbruk och strukturpolitik. De personer som begår bedrägeri mot EU:s budget kommer ur olika grupper. Det handlar ofta om enskilda näringsidkare som kringgår reglerna i vinningssyfte, till exempel genom att lämna felaktiga uppgifter om sin verksamhet som grund för att få bidrag från EU. Det är också vanligt att EU-bedrägerier begås av kriminella som arbetar i organiserade former eller som rent av tillhör den internationella organiserade brottsligheten. I Sydeuropa medverkar brottsliga organisationer av maffiatyp. Man arbetar gränsöverskridande, med ett lagligt yttre i form av ett företag. Ibland är företaget fiktivt. Denna brottslighet riktas särskilt mot områden som är svåra att kontrollera, till exempel transitering av varor. När den organiserade brottsligheten är inblandad kan EU-bedrägerierna också bedrivas som ett led i en mera omfattande kriminalitet som till exempel även omfattar narkotikahandel, mutor och korruption av tjänstemän. Ibland kan det handla om mycket storskalig brottslighet när den organiserade brottsligheten blandar sig i EU-bedrägerier. I ett fall avsåg brottet en hel skeppslast av varor med destination till en annan världsdel. Utanför kusten till ett sydeuropeiskt land stoppade fartyget och lasten fördes i land i omgångar med hjälp av ett antal ombyggda f.d. motortorpedbåtar. Från dessa lastades varorna om till ett antal jättesnabba mindre båtar, som förde varorna till ett antal hamnar efter kusten, där

---

¹²⁹ Ds 1997:51, s. 60.

¹³⁰ Ds 1997:51, s. 64 f.

lastbilar väntade som förde varorna in i landet. Denna kriminella organisation uppges ha organiserats av maffiaorganisationer från två sydeuropeiska länder som samarbetade med varandra. Storskalig transitbrottslighet organiseras ofta från något land som ligger nära EU, som Cypern.¹³¹

Som framgått ovan, kan brottet bedrägeri se ut på många olika sätt. Något anmärkningsvärt är, att brottet bedrägeri inte omfattas av den uppräkningslista som anger vilka brott Ekobrottsmyndigheten skall utreda. Detta utgör endast ett mindre problem i verkligheten, eftersom det finns en paragraf som under vissa förutsättningar ger utrymme för myndigheten att utreda även andra brott än de som räknas upp i myndighetens instruktion. Se mer om detta i kap. 4.2.1.

2.3.5 Bokföringsbrott

I kampen mot den ekonomiska brottsligheten anses allmänt att beivrandet av bokföringsbrotten har en central betydelse. Bokföringsplikten fyller många viktiga funktioner. Med hjälp av bokföringen får den bokföringspliktige överblick över rörelsens gång och ekonomiska ställning, vederbörandes borgenärer och anställda kan få information om verksamheten och skyddas, bokföringen ligger till grund för företagsbeskattning och så vidare. Det är därför från olika utgångspunkter av betydelse att bokföringen sköts tillfredställande, inte minst för att kunna utreda och bevisa att brott har förekommit i rörelsen. Om den bokföringsskyldige inte är föremål för någon särskild granskning är bokföringsbrotten svåra att upptäcka och kan pågå under lång tid. Brottet upptäcks vanligen först i samband med konkurs eller skatterevision. Ofta förekommer annan allvarlig ekonomisk brottslighet samtidigt med bokföringsbrott eller så kan bokföringsbrotten användas för att dölja annan ekonomisk brottslighet - denna blir svår att upptäcka och utreda utan skriftligt material från bolaget.¹³² Bristfällig eller felaktig bokföring snarare är vanligt i samband med ekonomisk brottslighet och bokföringsbrott är det mest vanligt förekommande ekobrottet.¹³³

Bokföringsbrottet kan begås genom underlåtenhet att bokföra affärshändelser eller genom underlåtenhet att bevara räkenskapsmaterial. Bokföringsskyldigheten kan också åsidosättas genom positiva åtgärder, som att lämna oriktiga uppgifter i bokföringen. Straffansvaret omfattar inte varje åsidosättande av bokföringsskyldigheten utan är begränsat till fall där rörelsens förlopp, ekonomiska resultat eller ställning inte i huvudsak kan bedömas med ledning av bokföringen. Det finns tre grader av bokföringsbrott - grovt, normalt och ringa brott. Vid bestämmandet av om bokföringsbrottet skall anses som grovt är det av betydelse om bokföringsskyldigheten åsidosatts helt eller till stora delar. Bristernas karaktär och betydelse i ekonomiskt eller annat hänseende samt graden av

---

¹³¹ Ds 1997:51, s. 87 ff.

¹³² BRÅ PM 1996:5, s. 123.

¹³³ Litsegård Håkan, Holm, Gertrud. Ekobrottsmyndigheten 15, 16 november 2000.

förlagenhet och planering är av stor vikt. Som exempel på grova brott kan nämnas fall där åsidosättandet av bokföringsskyldigheten skett systematiskt under en följd av år eller att det skett i en rörelse, vars verksamhet är av stor omfattning eller omsätter höga belopp.

Bokföringsbrott förekommer i en stor del av alla ekobrott. Ibland skyddas de tilltalade av detta; på grund av att ingen bokföring finns kan man inte fastställa vilka andra brott som begåtts eller i vilken omfattning detta skett.¹³⁴

---

¹³⁴ BRÅ PM 1996:5, s. 116 ff.

3 Organiserad brottslighet

På slutet av 1970-talet konstaterade AMOB-utredningen, arbetsgruppen mot organiserad brottslighet, att brottsutvecklingen i Sverige var oroande och att brottsstrukturen hade ändrats. Det hade tillkommit inslag av ny och mycket grov kriminalitet som tidigare inte uppmärksammats. Utredningen beräknade att den organiserade brottsligheten på slutet av 1970-talet omsatte mellan en och två miljarder kronor om året. Denna verksamhet var vid tiden för uppskattningen främst inriktad på bordellverksamhet, spritklubbar, illegalt spel, narkotika och liknande. Den organiserade brottsligheten har nu blivit ett globalt hot och utvecklats till att omfatta ett stort antal olika brott.¹³⁵

Begreppet organiserad brottslighet har inte någon strikt straffrättslig avgränsning och är inte klart definierat. En anledning till detta är, att man med organiserad brottslighet inte avser vissa kriminaliserade gärningar, utan att man ställer upp särskilda krav på hur och av vilka dessa gärningar begås och att vissa egenskaper hos brottsligheten lyfts fram.¹³⁶ Betydelsen av begreppet organiserad brottslighet kan skifta beroende på i vilket sammanhang det förekommer. Den kvalificerade brottsligheten bedrivs i allt större utsträckning i organiserade former. Det handlar om brottslighet av varierande slag, till exempel bedrivs den internationella illegala narkotikahandeln som en välorganiserad verksamhet, som har sin utgångspunkt i bland annat karteller eller kriminella ligor med etableringar i skilda länder och samarbete över nationsgränserna.¹³⁷

Inom den Europeiska Unionen är organiserad brottslighet med rötter i olika delar av världen verksam. Den italienska organiserade brottsligheten finns representerad utanför sitt hemland i Frankrike och Tyskland, och i någon omfattning även i Österrike och Storbritannien. Det finns nationella grupper av organiserad brottslighet som samarbetar med grupper i andra länder - till exempel förekommer samarbete mellan organisationer i Belgien, Storbritannien och Nederländerna - liksom det finns grupper som bara opererar i sitt eget hemland. EU är även mötesplats för organiserad brottslighet från andra delar av världen. Colombianska narkotikakarteller för in kokain i EU med hjälp av lokala grupper, nigeriansk och nordafrikansk organiserad brottslighet ägnar sig åt bedrägerier och smuggling av narkotika till EU. Österifrån har det kommit kinesiska triader som fast etablerat sig inom EU, bland andra länder i Spanien, Nederländerna, Storbritannien, Italien, Österrike, Belgien och Portugal. Deras huvudskaliga verksamheter är narkotikasmuggling, illegalt spel, människosmuggling, prostitution och utpressning. Turkiska och pakistanska grupper kontrollerar heroinsmugglingen från Mellanöstern och Centralasien till EU genom f.d. Jugoslavien och andra länder i östra Europa. I stora delar av Västeuropa,

---

¹³⁵ BRÅ-rapport 2000:10 Antologi Perspektiv på ekobrottsligheten. Korsell, Lars E. (red.). s. 8 f.

¹³⁶ SOU 2000:25 Den centrala polisen. Betänkande av SÄPO/Rikskrim-kommittén, s. 152.

¹³⁷ Ds 1997:51, s. 151.

däribland Sverige, är grupper från den organiserade brottsligheten från det forna Sovjetunionen verksamma, med bland annat narkotikasmuggling, export av stulna bilar, människosmuggling och prostitution. Genom Sverige smugglas illegala produkter och människor in i EU.¹³⁸ Ernesto Savona menar, att det i Sverige förekommer förhållandevis lite brottslighet. Emellertid har under de senaste åren antalet narkotikabrott ökat och även inslaget av organiserade grupper som begår brott.¹³⁹

3.1 Vad är organiserad brottslighet?

Det finns och har länge funnits kriminella organisationer runt om i världen. I vissa sydeuropeiska länder finns maffia och i Kina finns triader vilka båda har en lång tradition. I modern tid har det tillkommit nya kriminella organisationer som exempelvis kriminella strukturer i Östeuropa och sydamerikanska narkotikakarteller. Vidare förekommer att kvalificerad brottslighet begås inom ramen för mera tillfälliga organisationer som bildas för att genomföra ett eller flera större brott under en begränsad tid. Även dessa mer tillfälliga organisationsformer brukar räknas in i begreppet organiserad brottslighet.¹⁴⁰

Istället för att se på den organisation som utför brotten i fråga, kan man istället se vilka enskilda brott det oftast rör sig om när man talar om organiserad brottslighet. Det kan till exempel gälla mord (3 kap. 1 § brottsbalken) och misshandel (3 kap. 5 § brottsbalken), olika förmögenhetsbrott som stöld och rån (8 kap. brottsbalken), utpressning (9 kap. 4 § brottsbalken), häleri (9 kap. 6 § brottsbalken), olika slags förfalskningsbrott (14 kap. brottsbalken), brott mot narkotikastrafflagen (SFS 1968:64) eller brott mot vapenlagen (SFS 1996:67). Vidare kan anges, menar SÄPO/Rikskrim-kommittén, brott mot skattebrottslagen (SFS 1971:69), oredlighet mot borgenärer (11 kap. 1 § brottsbalken) och brott mot utlänningslagen (SFS 1989:529).¹⁴¹

Den tyska förbundskriminalpolisen har i en rapport från år 1996 beskrivit den organiserade brottslighetens struktur. Man har i rapporten redovisat en modell med tre slag av organiserad brottslighet. För det första finns de traditionella kriminella organisationerna, som den italienska maffian, karteller i sydamerika, japansk yakuza och kinesiska triader. För det andra finns den västeuropeiska organiserade brottsligheten, vilken utgörs av nationellt och internationellt arbetande grupper. För det tredje finns den organiserade brottsligheten i Östeuropa, med diverse nyare grupper från till exempel Ryssland, Polen och Tjeckien. Förbundskriminalpolisens rapport redovisar fem karaktäristiska inslag hos den organiserade brottsligheten, vilka har betydelse för brottslighetens framtida utveckling. Dessa karaktäristika inleds med ökande internationalisering av den organiserade brottslighetens nätverk. Härefter nämns ökande professionalisering, vilket

---

¹³⁸ Savona, Ernesto U. (1999) *European Money Trails*. s. 11 ff.

¹³⁹ Savona, (1999), s. 113.

¹⁴⁰ Ds 1997:51, s. 152.

¹⁴¹ SOU 2000:25, s. 153 f.

innebär att många kriminella grupper strävar efter att utveckla sina arbetsmetoder, och därvid söker använda sig av experter i fråga om teknik, juridik och näringslivsfrågor. På sina håll använder man sig även av korruption mot bland andra polisen, rättsväsendet, näringslivet och den offentliga förvaltningen. Det tredje karaktäristiska drag som nämns, är ökande regional utjämning. Den organiserade brottsligheten finns i ökande utsträckning representerad i alla delar av världen, och den ägnar sig i allt högre grad åt ett bredare spektrum av olika brott. Det kan röra sig om en organisation som traditionellt varit verksam i en region och ägnat sig åt en viss typ av brott, som nu finns representerad på andra platser och som ägnar sig åt helt andra brott. Till exempel kan det handla om narkotikahandling, bidragsbedrägerier, olagligt spel, utpressning i samband med beskyddarverksamhet, prostitution, människohandel och illegal invandring, egendomsbrott, yrkesmässigt häleri, konststöld, tillgrepp av fordon, penningförfalskning, vapensmuggling, miljöbrottslighet, handel med radioaktivt material, organhandel, kidnappning, penningtvätt och korruption. Ett fjärde karaktäristiskt drag är att den organiserade brottsligheten medvetet utnyttjar skillnader i fråga om nationell lagstiftning. Lagstiftningen och de åtgärder som vidtas för att bekämpa den organiserade brottsligheten skiljer sig åt från land till land, och detta utnyttjas systematiskt. Ett femte karaktäristiskt drag är den globala utvecklingspotentialen. Den organiserade brottsligheten breder hela tiden ut sig till nya platser och nya typer av brott och kan allt eftersom lita till en högre grad av professionalism och större illegala finansiella resurser. På sikt kan den organiserade brottsligheten ses som ett allvarligt hot mot demokrati och hederligt näringsliv.¹⁴²

Den organiserade brottsligheten i Sverige och i andra länder i Nordvästeuropa kan huvudsakligen karaktäriseras av mera kortlivade nätverk och grupper snarare än av fast organiserade ligor och maffialiknande organisationer. Inslag av fastare kriminella strukturer förekommer också.¹⁴³

3.1.1 Definitionsfrågor

Det finns ett antal definitioner, men inte någon som är allmänt vedertagen på vad organiserad brottslighet är. Existerande definitioner ser olika ut beroende på i vilket sammanhang de ställts upp. Begreppet kan användas i en mer allmän ospecifik betydelse och då täcka in företeelser mer ganska låg grad av organisation. Man brukar med begreppet organiserad brottslighet vanligen avse brottslighet som är omfattande, välorganiserad och fortlöpande och som begås i eller av organisationer eller sammanslutningar som inte är helt tillfälliga.¹⁴⁴

När arbetsgruppen angående spaning mot ekonomisk brottslighet, SPANEK-utredningen, definierade ekonomisk brottslighet på slutet av 1970-talet krävdes avgränsningar mot brott som inte var tillräckligt kvalificerade för att räknas som ekobrott och mot den organiserade

---

¹⁴² Ds 1997:51, s. 152 ff.

¹⁴³ Ds 1997:51, s. 154.

¹⁴⁴ SOU 2000:88, s. 57 f.

brottsligheten, där själva verksamheten var brottslig. Den stora skillnaden mellan ekonomisk brottslighet och organiserad brottslighet bedömdes vara att den ekonomiska brottsligheten begicks inom ramen för ett företag, medan den organiserade brottslighetens verksamhet var brottslig i sig.¹⁴⁵

Under slutet av 1970-talet tillsattes även en arbetsgrupp mot organiserad brottslighet, AMOB-gruppen. I gruppens rapport diskuterades vad som skulle avses med begreppet organiserad brottslighet, och man menade, att det var organiserad kriminalitet som i regel uppfyllde vissa villkor. Villkoren för att något skulle utgöra organiserad brottslighet var enligt AMOB-gruppens rapport följande: den organiserade brottsligheten skall ha formen av en verksamhet, vilken skall vara kriminaliserad i sig, som har en fortlöpande karaktär och en bestämd inriktning. Vidare skall verksamheten gå att planera framåt i tiden med en relativt hög grad av säkerhet, ha anknytning till fasta lokaler, platser eller områden och omfatta flera personer. Personerna skall vara organiserade i en besluts- och funktionshierarki där de enskilda medlemmarna är utbytbara och beslut, information och kommunikationer liksom flödet av pengar, varor och tjänster skall följa vissa, på förhand givna mönster.¹⁴⁶

Justitiekommittén uppställde på 1980-talets början, i likhet med SPANEK-utredningen, en definition av ekonomisk brottslighet, som klart avgränsades mot organiserad brottslighet. Justitiekommittén skiljer på ekonomisk och organiserad brottslighet, och menar att den senare utgörs av sådan brottslighet där ("närings")verksamheten i sig är brottslig, till exempel grovt narkotikabrott, koppleri etc.¹⁴⁷ Dessa avgränsningar har kritiserats som varande alltför snäva eftersom de inte tar hänsyn till att det finns en gråzon, där ekonomisk och organiserad brottslighet sammanfaller.¹⁴⁸ Numera anses att gränsen mellan organiserad brottslighet och ekonomisk brottslighet inte är särskilt skarp. Regeringen konstaterade i skrivelse 1996/97:171 att det inte fanns vattentäta skott mellan ekonomisk och annan organiserad brottslighet. Vidare konstateras, att behovet av en definition av organiserad brottslighet inte var överdrivet stort. Man avgränsar i skrivelsen organiserad brottslighet från annan brottslighet på så sätt att man med organiserad brottslighet avser mera sofistikerad och systemhotande brottslighet.¹⁴⁹

Interpol definierar organiserad brottslighet på följande sätt: "Systematically prepared and planned committing of serious criminal acts with a view to gain financial profits and power by more than three accomplices united in hierarchy and job divisions ... in which the methods of violence, various types of intimidations, corruptions and other influences are used."¹⁵⁰

EU har antagit en gemensam arbetsdefinition, som baseras på elva kännetecken. Av dessa måste minst sex stycken föreligga, varav nummer 1,

---

¹⁴⁵ BRÅ-rapport 2000:10, s. 9 f.

¹⁴⁶ SOU 2000:88, s. 58 f.

¹⁴⁷ Magnusson, (1995). s. 9.

¹⁴⁸ SOU 2000:88, s. 59 f.

¹⁴⁹ SOU 2000:88, sid 61. Skr. 1996/97:171, s. 5.

¹⁵⁰ SOU 2000:88, s. 62.

3, 5 och 11 måste ingå, för att något skall utgöra organiserad brottslighet. 1. Samarbete mellan fler än två personer. 2. Egna tilldelade uppgifter åt var och en. 3. Lång eller obegränsad utsträckning i tiden. 4. Någon form av disciplin och kontroll. 5. Misstanke om allvarliga kriminella handlingar. 6. Verksamhet på internationell nivå, 7. Användande av våld eller andra metoder för hot. 8. Användande av kommersiella eller affärsmässiga strukturer. 9. Deltagande i penningtvätt. 10. Otillbörlig påverkan på politik, rättsliga myndigheter, medier, offentlig förvaltning eller ekonomi. 11. Strävan efter vinning eller makt.¹⁵¹ Europeiska rådet beslutade i december år 1998 att göra deltagande i en kriminell organisation i unionens medlemsstater till ett brott. I artikel 1 definierar man begreppet kriminell organisation som en strukturerad sammanslutning inrättad för en obegränsad tid av mer än två personer som handlar i samförstånd för att begå brott som bestraffas med frihetsberövande eller en frihetsberövande säkerhetsåtgärd på upp till minst fyra år eller ett strängare straff oavsett om brottet är ett mål i sig själv eller ett medel att erhålla materiella fördelar och i förekommande fall ett sätt att otillbörligt påverka offentliga myndigheters verksamhet.¹⁵² En svensk utredning, SOU 2000:88, menar att skälen mot att kriminalisera deltagande i en kriminell organisation är starkare än skälen för detta. Se mer om utredningen nedan, i kap. 4.2.3.

Enligt Savona är det första rekvisitet på att något är organiserad brottslighet att en organisation, som är inblandad i allvarlig brottslighet, består av en grupp personer som samarbetar för detta syfte en längre tidsperiod. Nästa rekvisit består enligt Savona i användandet av våld eller korruption. Våld kan användas inom organisationen, för att disciplinen inom gruppen skall upprätthållas, eller gentemot rivaliserande grupper eller motståndare. Korruption, i kombination med våld eller ensamt, används för att underlätta den brottsliga verksamheten eller för att minska risken att bli lagförd för brotten. Ett tredje rekvisit består i själva brottsorganisationen, om denna än är hierarkiskt strukturerad eller ordnad på något annat sätt. Det huvudsakliga syftet med brottsorganisationen är att maximera vinsten, och för att göra detta krävs makt och inflytande.¹⁵³

Som synes, är de flesta som definierar organiserad brottslighet någorlunda överens om vilka rekvisit som skall föreligga för att något skall utgöra organiserad brottslighet. Den svenska regeringen har även uppmärksammat att det inte finns någon skarp gräns mellan organiserad brottslighet och ekonomisk brottslighet, något som ytterligare diskuteras av olika författare vilka anser att "organized business crime" är organiserad brottslighet, och vars definitioner av organiserad brottslighet redovisas nedan.

Petrus C. van Duyne menar, att det är otillräckligt att definiera organiserad brottslighet genom att räkna upp väsentliga, för denna utmärkande, drag. Detta eftersom man inte kan säga något om relationerna

---

¹⁵¹ SOU 2000:88, s. 63.

¹⁵² SOU 2000:88, s. 63.

¹⁵³ Savona, (1999), s. 2.

mellan dessa eller om respektive kriteriums betydelse. Istället, menar van Duyne, är det så att den organiserade brottsligheten tillhandahåller varor och tjänster som omgivningen efterfrågar. Den organiserade brottsligheten kan då beskrivas som en ekonomisk process, och det behövs en mer dynamisk, ekonomisk och företagsanpassad förståelse för att kunna beskriva organiserad brottslighet. Det är inte heller värdefullt att definiera den organiserade brottsligheten utifrån vilken brottslig verksamhet den traditionellt ägnar sig åt, som illegalt spel, prostitution, narkotika m.m.¹⁵⁴ van Duyne har istället analyserat organiserad brottslighet inom ramen för företagsteorier, och menar att denna utgörs av verksamheter eller företag som har brott som affärsidé, vilket innebär tillhandahållande av illegala varor och tjänster.¹⁵⁵ van Duyne menar alltså, att organiserad brottslighet kan beskrivas som ett sätt att göra illegala affärer och organisera verksamheter och att det är ett sätt att göra affärer genom att systematiskt använda kriminella metoder.¹⁵⁶

Vincenzo Ruggiero definierar organiserad brottslighet som två eller flera personer som samarbetar för att begå brott i vinningssyfte under en längre tid. Den brottslighet som begås, utgörs enligt Ruggiero av tillhandahållande av illegala varor och tjänster, ”predatory crime” och våldsbrott, m.m. Han framhåller att olika författare betonar olika aspekter beroende på vad de åsyftar; kvantitativa, kvalitativa, tidsmässiga etc. Ruggiero menar, att många författare som definierar organiserad brottslighet syftar på maffian och ignorerar den legala affärsverksamheten i vilken den organiserade brottsligheten är inblandad. Han menar, att man därigenom bortser från att, när den organiserade brottsligheten genom inblandning i legal näringsverksamhet blivit ”vit”, kan den på många sätt likna ekonomisk brottslighet. Vidare är ett kännetecken på att något är organiserad brottslighet enligt Ruggiero, att det samtidigt förekommer både kvalificerad och okvalificerad arbetskraft i brottsorganisationerna.¹⁵⁷ Ruggiero menar, att en analys eller en definition av organiserad brottslighet inte kan fokusera på organisationens interna struktur. För att fortleva, måste den organiserade brottsligheten etablera externa relationer. Att studera dessa förklarar mer än organisationens uppbyggnad. Den organiserade brottslighetens fortlevnad förklaras med att den blandar sig med lagliga verksamheter och myndigheter, och därigenom förvärvar nya kunskaper och kontakter.¹⁵⁸

3.1.2 Forskningsläge

Sedan AMOB-utredningen på slutet av 1970-talet har ingen bred kartläggning av den ekonomiska eller den organiserade brottsligheten gjorts i Sverige, detta trots att ämnet varit aktuellt sedan dess.¹⁵⁹ Emellertid har

---

¹⁵⁴ van Duyne, (1995), s. 7.

¹⁵⁵ van Duyne, (1995), sid 6.

¹⁵⁶ van Duyne, (1995), s. vii, 1.

¹⁵⁷ Ruggiero, (1996), s. 26 ff.

¹⁵⁸ Ruggiero, (1996), s. 33 f.

¹⁵⁹ BRÅ-rapport 2000:10 s. 8 f.

den organiserade brottsligheten ofta uppmärksammats något i olika utredningar angående ekonomisk brottslighet, då främst för att avgränsa företeelserna. På senare tid har ett antal utredningar uppmärksammat den organiserade brottsligheten. Här kan nämnas betänkandet av Kommittén om straffansvar för organiserad brottslighet, m.m, SOU 2000:88, Organiserad brottslighet, hets mot folkgrupp, hets mot homosexuella, m.m. I detta betänkande diskuteras frågan om straffansvar för aktivt deltagande i en sammanslutning som har brottslighet som ett väsentligt inslag i sin verksamhet. Även Ds 1997:51 Internationella ekobrott behandlar olika aspekter av organiserad brottslighet, liksom SOU 2000:25, Den centrala polisen. En aspekt av den organiserade brottsligheten behandlas av Helén Örnemark Hansen i boken Penningtvätt - ett urvattnat begrepp? Vad gäller brottsorganisationer, kan nämnas BRÅ 1999:6 om mc-relaterad brottslighet. Det finns ett antal böcker om maffian, rysk organiserad brottslighet och motorcykelgäng. Andra utländska författare, som behandlar organiserad brottslighet är till exempel Savona, Ruggiero och van Duyn.

Ett forskningsprojekt om organiserad brottslighet bedrivs inom BRÅ.¹⁶⁰

3.1.3 Kunskapsläge

Som anförts ovan, kommer endast en mindre del av de brott som begås till polisens kännedom och därmed in i statistiken. Ett stort mörkertal finns, särskilt eftersom många personer skräms eller hotas av den organiserade brottsligheten så att de inte anmäler eller vittnar om den. Man menar sig ändå kunna slå fast, att det förekommer organiserad brottslighet i Sverige, men att den inte har något särskilt starkt fäste här.

I regeringens skrivelse 1996/97:171 anför, att det förekommer relativt lite brottslig verksamhet med internationella kopplingar som bedrivs av organisationer som har sin bas och sin verksamhet i Sverige. Det är istället vanligare med brottslighet som bedrivs här av organisationer som har sin bas utanför Sverige. Man ger även exempel på organiserad brottslighet av gränsöverskridande karaktär som förekommer i Sverige. Vad gäller grov narkotikabrottslighet utförs denna oftast av organisationer som har sin bas i utlandet, men med Sverige som marknad. Penningtvätt uppges förekomma både i och utanför bank- och finansväsendet, men är förhållandevis mindre omfattande i Sverige än i andra jämförbara länder. Brottslig verksamhet bedrivs även av motorcykelklubbar som är etablerade i Sverige och som ingår i utländska nätverk. Det kan gälla grovt våld, beskyddar- och indrivningsverksamhet. Enligt skrivelsen talar mycket för att dessa klubbar även bedriver narkotikabrottslighet och ekonomisk brottslighet. Andra former av organiserad brottslighet som förekommer i Sverige är enligt skrivelsen människosmuggling, handel med stulna fordon och alkohol- och tobakssmuggling.¹⁶¹

---

¹⁶⁰ BRÅ-rapport 2000:10, s. 24.

¹⁶¹ Skr 1996/97:171, s. 5. SOU 2000:88, s. 65.

Rikskriminalpolisen, RKP, sammanställer årligen en rapport om organiserad brottslighet i Sverige som lämnas till EU, Hotbildsrapporten. Enligt denna är organiserad brottslighet som förekommer i Sverige narkotikabrott inklusive smuggling av dopingpreparat och läkemedel, smuggling av alkohol och tobak, bedrägerier och annan ekonomisk brottslighet, illegal handel med stulna fordon, rån och stölder riktade mot åldringar, människosmuggling, utpressning, förfalskning, penningtvätt, mord, misshandel och olaglig vapenhandel.¹⁶² Man menar, att svenska kriminella aktörer som länge ägnat sig åt ekonomisk brottslighet nu i större utsträckning börjar samarbeta med internationella aktörer. De grupper av kriminella som ägnat sig åt skalbolagsaffärer har utökats till att omfatta bedragare och våldsmän. Traditionella ekobrottslingar har börjat ägna sig åt smuggling av alkohol och tobak. RKP menar, att den största delen av den organiserade brottsligheten i Sverige karaktäriseras av stabila brottsflöden och stabila nätverk mellan kriminella individer, varur specifika grupperingar uppstår, som under viss tid organiserar sig för att begå brott tillsammans. Man drar slutsatsen att etnicitet, nationalitet, språk och kultur är viktiga faktorer i sammansättningen av de kriminella organisationer som verkar i eller mot Sverige. Det är emellertid inte så, att organisationerna är helt igenom homogena. En trend är att man organiserar sig utifrån ett vinstmaximeringsperspektiv istället för utifrån grupp tillhörighet; man går in i sådan verksamhet som ger största möjliga vinst till lägsta möjliga risk.¹⁶³

Vad gäller organiserad brottslighet i Danmark, kan nämnas att man hit räknar bland annat investerings-, subventions-, och skattebedrägerier som bedrivs i organiserad form, liksom vissa bedrägliga bolagstömningar (selskabstömningar).¹⁶⁴

3.2 Vilka begår organiserad brottslighet?

Det finns ett antal väl organiserade ligoer med internationell anknytning, väl utvecklade nätverk och goda finansiella resurser som bedriver brottslighet i Sverige. De kriminella nätverken kan på andra håll i Nordvästeuropa ha en fastare struktur. Europol har uttalat att det gäller grupper som existerar under en begränsad tid, vanligen mellan två och fyra år. Vissa av dessa grupper är etniskt relaterade medan andra har en mera internationell sammansättning. En sådan grupp kan bestå av en hård kärna samt en yttre krets av personer som kan hyras in för begränsade uppgifter eller kortare tid. I Sverige kan kriminella grupper av detta slag förekomma. De ägnar sig ofta åt narkotikabrott. Mc-gängen kan, vilket diskuteras nedan, anses vara en form av organiserad brottslighet med ett brett kriminellt fält och internationell

---

¹⁶² SOU 2000:88, s. 67.

¹⁶³ SOU 2000:88, s. 67 ff.

¹⁶⁴ Cornils, Karin och Greve, Vagn. (1999) Rechtliche Initiativen gegen organisierte Kriminalität in Dänemark. Det Retsvidenskabelige Institut D, Köpenhamns Universitet, s. 16.

struktur, vilken även förekommer i Sverige. Det finns uppgifter om kontakter mellan kriminella mc-gäng och kända ekonomiska brottslingar.¹⁶⁵ Organiserad brottslighet är inte ett fenomen som enbart importeras genom utländska minoriteter. Det är inte heller något som hör samman med en viss samhällsklass eller till särskilda områden.¹⁶⁶

Rikskriminalpolisen och Generaltullstyrelsen har i en rapport om organiserad brottslighet i Sverige år 1997 uttalat, att vissa kriminella, som till exempel ekobrottslingarna, framstår som mer nätverksinriktade än andra, till exempel narkotikasmugglarna, där brottsligheten i högre grad domineras av grupperingar som är stabila över tiden.¹⁶⁷

Nedan följer en presentation av maffiaorganisationer, kriminella mc-gäng, fängelsegäng och kinesiska triader. Det finns andra organisationer som verkar i Sverige, men som det i stor utsträckning saknas material om, varför de inte presenteras specifikt. Vad gäller maffiaorganisationer och kinesiska triader, har dessa liten eller ingen visad anknytning till Sverige. Kanske kan det ändå vara av intresse att veta vad som finns i en inte allt för avlägsen omvärld. Man har inte kunskap om all brottslighet som förekommer i Sverige, inte heller om alla brottslingar eller organisationer som verkar här. Av den anledningen kan det vara viktigt att få en uppfattning om i vilka former den organiserade brottsligheten förekommer.

3.2.1 Maffia

Ordet maffia används ofta för att beteckna den organiserade brottsligheten i allmänhet. Kännetecknande för organiserad brottslighet av maffiatyp är att den konkurrerar med staten vad gäller produktionen av beskydd av liv och egendom. Maffian beskattar en territoriellt eller branschmässigt avgränsad del av ekonomin och erbjuder beskydd mot andra och sig själv som ersättning. En förutsättning för detta är, att den kan upprätthålla våldsmonopol över ”sitt” område. Detta sker genom att organisationen har kraft att med våld slå ner konkurrenter. En ytterligare förutsättning är, att staten misslyckas med att skydda medborgarna.¹⁶⁸

Mellan den italienska maffian och den ryska organiserade brottsligheten som också kallas maffia, finns ett antal likheter. Dessa skall dock inte överbetonas, bara därför att de båda fenomenen strukturerats under samma rubrik. I något sammanhang har den ryska maffian beskrivits som ett administrativt korruptionsproblem, till skillnad från den italienska maffian som istället skulle vara ett sätt att tänka, baserat på kulturmönster. Grundat på de ovan angivna kännetecknen för organiserad brottslighet av maffiatyp, kan det hur som helst vara berättigat att placera de båda fenomenen nedan denna rubrik.

---

¹⁶⁵ Ds 1997:51, s. 154.

¹⁶⁶ Van Duyne, (1995), s. 1.

¹⁶⁷ SOU 2000:25, s. 163 f.

¹⁶⁸ Nationalencyklopedin, (1993), band 12, sökord maffia.

3.2.1.1 Italiensk maffia

Den klassiska maffiaorganisationen härrör från Italien. Ordet maffia har ett något oklart ursprung, men uppträdde i tryck första gången på mitten av 1800-talet i komedin "I mafiusi della Vicarìa" som uppfördes i Palermo. Betydelsen av ordet mafiusu var vid denna tid 'modig' eller 'ej ägnad att utstå övergrepp'. Ordet maffia innebär numera organiserad kriminalitet med rötter på Sicilien, där företeelsen kallas Cosa Nostra. I de syditalienska regionerna Kalabrien och Campanien benämns företeelsen 'Ndragheta respektive Comorra.¹⁶⁹ Domare Giovanni Falcone beskrev maffian som en seriös och perfekt organiserad sammanslutning för brott.¹⁷⁰ Falcone har även beskrivit Cosa Nostra som ..."ett bolag, en så att säga juridisk person"...¹⁷¹

Italien enades förhållandevis sent och då Sicilien sedan antiken erövrats ett otal gånger av olika stater, har den italienska statsmakten inte någon stark förbindelse med det sicilianska folket. Privata uppgörelser har länge praktiserats på Sicilien, varför beskyddarverksamhet blivit en efterfrågad vara. Traditionellt finns en misstro mot statliga institutioner på Sicilien, vilket kan förklara hur maffian kunnat få ett starkt fäste där. Enligt vissa sicilianska kulturkoder, till exempel omertà, är det inte hedersamt att samarbeta med polisen eller andra delar av den statliga rättsapparaten. Detta medför, att det är få människor som vittnar mot maffiamedlemmar, i den mån dessa ställs inför rätta.¹⁷² Maffian har en organiserad karaktär. Tillträde till en "familj" ges efter en initiationsrit. Antal medlemmar i en familj kan vara allt från några få tiotal till flera hundra. Familjen är maffians organisatoriska bas. Varje medlem, varje 'man av ära', kontrollerar genom blodsband eller vänskap andra personer som inte tillhör Cosa Nostra. Det kan röra sig om uppemot ett fyrtiotal ytterligare personer per medlem. Männerna på den lägsta nivån kallas soldater, vilka koordineras i grupper av en gruppchef. Familjens medlemmar väljer en ledare, en representant, och det finns även en vicerepresentant. Familjens överhuvud har även rådgivare, en consigliere. Varje familj kontrollerar ett visst geografiskt område. Det kan röra sig om ett kvarter eller en hel ort.¹⁷³ Uppskattningsvis finns ungefär fem tusen ärans män på Sicilien.¹⁷⁴

Under fascisttiden tillgreps hårda tag mot maffian, och staten lyckades nästan krossa den. I samband med de allierade styrkornas ankomst år 1943 återfick maffian en stark ställning. Flera maffiamedlemmar utnämndes till borgmästare av de allierade. Under 1950-talet började maffiafamiljerna samarbeta i större utsträckning, och har därigenom stärkt sin ställning ytterligare. Under de senare årtiondena har problemet med maffian blivit allt större. Maffian kan idag ses som ett hot mot italiens demokrati. Maffiagrupper kontrollerar stora ekonomiska och politiska resurser, och

---

¹⁶⁹ Nationalencyklopedin, (1993), band 12, sökord maffia.

¹⁷⁰ Falcone, Giovanni och Padovani, Marcelle (1991) Cosa Nostra Domarens kamp mot maffian, s. 32.

¹⁷¹ Falcone och Padovani, (1991), s. 37.

¹⁷² Nationalencyklopedin, (1993), band 12, sökord maffia.

¹⁷³ Lappalainen, Tomas, (1993), Maffia, s. 95 ff.

¹⁷⁴ Falcone och Padovani, (1991), s. 59.

många maffiamotståndare har mördats. Under 1980-talet och början av 1990-talet agerade den italienska staten kraftfullt mot maffian och ett antal stora maffiarättegångar genomfördes. Detta medförde dels att flera inflytelserika maffiamedlemmar kunde dömas, men också att italienska myndighetspersoner som var motståndare till maffian, som domarna Giovanni Falcone och Paolo Borsellino, blev mördade.¹⁷⁵

Förutom att producera beskydd bedrivs även annan verksamhet av maffian. Det handlar om både legal och illegal affärsverksamhet. Under 1970-80-talen har narkotikahandling intagit en central ställning. En annan bransch som visat sig lönsam har varit offentligt finansierade verksamheter, till exempel inom byggbranschen. Genom hot om våld mot konkurrenter sätts marknadskrafterna ur spel och man använder sig av korruption, infiltration av politiska beslutscentra och kontroll av väljargrupper för att komma över offentliga medel.¹⁷⁶ Cosa Nostra är inte främmande för våld; man förfogar över en komplett uppsättning dödsbringande vapen, inklusive dynamit, granatgevär och bazookas. Man väljer vapen med allt mer utpräglad militär karaktäristika.¹⁷⁷ Falcone menade, att maffian oftast väljer den kortaste och billigaste vägen till målet. Favoritmetoden är att helt enkelt låta sina offer försvinna; döda dem genom strypning och kanske lösa upp kroppen i ett syrabad - på det sättet väcks ingen uppmärksamhet av skott och inget blod som lämnar spår.¹⁷⁸ Olika italienska maffiaorganisationer är inblandade i människosmuggling, utpressning, narkotikaaffärer, smuggling och illegal handel med bland annat vapen.¹⁷⁹ Vad gäller människosmuggling, kan nämnas, att en utredning nyligen kommit fram till att praktiskt taget alla grenar av den italienska maffian i stor skala är inblandad i storskalig smuggling av illegala migranter. Det gäller maffian i Apulien, 'Ndraghetan, Comorran och Cosa Nostra och smuglingen sker från ett sextiotal länder i Östeuropa, Asien och Afrika. Maffian samarbetar med andra kriminella smugglingsorganisationer i till exempel Turkiet, Grekland, Albanien, Pakistan och Bangladesh. Smugglingsmarknaden delas upp mellan dessa, och verksamheten är mycket lönsam.¹⁸⁰

Cosa Nostra har, som framgått ovan, förbindelser med andra länder; antingen som etablerade där eller i samarbete med andra grupper. Under 1980-talet stod Cosa Nostra för en stor del av handeln med heroin till USA. Man hade redan etablerat sig där och hade en färdig smugglingsorganisation. Den bestod av olika grupper som i vissa fall utgjordes av ärans män eller som kontrollerades av dessa. Vissa grupper specialiserade sig på att skaffa morfinbas i Fjärran Östern, andra inriktade sig på att raffinera detta till heroin och ytterligare andra grupper ägnade sig åt själva exporten.¹⁸¹ Cosa

---

¹⁷⁵ Nationalencyklopedin, (1993), band 12, sökord maffia.

¹⁷⁶ Nationalencyklopedin, (1993), band 12, sökord maffia.

¹⁷⁷ Falcone, Giovanni och Padovani, Marcelle (1991), s. 23.

¹⁷⁸ Falcone och Padovani, (1991), s. 26 f.

¹⁷⁹ Ruggiero, (1996), s. 141. Falcone och Padovani, (1991), s. 63, 124, 133..

¹⁸⁰ Svenska Dagbladet fredag 8 december 2000 "Flyktingar gör maffian rik", von Hall, Gunilla.

¹⁸¹ Falcone och Padovani, (1991), s. 101 f, 104.

Nostras andel av narkotikasmugglingen till USA har under senare år minskat, till förmån för andra grupper; kineser, puertoricaner, kurder, turkar, armenier...¹⁸²

Den amerikanska Cosa Nostra var från början en filial till den sicilianska organisationen, som etablerades i USA när många syditalienare emigrerade dit. Denna gren av maffian har med tiden utvecklats och förändrats. Verksamheter som den amerikanska Cosa Nostra ägnar sig åt är bland annat spel och prostitution, vilket inte den sicilianska maffian ägnar sig åt. Den amerikanska maffian har specialiserat sig på olagliga marknader, medan den sicilianska har kopplat ihop den legala och den illegala marknaden.¹⁸³ Maffiamedlemmarna blir själva företagsledare och investerar sina illegala förtjänster från narkotikahandling på den legala marknaden. Ofta söker vederbörande sedan en monopolställning inom den bransch han är verksam, och om det behövs kan detta genomdrivas med våld eller hot om våld.¹⁸⁴

Inom den napolitanska Comorran och den kalabriska 'Ndraghetan, vilka inte är lika välstrukturerade som den sicilianska Cosa Nostra, har man specialiserat sig på kidnappningar, kontroll av entreprenader och underleveranser och narkotikahandel.¹⁸⁵ Man ägnar sig även åt vapenhandel. Den napolitanska comorran har enligt Ruggiero köpt tysktillverkade vapen via mellanhänder, med syfte att sälja dem vidare till krigförande grupper i f.d. Jugoslavien.¹⁸⁶ Illegal dumpning av miljöfarligt avfall är ett annat verksamhetsområde; den italienska antimaffiakommissionen har konstaterat, att stora delar av vattnet i Neapelbukten har förorenats huvudsakligen på grund av att företag anknutna till brottsorganisationer som fått betalt för att ta hand om avfallet istället hållt det i havet.¹⁸⁷

Det finns uppgifter om att sydeuropeiska maffiaorganisationer har försökt utvidga sin verksamhet till övriga delar av Europa. När det gäller Nordvästeuropa verkar denna expansion inte ha nått särskilt långt. Dock förekommer visst samarbete mellan sydeuropeiska maffiaorganisationer och kriminella grupper i Nordvästeuropa, men vad man vet har detta inte lett till någon mera omfattande kriminalitet.¹⁸⁸

Den som önskar ytterligare information om maffian, rekommenderas att läsa Tomas Lappalainen (1993) *Maffia*, eller Giovanni Falcone och Marcelle Padovani (1991) *Cosa Nostra. Domarens kamp mot maffian*.

3.2.1.2 Rysk maffia

Den ryska organiserade brottsligheten har gamla anor. Både under tsartiden och under Sovjetväldet har det funnits organiserad brottslighet och

---

¹⁸² Falcone och Padovani, (1991), s. 133.

¹⁸³ Falcone och Padovani, (1991), s. 112.

¹⁸⁴ Falcone och Padovani, (1991), s. 126 f.

¹⁸⁵ Falcone och Padovani, (1991), s. 107 f.

¹⁸⁶ Ruggiero, (1996), s. 132.

¹⁸⁷ Ruggiero, (1996), s. 139 f.

¹⁸⁸ Ds 1997:51, s. 157.

brottsorganisationer i Ryssland. Den ryska regimen är av tradition totalitär, och demokrati och rättssamhälle är begrepp som börjat diskuteras förhållandevis sent i Ryssland. Bland annat är rätten till fast egendom oklar, även efter 1990-talets privatiseringsvåg. Denna osäkerhet präglar samhället och den rättsliga kulturen, och samhällssituationen har främjat uppkomsten av organiserad brottslighet. Under Sovjettiden fanns ett konstant antal på omkring en miljon människor i fängelse, och en del av dessa har efteråt organiserat sig. När regeringen började släppa efter på kontrollen av medborgarna i slutet av 1980-talet, började den organiserade brottsligheten framträda mer öppet.

Tre kategorier av personer som snabbt fick stark ställning när regeringsmakten blev mindre totalitär var de tidigare "vor-v-zakone" (förbrytare med egna ligor eller hövdingar) svarthandlare och nomenklaturan. Under sovjettiden hade hövdingarna funnits, men inte med lika stark ställning som den de tog sig när statskontrollen minskade. Svarthandlarna var en kategori som tillhandahållit eftertraktade (olagliga västerländska) varor och som gled i en gråzon mellan kriminalitet och makt. De kunde tillfredsställa makthavarnas begär efter svåråtkomliga varor, samtidigt som de behövde hövdingarnas beskydd och betalade för detta. Nomenklaturan, makthavarna och deras barn, var en kategori som var väl skickad att hålla sig framme och ta för sig en god position när statsmakten försvagades. Gemensamt för de tre kategorierna var, att de inte i särskilt stor utsträckning anpassat sig till eller brytt sig om rättssamhället. En fientlighet mellan de rättsvårdande myndigheterna och dessa gryende kapitalister förekom, och den "brottslige kapitalist" som ville ha beskydd var hänvisad till andra kriminella för att få detta.

I början av 1990-talet hade brottsorganisationerna utvecklats och ökat i omfattning. Detta berodde delvis på privatiseringen som inleddes i början av 1990-talet och de osäkra ekonomiska förhållandena i landet. De kriminella var de som hade mest pengar, och som därför kunde ta över företag och industrier. Halvkriminella finansinstitut hade startats och började utvecklas till banker, som lånade ut pengar till privata som ville ha del av privatiseringar. Detta ledde ofta till att det i slutändan var bankerna och i förlängningen den organiserade brottsligheten som kontrollerade även dessa företag.

Den organiserade brottsligheten i Ryssland ser sig själva som kapitalister som agerar utifrån de förutsättningar som ges. På grund av den rättsliga osäkerheten utvecklades den organiserade beskyddarverksamheten till en fullserviceverksamhet, s.k. krysja, tak. Man tillhandahöll fysiskt beskydd för personer och verksamheter, internationella kontakter (som många gånger tillhandahölls av f.d. KGB-anställda som var knutna till den organiserade brottsligheten) och skydd av penningflöden. Under mitten av 1990-talet hade det osäkra och oreglerade området minskat, och de kriminella organisationerna och deras företrädare nått sådana positioner att de önskade konsolidera sin ställning. Att Jeltsin blev omvald år 1996 berodde till en del på att han hade stöd av den organiserade brottsligheten som inte ville riskera att utvecklingen skulle gå mot ökad statsstyrning. Idag finns den organiserade brottsligheten representerad på olika nivåer i det

ryska samhället, och inte minst i de institutioner som stiftar lagar och bygger upp rättssamhället. Ett slags symbios mellan makt, ekonomiska institutioner och organiserad brottslighet föreligger idag. Där krysjan fungerar kors och tvärs; rättsväsendet tillhandahåller sina tjänster till marknaden, beskyddarligor skyddar banker, och banker har en öppen bakdörr för svarta pengar. Den organiserade brottsligheten ägnar sig stegvis mindre och mindre åt väpnade uppgörelser och uppenbar brottslighet. Malcolm Dixelius menar att man kan tala om ett maffiasamhälle om de kriminella organisationerna har en legitimitet i samhället. Detta är för handen i dagens Ryssland, där privatpersoner ibland kan känna sig mer hågade att söka skydd eller upprättelse hos den lokala organiserade brottsligheten än hos polisen.

Vad gäller den ryska organiserade brottsligheten utanför Ryssland, så förekommer denna mest på platser där det finns stora grupper rysktalande befolkning. Den ryska organiserade brottsligheten har svårt att komma in på utländska marknader. För att göra detta krävs anpassning eller samarbete med lokala brottsorganisationer. Vanligt är att man under en inledande period begår brott mot sina egna, dvs. mot ryssar som bor där man är intresserad av att ha verksamhet. Den ryska organiserade brottsligheten förekommer oftast i närområdet, dvs. f.d. Sovjetstater och i Öst- och Centraleuropa. Andra länder som har stor rysktalande befolkning och som är drabbade av den ryska maffian är Tyskland, Israel och USA. Av de nordiska länderna är Finland mest drabbat. I Sverige, Danmark, Österrike, Spanien och Frankrike märks den ryska maffian främst på grund av en kraftigt ökande inströmning av kapital. Penningtvätt är ett område den ryska maffian ägnar sig åt i stor utsträckning. Flera ryskägda banker är etablerade på Cypern, men många länder i hela världen används antingen som slutstation eller genomgångsland för att tvätta den ryska organiserade brottslighetens pengar. Man köper fastigheter i olika länder som ett led i att tvätta pengar, och man är även inblandade i handel med olja. Tidigare var en vanlig verksamhet för den ryska maffian att handla med skrotmetall, som ofta transiterades via Sverige.¹⁸⁹

Länder i Västeuropa utsattes efter Sovjetunionens fall i ökande utsträckning för brott som härrör från kriminella grupper med anknytning till Östeuropa. I Sverige befarade man i början på 1990-talet att den ryska maffian skulle drabba landet i stor omfattning. Det har visat sig, att den ryska maffian verkar i Sverige, men inte i den utsträckning som man fruktade.¹⁹⁰ Sverige och andra västländer är avsättningsplatser för varor från östländerna och som ingår i kriminell verksamhet. Hit hör bland annat narkotika, olja, skrot, strategiska metaller och kulturföremål. Det vanligaste är troligen smuggling av sprit och cigaretter till väst och smuggling av stulna bilar till öst.¹⁹¹ En anledning till att den organiserade brottsligheten från öst inte har etablerat sig i Sverige i den omfattning man tidigare befarat, är att de har problem att etablera sig här. I stor utsträckning är de människor

---

¹⁸⁹ Dixelius, Malcolm, föredrag om den ryska maffian på Ekobrottsmyndigheten i Malmö den 28 november 2000.

¹⁹⁰ Ds 1997:51, s. 156.

¹⁹¹ Ds 1997:51, s. 164.

som är aktiva i dessa grupper enspråkiga, och blir därför i början alltför avvikande i det svenska samhället och har därför problem med att smälta in.¹⁹²

Den som önskar mer information om organiserad brottslighet i Ryssland, hänvisas till Malcolm Dixelius och Andrej Konstantinov (1999) *Maffians Ryssland*.

3.2.2 Kriminella motorcykelgäng

Det finns ungefär tre hundra motorcykelklubbar i Sverige. I ett tjugotal av dessa förekommer brottslig verksamhet, och det är dessa som kallas mc-gäng eller kriminella mc-gäng.¹⁹³ Med mc-gäng avses sammanslutningar som omfattar vissa subkulturella värden, och där vissa former av organiserad brottslighet förekommer, men som inte riktigt kan ses som brottsorganisationer. Den organiserade brottslighet som förekommer begås oftast av grupper av personer som är medlemmar i mc-gäng, ibland tillsammans med personer utanför gruppen.¹⁹⁴ När man talar om kriminella mc-gäng, menar man i vanliga fall lokala klubbar. Dessa ingår som små delar i en större kriminell organisation, som har förgreningar över hela världen. Schematiskt kan man beskriva det så, att det överst i hierarkin finns en världsorganisation. Under denna finns det kontinentala paraplyorganisationer, till exempel i Europa. Nästa steg i hierarkin är regionala sammanslutningar vilka klubbarna i regionen tillhör, som Norden, och under dessa finns de lokala klubbarna. Under de lokala klubbarna finns slutligen klubbar med prospects och hangarounds.¹⁹⁵ De övergripande organen leder det internationella samarbetet och har en omfattande nyhetsförmedling. De har även tillgång till olika experter som till exempel PR- och marknadsförare, advokater, dataexperter och bolagsplundrare.¹⁹⁶ Mc-gängen är hierarkiskt strukturerade, med presidenter, vicepresidenter, sekreterare, kassörer och sergeants of arms i något olika konstellationer på olika nivåer. Detta syftar till att skydda de personer som finns i strukturens topp från att lagföras för den brottslighet som bedrivs inom organisationen. De personerna beordrar, men utför sällan de brottsliga handlingarna. I vissa fall utförs hela brottsligheten av personer som inte är medlemmar men som är knutna till organisationen, på order av denna.¹⁹⁷ Organisationerna har även strategier för att undvika upptäckt och lagföring av den brottslighet som de ägnar sig åt. Dels har de egen underrättelseverksamhet med register över rättsvårdande myndigheters personal och dels låter man ofta underhuggare eller andra utföra de brottsliga handlingarna. Systemet med

---

¹⁹² Efterlyst, TV-program, TV3, 26 Oktober 2000, kl. 21. Leif G.W. Persson.

¹⁹³ BRÅ-rapport 1999:6 MC-BROTT, sid 9. SOU 2000:88, s. 34.

¹⁹⁴ BRÅ-rapport 1999:6, s. 7.

¹⁹⁵ Ekobrottsmyndigheten projektrapport Kriminella Mc-gäng och organiserad brottslighet, s. 4 f.

¹⁹⁶ Ekobrottsmyndigheten projektrapport, s. 6 f.

¹⁹⁷ BRÅ 1999:6, s. 27.

hangarounds och prospects, en provotid på ungefär två år innan man kan bli fullvärdig medlem, hindrar infiltration och ger ”arbetskraft”.¹⁹⁸

Det finns flera olika sätt att se på mc-gängen. I BRÅ:s utredning redovisas tre olika synsätt, vilka kort beskrivs här. Man kan inta den positionen att mc-gäng och deras verksamhet består av våld och konflikter för att skaffa sig monopol på illegala verksamheter; att de är kriminella organisationer. Enligt nästa synsätt gäller mc-relaterade konflikter subkulturella värden som manlighet, ära och status, och mc-gängens medlemmar är de som begår eventuell brottslighet, vilket inte hänger samman med deras medlemsskap i en klubb. Rikskriminalpolisens Kriminalunderrättelseavdelning, KUT, har redovisat en tredje bild av mc-gängen, vilken gäller för deras verksamhet i Sverige: även om mc-gängen bedriver organiserad brottslighet, så begås merparten av den mc-relaterade brottsligheten av bara någon eller några medlemmar, som ibland agerar tillsammans med personer som inte är medlemmar. Därför, menar KUT, kan man inte anse mc-gängen som brottsorganisationer i traditionell mening. Dock utgör mc-gängen ett samhällsproblem, eftersom de visat en benägenhet att använda grovt våld och att hota vittnen.¹⁹⁹

När man talar om mc-gäng i samband med organiserad brottslighet, är det främst fyra olika gäng som brukar nämnas; Hell's Angels, Bandidos, Outlaws och Pagans. I fortsättningen nämns endast Hell's Angels och i någon mån Bandidos. Till dessa är fler gäng kopplade på olika sätt, som supporters eller för att de vill bli medlemmar. Det brukar anses att Hell's Angels utgör det största hotet mot samhället och den anses som den klubb som är rikast, har störst resurser och den bäst utvecklade organisationen för att utföra brottslig verksamhet. Uppskattningsvis har Hell's Angels någonstans kring 1 500 medlemmar fördelade på 110 avdelningar. Till detta kommer prospects och hangarounds. Bandidos uppges vara en växande organisation som är ungefär hälften så stor som Hell's Angels.²⁰⁰

Hell's Angels bildades i Kalifornien, USA, några år efter andra världskriget. Det var bland andra krigsveteraner som ingick i klubben från början.²⁰¹ Först vid mitten av 1960-talet uppmärksammades gänget som en brottslig organisation, som ansågs kunna skada det amerikanska samhället. Detta uppmärksammande bidrog till en ökning av medlemsantalet och motorcykelgänget spreds till andra delar av världen. År 1980 etablerades en avdelning av Hell's Angels i Danmark och år 1993 blev mc-klubben Dirty Dräggels i Malmö medlemmar. Det året etablerades även Bandidos i Danmark och året därpå även i Sverige.²⁰² Till följd av detta inleddes ”det nordiska mc-kriget”, eller det andra mc-kriget mellan de nordiska avdelningarna av Bandidos och Hell's Angels, och pågick mellan åren 1994 och 1997. Under detta ”krig” skedde ett stort antal våldsbrott, som resulterade i 11 döda och ett hundratal skadade. Man använde vapen som

---

¹⁹⁸ BRÅ 1999:6, s. 29.

¹⁹⁹ BRÅ 1999:6, s. 8.

²⁰⁰ BRÅ 1999:6, sid 11.

²⁰¹ SOU 2000:88 Organiserad brottslighet m.m., s. 34.

²⁰² BRÅ 1999:6, s. 15 f.

bilbomber, pansarvärnsvapen och handgranater.²⁰³ I oktober år 1996 attackerades Hell's Angels klubbhus i Köpenhamn med en pansarvärnsgranat, som hade stulits från ett svenskt arméförråd år 1994.²⁰⁴ Mc-gängen slöt fred med varandra i ett direktsänt tv-program i september år 1997, och man upprättade med hjälp av advokater ett fredsavtal. Efter freden upphörde våldsbrotten, vilket visar att våldsbrotten erkändes genom fredsavtalet och att det rörde sig om brottslighet som var organiserad. Anledningar till kriget var att man konkurrerade om monopol på organiserat våld och olagliga marknadsandelar inom området. Efter mc-kriget har de geografiska områdena delats upp, och eftersom inte lika många våldsbrott förekommer, har polisens intresse för mc-gäng minskat. Detta har medfört att gängen nu i lugn och ro kan koncentrera sin verksamhet till mer lönsamma brott än att utöva våld mot varandra. Ett sådant brott är vapenhandel.²⁰⁵

För mc-gängens medlemmar är klubben och brödrskapet den viktigaste sociala enheten. Man kräver fullständig lojalitet, använder mottot "en för alla alla för en" och medlemmarna kallar varandra för bröder.²⁰⁶ Klubben är elitär, exklusiv, har hierarkisk struktur, en utvecklad symbolik och är konkurrensorienterad.²⁰⁷ Hell's Angels i Sverige består av cirka 75 medlemmar, hangarounds och prospects fördelade på fem avdelningar, belägna i Malmö, Helsingborg, Göteborg och två i Stockholm.²⁰⁸ Enligt kriminalunderrättelsetjänsten i Skåne har ungefär 2 000 kända kriminella personer kunnat länkas till de kriminella mc-gängen.²⁰⁹

Under 1980-talet slog amerikanska myndigheter larm om att olika mc-gäng hanterade narkotika i stora mängder och i organiserad form. Problemet uppmärksammades även i andra länder. Interpol arrangerade ett möte år 1984, där det kom fram att vissa mc-gäng bedrev organiserad brottslighet på internationell nivå. En kommission tillsatt av president Ronald Reagan år 1986 kom fram till att Hell's Angels var den största administratören av amfetamin i USA och att de illegala inkomsterna tvättades med hjälp av legala verksamheter som motorcykelaffärer, barer och restauranger.²¹⁰ Mc-gäng får idag inkomster från ett brett spektrum av olika verksamheter; narkotikahandling, vapenhandel, våld, stölder, bekysddarverksamhet, urkundsförfälskning, bedrägerier, pornografi och prostitution.²¹¹ För att undgå upptäckt söker de upprätthålla legitima fasader som tatueringssverksamheter, verkstäder och motorcykelaffärer. Det finns uppgifter om att Hell's Angels brittiska gren har förbindelser med

---

²⁰³ Ekobrottsmyndigheten projektrapport, s. 3.

²⁰⁴ Morton (1999), s. 450 f.

²⁰⁵ Ekobrottsmyndigheten projektrapport, s. 3 f.

²⁰⁶ Se Hallsbergs tingsrätts dom av den 18 februari 2000 i mål B 593-99, s. 4.

²⁰⁷ BRÅ 1999:6, s. 18 f.

²⁰⁸ SOU 2000:88, s. 40.

²⁰⁹ Ekobrottsmyndigheten projektrapport, s. 3.

²¹⁰ BRÅ 1999:6, s. 26 f.

²¹¹ BRÅ 1999:6, s. 30, Morton, s. 445.

narkotikakarteller i Sydamerika, och att de länge samarbetat med Cosa Nostra i USA.²¹²

Enligt Rikskriminalpolisen framstår, som framhållits ovan, mc-gängen som är aktiva i Sverige inte som brottsorganisationer av klassiskt snitt. Man menar ändå, att organiserad brottslighet förekommer, utförd av grupper av medlemmar. Att mc-gängen i sig ägnar sig åt organiserad brottslighet vill man inte påstå, dels eftersom det finns ett antal medlemmar som aldrig dömts eller misstänks för något brott och dels då det inte har kunnat visas, att profiten av den brottsliga verksamhet som medlemmarna företagit skulle tillfalla gruppen.²¹³ Vad gäller medlemmarnas brottslighet, kan anföras, att i december år 1998 hade 100 medlemmar i Hells Angels och Bandidos dömts eller godkänt strafförelägganden vid 756 tillfällen och utöver andra påföljder hade mer än 150 års fängelse utdömts. Av de 100 medlemmarna var det 25 personer som inte var straffade, men av dessa var nio personer skäligen misstänkta för brott.²¹⁴ De enskilda medlemmarnas brottslighet gällde allt från avancerad ekonomisk brottslighet till stöld, och de mer organiserade brotten där flera gängmedlemmar var inblandade har bland annat gällt illegal vapenhantering, narkotikahandling, spritsmuggling och beskyddarverksamhet.²¹⁵

Motorcykelgängen kan utnyttja andras fruktan för dem till inkomstbringande verksamheter. Det finns exempel på att kända kriminella tvingats betala delar av sitt brottsutbyte till de kriminella mc-gängen. Detta gäller även mer småskaliga förbrytare, som till exempel får betala en licens för att ägna sig åt narkotikabrott.

En av mc-gängens specialiteter är indrivning i gråzonen. Här kan de vara mer framgångsrika än kronofogdemyndigheten på att driva in olika skulder från mer eller mindre skumma personer.²¹⁶ Mc-gängen hjälper även andra brottslingar med olika tjänster. Exempelvis förmedlar man målvakter till den som inte själv vill synas i samband med ekonomisk brottslighet. En målvakt som tillhandahållits av ett mc-gäng håller vanligtvis mer tyst än en vanlig a-lagare. Vid många moderna ekobrott måste brottslingar samarbeta med varandra. Bristande tillit till sina samarbetspartners kan vara ett problem som mc-gängen kan hjälpa till med att lösa. Det kan till exempel vara nödvändigt att investera en summa pengar för att upplägget skall fungera. Eftersom finansören är rädd att förlora sina pengar kanske inte "affären" blir av. I sådana fall har det hänt att mc-gäng ställt upp som garantier för att ingen skall bli lurad. Typiskt för mc-gängen är att de gärna är med och delar på vinsten av andras brottsliga verksamhet, men inte gärna vill ta det övergripande ansvaret. I Skåne förmedlar de lokala mc-gängen sprit och har intressen i porrbranschen. Vapenhandel är en verksamhet som

---

²¹² Morton, (1999), s. 445. Lavigne, Yves. (1987) Hell's Angels Three Can Keep a Secret if Two are Dead; i denna bok finns även mycket information om mc-gängens brottsliga aktiviteter i USA.

²¹³ BRÅ 1999:6, s. 32.

²¹⁴ BRÅ 1999:6, s. 36.

²¹⁵ BRÅ 1999:6, s. 33.

²¹⁶ Sydsvenska Dagbladet fredag 10 november 2000 "Efterlyst ekobrottsling anmälde sig själv", Palmkvist, Joakim. Ekobrottsmyndigheten projektrapport, s. 9 f.

mc-gäng ägnar sig åt. I Malexanderfallet visade det sig att de vapen poliserna mördades med kom från Bandidos vapenlager.²¹⁷ Flera medlemmar i mc-gängen äger eller har starka kopplingar till olika legitima företag. Det kan vara tatueringsstudios, motorcykelimportföretag, verkstäder, rouletteuthyrning, restauranger och inkassoföretag. Dessa har till viss del skapats för att tillgodose klubbarnas egna behov men de kan även vara källor för illegal indrivning, hot och beskyddarverksamhet eller fungera som fasader för tvätt av inkomster från illegal verksamhet. Rikskriminalpolisen menar, att den organiserade brottslighet som förekommer i mc-miljön främst utgörs av narkotikahandling, illegal sprit och tobak, illegal indrivning, stölder och häleri. Man menar att personer i mc-miljön ägnar sig åt kvalificerad ekonomisk brottslighet, företrädesvis i nätverk med utomstående personer och att en trend är att Hells Angels är inblandad i momsbedrägerier och ekonomisk brottslighet via bulvaner.²¹⁸

Viktigt att återkomma till i detta sammanhang är, eftersom det råder delade synsätt om motorcykelgängen bedriver organiserad brottslighet eller inte: organiserad brottslighet kan definieras på olika sätt. Alla brott som begås av mc-gängens medlemmar är inte organiserade brott. Dock stödjer de lokala klubbarna och de centrala organisationerna medlemmarnas brottsliga aktiviteter på ett kvalificerat sätt.²¹⁹

Den som önskar mer information om Hells Angels hänvisas till Yves Lavigne (1987) *Hell's Angels Three Can Keep a Secret If Two Are Dead*.

3.2.3 Fängelsegång

Under 1990-talet har ett antal gäng bildats på kriminalvårdsanstalter i Sverige. Under åren 1996 och 1997 har sju personer mördats och ett flertal upplöpt ägt rum på svenska fängelser. Det handlar om gäng som till sin struktur påminner mycket om mc-gängen.²²⁰ Det hela tros ha börjat med att intagna mc-gängmedlemmar organiserat sig klubb för klubb på fängelserna, vilket lett till en hårdare atmosfär som i sin tur lett till att även andra intagna organiserat sig som en form av skydd.²²¹ Det första renodlade fängelsegänget som bildades var Brödraskapet MC, år 1995 på Kumlaanstalten. Medlemmarna var företrädesvis äldre intagna som var dömda till långa straff för grova våldsbrott. Gänget finns numera etablerat utanför anstalterna, under namnet Brödraskapet Wolfpack. Under senare delen av 1990-talet bildades flera fängelsegång, som olika etniska grupper och Original Gangsters.²²² Några gängbildningar är särskilt framträdande; Hell's Angels, Brödraskapet och Original Gangsters samt nazistiska grupper och grupper från olika stockholmsförorter. Dessa gäng är farliga och har kartlagts av kriminalvården. Det har framkommit att gängen eller deras

---

²¹⁷ Ekobrottsmyndigheten projektrapport, s. 9 f. Även SOU 2000:88, s. 19, 80.

²¹⁸ SOU 2000:88, sid 79 f, 82, 87.

²¹⁹ Ekobrottsmyndigheten projektrapport, s. 4.

²²⁰ SOU 2000:88, s. 41.

²²¹ BRÅ 1999:6, s. 12 f.

²²² SOU 2000:88, s. 41.

medlemmar hotar andra intagna och personal, och att inslaget av våld som är hänförligt till dessa gäng är markant.²²³

3.2.4 Kinesiska Triader

På 1970-talet började så kallade triader från Kina och Hong Kong uppmärksammas i Europa.²²⁴ Dessa triader ägnar sig åt utpressning mot kinesiska affärsmän och företagare. Även beskyddarverksamhet, lån till ockerräntor, kreditkortsbedrägerier, illegalt spel, piratkopierade videofilmer och prostitution är verksamheter triader ägnar sig åt.²²⁵ Falska kreditkort tillverkas i Fjärran Östern och används i Europa, eller så kan kreditkort som använts på kinesiska restauranger kopieras och användas i Fjärran Östern. Olika kända kinesiska triader med verksamhet i Europa är The Wo group, Big Circle, Tai Heu Chai och 14K.

Det har visat sig, att bland annat i Tyskland har kinesiska restauranger använts som fasader för människosmuggling och för penningtvätt. Illegala invandrare från Kina har av triader utnyttjats som arbetskraft i textilindustri, i så kallade sweatshops, där produktionen senare sålts svart till olika butiker.²²⁶ Ett annat verksamhetsområde är tillverkning, smuggling och försäljning av traditionella kinesiska läkemedel som innehåller delar av utrotningshotade arter, vilka är förbjudet att jaga, döda, och handla med. Till exempel kan det gälla tigrar eller noshörningar. Något led i denna verksamhet - jakt, förädling eller försäljning - pågår över hela världen.²²⁷

Kinesiska triader finns etablerade i många länder. Här kan nämnas Spanien, Nederländerna, Storbritannien, Italien, Österrike, Belgien och Portugal. Deras huvudsakliga verksamhetsområden är, förutom de som anges ovan, narkotikahantering och människosmuggling²²⁸

3.3 Brottstyper

Som framkommit ovan, är den organiserade brottsligheten mångfacetterad. Olika brottstyper har diskuterats ovan i samband med olika brottsorganisationer. Nedan följer en komplettering av detta; några brottstyper som vanligen förknippas med organiserad brottslighet, och andra som kanske är mer oväntade. Vissa av dessa brottstyper som redan nämnts i kapitlen om brottsorganisationer berörs något utförligare nedan.

van Duyne menar, att företag med brottslig verksamhet som affärsidé utför storskaliga organiserade bedrägerier. De utnyttjar prisskillnaden mellan lagliga varor och förfaranden och nettopriset i brottsligt syfte. Vissa av dessa

---

²²³ Nyhetsmorgon, TV 4, 30 November 2000, kl 6.45. Engström, Gunnar, Kriminalvårdsdirektör.

²²⁴ Morton, James, (1999). *Gangland International - The Mafia and other Mobs* 2 uppl. s. 809.

²²⁵ Morton, (1999). s. 814 f.

²²⁶ Morton, (1999). s. 818 f.

²²⁷ ”Huskatter”, TV-program Discovery Channel 30 November 2000 kl. 14.45

²²⁸ Savona, (1999), s. 11 f.

brottsföretag har kopplingar till myndighetspersoner, andra till traditionell narkotikahandling. Organiserad brottslighet i affärsverksamhet är lika lönsamt som narkotikabrott och dessutom säkrare.²²⁹ Organiserad brottslighet kan ha så skilda verksamhetsområden som investeringsbedrägerier, svart arbetskraft, momsbedrägerier, bedrägerier mot EU:s bidragssystem, penningtvätt - vissa av dessa har narkotikahandling som sidonäring.²³⁰

I Danmark menar man, att brott som investerings-, subventions-, och skattebedrägerier liksom bedrägliga bolagsförsäljningar kan utgöra organiserad brottslighet.²³¹

3.3.1 Penningtvätt

Syftet med den organiserade brottslighetens verksamhet är att tjäna pengar. Innan man kan använda dessa illegalt åtkomna pengar, måste dessa tvättas för att deras brottsliga ursprung skall döljas.²³² Begreppet penningtvätt omfattar alla åtgärder med illegalt åtkomna tillgångar som försvårar fastställandet av deras illegala ursprung, med slutmål att detta skall framstå som legalt.²³³ Härav följer, att penningtvätt är en integrerad del av den organiserade brottslighetens verksamhet. Det döljer sig ett antal brott bakom begreppet penningtvätt. Begreppet penningtvätt började användas på mitten av 1970-talet, men företeelsen som sådan har funnits längre än så. Intresset för penningtvätt började öka på 1980-talet, då särskilt relaterat till narkotikabrottslighet. I och med att narkotikahandeln och annan organiserad brottslighet ökade i omfattning, växte även problemet med ökade vinster från brottslig verksamhet och då även penningtvätt.²³⁴

I Sverige är penningtvätt straffbelagt som penninghäleri i 9 kap. 6a § Brottsbalken. Bestämmelsen straffbelägger olika åtgärder som vidtas i syfte att dölja eller omsätta vinning av brottslig verksamhet och som får till följd att illegalt åtkomna pengar flyter in i den legala ekonomin. Bestraffning av penninghäleri förutsätter att det föreligger ett fullbordat förbrott. Gärningsmän som berikat sig genom brott ansvarar för dessa brott. Det kan röra sig om allt från narkotikabrott till bedrägerier eller skattebrott. Personer som medverkat till dessa brott ansvarar för sin medverkan. Genom kriminaliseringen av penningtvätt försöker man komma åt personer som senare i händelseutvecklingen underlättar för gärningsmannen till förbrottet att tillgodogöra sig de brottsligt förvärvade medlen. Detta kan till exempel ske genom att sälja en fastighet till honom och som betalning mottaga de brottsligt förvärvade medlen. Genom att gärningsmannen kan förvärva egendom, har han därigenom, att pengarna tvättas, möjlighet att tillgodogöra

---

²²⁹ van Duyne, (1995), s. 6.

²³⁰ van Duyne, (1995), s. 10.

²³¹ Cornils och Greve, (1999), s. 16.

²³² Savona, (1999), s. 2.

²³³ Örnemark Hansen, (1998), s. 11.

²³⁴ Savona, (1999), s. 4.

sig deras värde. Om lagstiftningen mot penningtvätt blir mer effektiv, blir lönsamheten för den som söker berika sig genom brott sämre.²³⁵ Det huvudsakliga problemet är inte penningtvätten i sig, utan kriminaliteten som genererar de svarta pengarna.²³⁶

Lagen (1993:768) om åtgärder mot penningtvätt har till syfte att förhindra att åtgärder vidtas med egendom, som har förvärvats genom brott, som kan medföra att denna egenskap hos egendomen döljs. Vidare syftar lagen till att förhindra att brottslingen får möjlighet att undandra sig rättsliga påföljder och att förhindra att återanskaffandet försvåras. Förfaranden av detta slag kan vara straffbara enligt brottsbalkens bestämmelse. Lagen om åtgärder mot penningtvätt kan ses som ett verktyg för att uppdaga det brott som föregått penningtvätten. Den omfattar bland annat företag som driver bankrörelse och värdepappersrörelse. De företag som omfattas av lagens tillämpningsområde får inte medvetet medverka vid transaktioner som avser medel som kan antas härröra från brottsliga förvärv, och skall utföra identitetskontroll om någon till exempel vill genomföra en transaktion överstigande 110 000 kr. Vidare skall tveksamma transaktioner anmälas till Finanspolisen.²³⁷

Helén Örnemark Hansen beskriver två sätt på vilka penningtvätt kan utföras. I det första byts olagligt förvärvade pengar mot ett annat negotiabelt instrument, vilket döljer källan och direkt kan användas i ekonomiska transaktioner. I den andra processen genomförs många transaktioner efter varandra. Detta gör det svårt att urskilja tillgångarnas egentliga ursprung, liksom det blir svårt att utreda och rekonstruera enskilda affärshändelser. Fyra komponenter som förekommer vid penningtvätt utkristalliseras av Örnemark Hansen, nämligen stora mängder kontanter, både formella och informella instrument, utförelse av kontanter till utlandet och bolagskonstruktioner.²³⁸

Många författare delar upp penningtvättsprocessen i tre steg, och analyserar fenomenet efter dessa. Det första steget innefattar själva placeringen av de medel som åtkommit. Här kan pengarna antingen föras in i det ekonomiska systemet direkt, eller via ett mellanled. I nästa steg söker penningtvättaren separera pengarna från deras kriminella ursprung genom en serie ekonomiska transaktioner. Härigenom hoppas vederbörande att sambanden mellan pengarna och det sätt på vilket de erhållits skall bli svårare, eller helst omöjligt att spåra. Det sista steget i kedjan innebär, att penningtvättaren skapar en trovärdig och legitim förklaring till hur han åtkommit pengarna, så att han öppet skall kunna investera dem i den legala ekonomin.²³⁹ De metoder som används för penningtvätt begränsas bara av "tvättarens" fantasi, förmåga och vilken kapacitet penningtvättarna förfogar över. Om man inte kan tvätta pengarna inom sin egen organisation, kan

---

²³⁵ Leijonhufvud och Wennberg, (2000), s.130.

²³⁶ Örnemark Hansen, (1998), s. 11.

²³⁷ SOU 2000:25, s. 157. Örnemark Hansen, (1998), s. 50 f.

²³⁸ Örnemark Hansen, (1998), s. 12 f.

²³⁹ Savona, (1999), s. 3. Örnemark Hansen (1998), s. 37. Ds 1997:51, sid.128f.

andra organisationer som specialiserat sig på detta hjälpa till. Trenden har under senare år varit alltmer komplexitet, mer sofistikerade metoder och en allt högre grad av internationalisering av den organiserade brottsligheten, och penningtvätt är inget undantag. Penningtvätt är även en anpassningsbar verksamhet; en lagregel eller ett förbud hjälper bara temporärt, eftersom den organiserade brottsligheten snabbt hittar nya vägar. Den organiserade brottsligheten kan snabbt flytta sina pengar eller sin verksamhet till andra delar av världen där det finns kryphål i lagstiftningen, och därmed undgå lagföring.²⁴⁰ Det finns ett flertal anledningar att vara bekymrad över penningtvätt och de konsekvenser den har. Dels snedvrids konkurrensen då vissa företag kan agera med hjälp av smutsiga pengar, dels får den organiserade brottsligheten fotfäste i det legitima näringslivet när de investerar sina tvättade pengar däri.²⁴¹

Den Europeiska Unionen innebär både för- och nackdelar för den organiserade brottsligheten när den skall tvätta sina illegalt åtkomna pengar. Å ena sidan försöker man dra nytta av de avskaffade gränserna. Å andra sidan blir det större risker med ett mer enhetligt europeiskt system, då man inte lika lätt kan dra fördel av närliggande länders avvikande regler. En risk med detta är att den organiserade brottsligheten i högre grad investerar sina pengar i den legitima näringsverksamheten, och får inflytande där. I de länder som står utanför EU, i Östeuropa och EFTA, finns dock möjlighet för den organiserade brottsligheten att dra fördel av banksekretess och regler som är olika de som förekommer inom unionen. Det finns banker i Östeuropa, särskilt i Ryssland, som tros vara kontrollerade av brottsliga element. I dessa länder skiljer man inte heller alltid på "vita" och "svarta" pengar, vilket skapar problem i länder med många transaktioner som är relaterade österut, som Sverige och Finland. Många länder i Östeuropa har kriminaliserat penningtvätt, och det finns även länder som lyfter på banksekretessen för brottsutredningar, men det finns också många olika regler om öppna och dolda kontoinnehavare, så det är ofta svårt att reda ut penningtvättaffärer med förgreningar utomlands.²⁴²

Sverige är inte något särskilt viktigt finanscentrum eller något typiskt eldorado för penningtvättare. Under senare år har antalet brott mot eller med hjälp av banksektorn ökat något. Vanligen sänds illegala pengaöverföringar antingen från ett välkänt företag genom banken till ett annat land, eller så clearas eller gireras pengarna från en bank till en annan, för att där placeras på ett konto som antingen tillhör en välkänd kund eller som nyöppnas. Väl på detta konto tas pengarna genast ut i kontanter eller överförs ånyo, och är därefter om inte omöjliga, så i alla fall nästintill omöjliga att spåra. Mycket pengar från Ryssland flyter in i Sverige för att här investeras, ofta i fastigheter eller olika typer av affärsverksamhet, och ofta med bistånd av banker, jurister eller mäklare. I några fall har det visat sig att internationella organisationer har försökt gömma pengar som tjänats in på narkotikaaffärer i Sverige. Det har upptäckts, att organiserad brottslighet från bland annat

---

²⁴⁰ Savona, (1999), s. 5 f. van Duyne (1995), s. 6.

²⁴¹ Savona, (1999), s. 6.

²⁴² Savona, (1999), s. 13 f. Jämför även kap. 3.2.1.2. om rysk maffia.

Italien, USA, Storbritannien, Tyskland, Japan, Indien och Östeuropa har ägnat sig åt ekonomiska transaktioner i Sverige.²⁴³

En trend är, vilket nämnts ovan, att pengar tvättas mer internationellt än förr. Detta kan innebära att pengar som härrör från brott som skett i ett land förs till ett annat land och tvättas där, för att senare investeras eller användas i ett tredje land. En anledning till internationaliseringen av penningtvätt kan vara att brottsligheten i sig blir mer internationaliserad och att en och samma kriminella organisation ofta bedriver verksamhet i flera länder. Gränsöverskridande transaktioner är svårare för myndigheterna att kontrollera och gör det svårare att spåra pengarnas brottsliga ursprung. Ofta vill brottslingarna att pengarna skall hamna i ett skatteparadis. Genom detta minimerar man den skatt som tas ut på de tvättade pengarna och det är dessutom svårt för polisen att få hjälp av myndigheter i skatteparadisländerna att spåra pengar. Det är i steg två, när penningtvätten genomförs med hjälp av olika transaktioner som pengarna förs iväg till skatteparadis i de fall det sker.²⁴⁴ Se ovan om skatteparadis, kapitel 2.3.1.2.

När pengarna slutligen är tvättade återförs de till öppen användning. Vem som är pengarnas verkliga ägare döljs ofta genom användandet av bulvanbolag vid transaktionerna. Vinster från organiserad brottslighet som tvättats återinvesteras ofta i laglig affärsverksamhet eller i fastigheter.²⁴⁵

I några fall uppges att den organiserade brottsligheten lär ha försökt ta kontroll över banker för att kunna använda dem vid penningtvätt eller andra transaktioner som har att göra med den brottsliga verksamheten. Nationella lagar mot penningtvätt innehåller ofta en regel om att banker och andra finansiella institut skall rapportera transaktioner som överstiger ett visst gränsbelopp till en högre myndighet. För att kringgå denna regel delar penningtvättarna upp verksamheten i flera transaktioner som var för sig inte överstiger gränsbeloppet. Olika slag av giroföretag och kasinon används också för penningtvätt.²⁴⁶ Exempel på detta är internetcasinon i skatteparadis i Västindien.²⁴⁷ Enligt Finanspolisen tycks penningtvätten i Sverige härröra från ekonomisk brottslighet i något större utsträckning än i de flesta andra länder, där det vanligaste förbrottet till penningtvätt är narkotikabrott.²⁴⁸

I Danmark bestraffas rättsvidrig befattning med vinst av brott som häleri. En särskild paragraf straffbelägger den som befattar sig med vinst från grovt narkotikabrott.²⁴⁹

---

²⁴³ Savona, (1999), s. 14 f.

²⁴⁴ Ds 1997:51, sid 128 f.

²⁴⁵ Ds 1997:51, s. 14, 129.

²⁴⁶ Ds 1997:51, sid 129 f.

²⁴⁷ Sydsvenska Dagbladet 30 November 2000, "Pengar tvättas på internetcasinon".

²⁴⁸ Ds 1997:51, s. 134 f.

²⁴⁹ Cornils och Greve, (1999), s. 22 f.

3.3.2 Smuggling och handel med människor

Under denna rubrik behandlas främst två typer av brottslighet där människor är ”varan” och som ofta sker i organiserad form. Dels människosmuggling som avser verksamhet som rör illegal invandring, där det handlar om att utlänningar som inte har rätt att resa in i ett land mot betalning hjälps in i landet, dels kvinnohandel eller så kallad trafficking in women. Detta senare brott innefattar ett moment av smuggling, vilket ibland föregås av någon form av kidnappning och som ofta i slutändan innebär tillhandahållande av kvinnor för prostitution.

Människosmuggling innebär att utlänningar mot ersättning får hjälp att resa illegalt till och in i ett land de inte har tillstånd att resa in i. I de fall utlänningars önskan att resa till Sverige utnyttjas i vinningssyfte, planläggs och organiseras, är det straffbart.²⁵⁰ Eftersom det främst förekommer asyl- och anhöriginvandring till Sverige och övriga EU-länder återstår för dem som inte uppfyller dessa krav som enda möjlighet att ta sig in i länderna illegalt. Olaglig invandring förekommer i många former. På grund av stora förtjänstmöjligheter erbjuder smugglare särskilda resor för migranter, som organiseras från Västeuropa. Organisatörerna kan till exempel förse de resande med falska resedokument, viseringar och uppehållstillstånd.²⁵¹

Öppnare gränser och snabbare kommunikationsmedel gör det enklare att smuggla både personer och varor till och genom andra länder. Migrationstrycket från fattigare länder har gjort människosmuggling till en lönsam verksamhet. Den bedöms vara lika lönsam som narkotikahandel, men med betydligt mindre risker för huvudmännen. Människosmuggling är ofta organiserad och sker i vinstsyfte, även om det finns undantag. Smugglingsleder väljs utifrån var det är lättast att placera klienterna. För att smuggla människor från Mellanöstern till Västeuropa har det till exempel varit vanligt att använda omvägar över Fjärran Östern. Olika förklaringar till att stater blir transitländer för människosmuggling till väst är bland annat bristande kompetens och utbredd korruption hos myndigheter liksom relativt billiga transportmöjligheter.²⁵²

Förutom att människosmuggling är straffbart och att det innebär ett kringgående av reglerna för invandring, så innebär människosmuggling ett annat problem. Den som vistas illegalt i ett land kan hamna i en särskilt utsatt position och komma i beroendeställning gentemot de brottsorganisationer, som smugglat hit vederbörande. Detta är särskilt lätt, när smugglingen skett på kredit, eller den insmugglade försetts med en falsk identitet vilket öppnar möjligheter för utpressning.²⁵³ Människosmugglingen har flera likheter med narkotikasmuggling. Ofta används samma smugglingsvägar och samma länder utgör mål för både narkotika och illegala invandrare. Det förekommer, att människor och narkotika smugglas

²⁵⁰ Ds 1993:25 Skärpta åtgärder mot människosmuggling, s. 11.

²⁵¹ SOU 1997:159 Ett utvidgat europeiskt område för frihet, säkerhet och rättvisa, s. 89.

²⁵² SOU 1997:159, s. 99.

²⁵³ Bröms, Olof, Rikskriminalpolisens rotel för illegal invandring. Telefonintervju 15 mars 2000.

samtidigt, att de som smugglas får bära med sig eller i sig narkotikan, eller att de transporteras på samma farkost. Olika smugglingsvägar till Sverige går via land och luft. De flesta som smugglas hit via flyg kommer till Arlanda. Landvägen utgår ofta från Turkiet och går via Grekland, Italien, Österrike eller Frankrike för att sedan hamna i Sverige. En annan rutt går från Turkiet, genom något av länderna Bulgarien, Rumänien och Ukraina till Sverige via Polen. Det är även den väg som mest narkotika smugglas in i Sverige. Fördelen med att smuggla människor framför narkotika, är att de betalar för sig, förnekar att de fått hjälp av organisationer och även om brottet upptäcks, ger det lägre straff än narkotikasmuggling.²⁵⁴

Olika organisationer som är inblandade i människosmuggling är bland andra den ryska maffian²⁵⁵, olika kinesiska triader²⁵⁶ och olika etniska grupper från exempelvis Turkiet, andra delar av Mellanöstern och Asien²⁵⁷ liksom från Europa. Bland annat anges, att danska mc-gäng varit inblandade i denna typ av kriminalitet.²⁵⁸ Illegal invandring utnyttjas av företagare som mot låg betalning använder sig av de illegala invandrarnas arbetskraft. Bland andra branscher drar byggbranschen och textilindustrin nytta av de illegala invandrarna. Om de som smugglats till Europa inte kunnat betala, eller inte betalat hela kostnaden för smuglingen, förekommer det att de i Europa får arbeta för den organisation som smugglat hit dem för att betala frakten.²⁵⁹

Handel med kvinnor och barn uppges vara en av de största illegala inkomstkällorna i världen. Enligt FN säljs en halv miljon kvinnor årligen för sexuell exploatering. Ruggiero menar, att denna typ av verksamhet förekommer i alla EU:s medlemsländer.²⁶⁰ Ofta lockas kvinnor i fattigare länder med erbjudanden om välbetalda arbeten i utlandet. Verkligheten innebär, att de dras in i organiserad sexhandel.²⁶¹ Som illegala invandrare blir kvinnorna rättslösa i det land de kommer till, och vågar i många fall inte söka hjälp av rädsla för repressalier.²⁶² Enligt Europol ökar handeln med kvinnor från Östeuropa. Det gäller kvinnor från bland annat Ukraina, Ungern, Tjeckien, Bulgarien, Polen, Rumänien, Ryssland och Albanien. Vissa kommer frivilligt under falsk förespegling om arbeten som till exempel barnflickor, men hamnar istället i prostitution. Andra tvingas till Västeuropa och säljs av kriminella prostitutionsligor. Majoriteten av alla insmuglade kvinnor kommer från Central- och Östeuropa, de flesta är mellan 18 och 30 år. Det finns exempel på att även 13-åriga flickor och pojkar smugglas till västeuropa för tvångsprostitution. Kvinnor smugglas

---

²⁵⁴ Bröms, 15 mars 2000.

²⁵⁵ Savona, (1999), s. 179.

²⁵⁶ Savona, (1999), s. 108.

²⁵⁷ Savona, (1999), s. 121.

²⁵⁸ Savona, (1999), s. 45.

²⁵⁹ Ruggiero, (1996), s. 140.

²⁶⁰ Ruggiero, (1996), s. 140.

²⁶¹ Svenska Dagbladet söndag 3 December 2000 "Kampen mot kvinnohandel har blivit en politisk fråga", Cervin, Elisabeth.

²⁶² Sydsvenska Dagbladet lördag 25 november 2000, "Skärp kampen mot könshandeln", Månsson, Sven-Axel.

även till Europa för prostitution från olika länder i Asien och Afrika som till exempel Thailand, Kina, Vietnam, Ghana, Nigeria och Sierra Leone.

EU:s medlemsstater vidtar olika åtgärder för att komma till rätta med problemet. Vissa, som Sverige, ökar kriminalisering av prostitution; i andra länder som Holland har prostitution och bordeller legaliserats. Det anges att olika maffiagrupper är involverade i prostitution, och att dessa är välorganiserade.²⁶³ Även kvinnor som smugglas till Europa under falska förespeglningar för att sedan hamna i sexindustrin, kan skuldsättas i förhållande till smugglarna för transport, fickpengar, bostad med mera, och därigenom bli tvungna att arbeta av skulden till smugglarna. Det finns även organisationer som handlar med asiatiska kvinnor för äktenskap.²⁶⁴ Även Rikskriminalpolisens hotbildsrapport från år 1997 redogör för att en organiserad export av kvinnor till den västerländska sexindustrin pågår från bland annat Östeuropa och f.d. Sovjetunionen.²⁶⁵

Ruggiero menar, att organiserad brottslighet som verkar i Ryssland och Rumänien även handlar med barn, och erbjuder sina tjänster till föräldrar som vill adoptera.²⁶⁶

3.3.3 Smuggling och handel med kontraband

Varor som bilar, sällsynta djur och växter, mänskliga organ, cigaretter, olika kemiska ämnen och sprit är intressanta för den organiserade brottsligheten att smuggla och sälja. Ofta handlar det om varor som smugglas över nationsgränser för att undgå tull eller skatter, men även om varor som efterfrågas och som är förbjudna att handla med eller importera.

I Ryssland och delar av Östeuropa har bilstölder och smuggling av stulna bilar utvecklats till en inkomstkälla som är alternativ till narkotikasmuggling. Enligt Morton är upp emot 25 % av alla utländska bilar i Moskva stulna. Upplägget kan vara att en bil stjäls någonstans i Europa och sedan säljs till ett pris långt under marknadsvärdet. Bilen stjäls igen från den nye ägaren som inte kan rapportera den stulna, för att sedan säljas igen och stjälas etc. Efter ett antal sådana förfaranden smugglas bilen österut, där den säljs för sista gången. Bilar och narkotika kan vara två parallella verksamhetsområden för en brottsorganisation. Stulna bilar kan användas för att smuggla narkotika i, och säljs när de använts som hjälpmedel för smugglingen. Man har exempelvis funnit bilar i Kina som stulits i Montreal. Det finns uppgifter om att personer övertalats att sälja sina bilar till brottsorganisationer för att efter en viss tid anmäla dem som stulna, när det i själva verket överenskommit att bilen som sålts skall smugglas ut ur landet.²⁶⁷

---

²⁶³ Svenska Dagbladet söndag 1 oktober 2000 "Kriminalisering lockar fler till det förbjudna", von Hall, Gunilla.

²⁶⁴ Ruggiero, (1996), s. 142.

²⁶⁵ SOU 2000:25, s. 162 f.

²⁶⁶ Ruggiero, (1996), s. 142.

²⁶⁷ Morton, (1999), s. 848.

Även djur och växter, företrädesvis sällsynta och utrotningshotade arter, smugglas, eftersom det bland samlare finns en marknad för dessa. Till exempel kan sällsynta grodor smugglas i schampoflaskor, sköldpaddor i teddybjörnar och ägg i specialsyddas bh:er. Man kan även kombinera smuggling av narkotika och utrotningshotade djur genom att fylla exempelvis en orm med narkotika.²⁶⁸ En butikskedja med butik i bland annat Milano, blev föremål för utredning eftersom man inte lämnade kvitton. Det visade sig, att man sålde förbjudna produkter som var gjorda av skinn från utrotningshotade djur, bland annat krokodiler. Man importerade skinnen illegalt via en representant i Pantanal, mellan Brasilien och Paraguay. Det uppges att mer än en miljon krokodiler per år olagligt dödas i världen, för att skinnen skall bli skor och väskor.²⁶⁹

Handel med stulna mänskliga organ är ett annat brott som den organiserade brottsligheten kan ägna sig åt. År 1995 var Bangalore i Indien centrum för detta. Företrädesvis handlar det om njurar, men även andra organ. I vissa fall luras fattiga människor, att de mot en liten betalning skall lämna blod, men i själva verket tas deras njurar eller andra organ och säljs för stora summor (£ 12 000 för en njure...). Försäljning sker ofta till rika muslimska länder eller till Italien eller Österrike. Det förekommer uppgifter om handel med organ som tagits från civila som avrättats i krig på Balkanhalvön och handel med barn från länder som Guatemala, Peru och Bangladesh antingen för att man vill åt deras organ eller arbetskraft.²⁷⁰ Andra platser där mänskliga organ destinerade för den europeiska marknaden åtkoms är San Salvador och Brasilien. Ruggiero misstänker att handikappade barn från ryska barnhem "adopteras" för sina organs skull. Han nämner, att dessa barnhem får besök av suspekta adoptanter som är beredda att adoptera barn oavsett handikapp, så länge de inte har problem med hjärtat.²⁷¹

En vanlig vara som attraherar den organiserade brottsligheten är tobak. Denna vara kan smugglas av organisationer på olika nivåer, dels med hög grad av organisation och detaljerad planering, med falska dokument eller omlastning av containrar, dels med lite mindre sofistikerad - men ändå med en viss grad av - organisation och planering; man för tobaksvarorna över gränsen från något ur skattesynpunkt mycket förmånlig land som till exempel Andorra, och de säljs senare vanligen i Paris, Tyskland eller Storbritannien.²⁷² Leif G W Persson har i en utredning gjort bedömningen att fyra femtedelar av de cigaretter som smugglas in i Sverige, gör det med hjälp av den organiserade brottsligheten. Det finns ett väl fungerande kriminellt nätverk som ägnar sig åt detta. Överst i organisationen finns ett tiotal grossister - vilka förutom cigarettsmuggling ägnar sig åt andra

---

²⁶⁸ Muntlig redovisning om organiserad brottslighet inom specialkursen Ekonomisk och organiserad brottslighet i ett internationellt perspektiv, 2 mars 2000.

²⁶⁹ Ruggiero, (1996), s. 79.

²⁷⁰ Morton, (1999), s. 851 f.

²⁷¹ Ruggiero, (1996), s. 143.

²⁷² Morton, (1999), s. 849.

verksamheter som sprit- och narkotikasmuggling - från kriminella grupper i exempelvis Nederländerna, Tyskland, Polen och Baltikum. Dessa köper cigaretterna lagligt, packar om dem för att sedan illegalt transportera dem över gränsen till Sverige där de säljs till ett svenskt nätverk. Härifrån går sedan cigaretterna vidare till ungefär tre hundra detaljister som distribuerar och säljer till konsumenter.²⁷³ Om lasten från en enda långtradare fullastad med cigaretter inte beskattas här i landet uppgår den undandragna skatten till 15 miljoner kronor.²⁷⁴

Andra varor som smugglas är olika kemiska ämnen, vilka förbjudits i västvärlden, till exempel freon. Dessa tillverkas fortfarande i vissa utvecklingsländer och smugglas till väst, från bl. a. Indien, Kina och Ryssland av den organiserade brottsligheten.²⁷⁵

Spritsmuggling sker i stor omfattning till Sverige. Här leds organisationer från Sverige, vanligen av olika etniska grupper med kontakter i hemlandet. För att underlätta affärerna och minska risken för upptäckt, har huvudmännen ofta en fasad som består av företag, vilka ibland kontrolleras via bulvaner eller andra mellanhänder. Spriten kan till exempel köpas direkt från en spritproducent på kontinenten. På något sätt kringgås kontrollen som vanligtvis utförs av inköpslandets myndigheter. Man kan exempelvis gesken av att det handlar om en legal transaktion. Transporten lastas om i norra Tyskland och transporteras sedan till Sverige. Väl här lossas lasten när chauffören inte är närvarande, ofta i någon lagerlokal, och fördelas på ett antal grossister, som snabbt skingrar lasten.²⁷⁶

Smuggling av varor kan även vara straffbart som olika former av ekonomisk brottslighet, skattebrott och undandraganden av olika slag.

3.3.4 Narkotikabrottslighet

Som ovan nämnts är brottsorganisationer från flera håll i världen verksamma med någon form av narkotikahandling inom eller till EU. Det rör sig bl. a. om organisationer från Colombia, Nordafrika, Kina, Turkiet och Pakistan och f.d. Sovjetunionen. I Nederländerna produceras syntetiska droger av lokala brottsorganisationer. Dessa droger, liksom haschisch och marijuana smugglas till Sverige via olika rutter med hjälp av bland andra den organiserade brottsligheten i Belgien och Polen.²⁷⁷

Narkotikastrafflagen (1968:64) anger bland annat att narkotika är läkemedel eller hälsofarliga varor med beroendeframkallande egenskaper eller euforiserande effekter och varor som lätt kan omvandlas till varor med

---

²⁷³ SOU 2000:88, s. 71.

²⁷⁴ Ds 1997:51, s. 92.

²⁷⁵ Morton, (1999), s. 853.

²⁷⁶ SOU 2000:88, s. 72.

²⁷⁷ Savona, (1999), s. 11 f.

sådana effekter eller egenskaper. I förordningen (1992:1554) har regeringen angivit vilka substanser som skall anses som narkotika enligt narkotikastrafflagen. Bland annat räknas olika växter och växtmaterial som cannabis hit, liksom vissa svampar och kemiska ämnen som förekommer i växtmaterial som morfin, syntetiskt tillverkade droger som amfetamin och bruksfärdiga beredningar som olika slags tabletter. Narkotikastrafflagen straffbelägger olika sätt att befatta sig med narkotika. Bland annat, är olovligt innehav, överlåtelse och framställning av narkotika straffbelagt. Lagen (1992:860) om kontroll av narkotika reglerar den legala hanteringen av narkotika, vilket får ske endast för vetenskapligt eller medicinskt ändamål.

Det produceras inte särskilt mycket droger i Sverige. Istället är Sverige ett land till vilket det smugglas narkotika från Europa. Narkotikan smugglas in i landet på alla möjliga sätt; via flyg eller postförsändelser, inblandat i andra varor som förs in, via färjetrafik och i bilar... De vanligast förekommande drogerna i Sverige är amfetaminer och cannabis, men även andra sorter förekommer, som heroin och kokain. Jämfört med andra europeiska länder förekommer det inte särskilt mycket narkotika i Sverige. De personer som ingår i de stora narkotikasyndikaten är såvitt man vet inte svenskar, och det har inte kunnat bevisas att det finns några narkotikabrottsorganisationer som berikat sig på narkotikasmuggling i Sverige. Vissa tecken har förekommit på att organiserad brottslighet från bland annat Sydamerika använt Sverige som mellanled för smuggling av narkotika till andra europeiska länder, och att organisationer österifrån börjat använda smugglingsvägar genom Sverige, via Bangladesh, Moskva, Helsingfors och Stockholm.²⁷⁸

Enligt Träskman är det inte osannolikt att narkotikakontrollen i Norden har bidragit till en ”import” av organiserad brottslighet. Genom att hela narkotikamarknaden samtidigt är både illegal och färdigt etablerad, finns det något att komma till för alla dem som önskar använda marknaden för utbyte av något slag av svartabörsvaror. Utan den illegala narkotikamarknaden skulle det inte finnas samma möjligheter till exempel för dem inom den organiserade brottsligheten i det tidigare Sovjetunionen och de andra tidigare socialistiska staterna att utvidga sin verksamhet till Norden.²⁷⁹

James Morton menar, att narkotikahandeln har internationaliserat brotten och även orsakat att brottsligheten blivit mer internationell. Det finns, vilket berörts tidigare, välorganiserade och farliga etniska brottsorganisationer från bland annat Kina, Vietnam, Colombia, Japan, Mexico och Ryssland som ägnar sig åt narkotikahandling i någon form, och även motorcykelgäng som är inblandade i detta. Dessa organisationer samarbetar i allt större utsträckning med varandra.²⁸⁰

---

²⁷⁸ Savona, (1999), s. 114.

²⁷⁹ Träskman, Per-Ole, ”Drakens ägg - den narkotikarelaterade brottskontrollen” i Victor (red.) (1995). Varning för straff - om vådan av den nyttiga straffrätten, s. 155

²⁸⁰ Morton, s. 856.

3.3.5 Korruption

Något som ofta är förknippat med organiserad brottslighet är korruption.²⁸¹ Denna form av brottslighet bedrivs ofta av organisationer som har stora resurser, vilket behövs för att betala mutor och som bedriver sådan verksamhet att mutor och korruption kan vara ett viktigt hjälpmedel. Sverige traditionellt ett land utan mycket korruption. Dock finns en del indikationer på att detta i någon mån håller på att förändras. Enligt Riksåklagaren finns det misstankar om läckor och infiltration inom polisen och andra myndigheter.²⁸²

Korruption anses som ett av de allvarligaste inslagen i brottsammanhang och i samhällslivet över huvud taget. I flera länder utgör korruption ett stort problem. Det kan innebära att befattningshavare genom olika former av mutor eller belöningar förmås att handla på ett visst sätt eller avstå från att handla. Det kan handla om offentliga tjänstemän som exempelvis kan förmås att felaktigt bevilja ett visst tillstånd till ett företag, ta ut mindre skatt eller tull, släppa smuggelgods över gränsen, skriva kontrakt eller upphandla varor från ett visst företag, underlåta att ingripa mot fel eller olagligheter eller utfärda intyg med felaktigt innehåll. De flesta länders lagstiftning mot korruption avser politiker och offentliga tjänstemän. I Sverige omfattas även befattningshavare inom näringslivet av korruptionslagstiftningen.²⁸³

Bestickning, vilket straffbeläggs i 17 kap. 7 § Brottsbalken, är en sida av ett utförfarande, den sida som brukar betecknas som den aktiva. Det som straffas är att lämna, utlova eller erbjuda en muta eller annan otillbörlig belöning. Mottagarens handlande träffas av en straffbestämmelse i 20 kap. 2 § Brottsbalken. Bestickning och mutbrott utgör de centrala brottstyperna i det som benämns korruption. Kärnan i bestickningsbrottet är att ge någon en personlig förmån för att få honom att svika den lojalitetsplikt han har mot sin arbets- eller uppdragsgivare - att muta sig till ett kontrakt, en affärssuppgörelse e.d. Avsikten behöver inte ha varit att påverka vederbörande att handla pliktstridigt, eller överhuvudtaget förmå honom att handla. Vem som helst kan vara gärningsman vid bestickning. Mottagaren måste tillhöra en i bestickningsparagrafen uppräknad kategori, vilka utgörs av offentligt och privat anställda liksom flertalet offentliga och många privata uppdragstagare. Ett antal internationella organ har under senare år ägnat sig åt frågan hur man bekämpar korruption. Hittills har det mest handlat om mutor till politiker och offentliga tjänstemän och konventioner och andra överenskommelser rörande detta har ingåtts.²⁸⁴

---

²⁸¹ van Duyne, s. 3.

²⁸² Ds 1997:51, s. 166 f.

²⁸³ Ds 1997:51, s. 165 f.

²⁸⁴ Leijonhufvud och Wennberg, (2000), s. 57 f.

4 Hur bekämpas dessa former av brottslighet?

I Sverige har en klar skiljelinje dragits mellan ekonomisk och organiserad brottslighet. Förenklat uttryckt kan ekobrottslingar sägas vara manschettbrottslingar som driver företag, medan de som ängar sig åt organiserad brottslighet anses vara traditionella brottslingar som i organiserad form ägnar sig åt i grunden traditionella brott som till exempel narkotikahandel. Denna gränsdragning återspeglas i strukturen hos de svenska brottsbekämpande myndigheterna, med ekobrottsmyndigheten som är inriktad på ekonomisk brottslighet, och bekämpandet av den organiserade brottsligheten inom olika enheter inom polisen. Frågor kring ekonomisk och organiserad brottslighet har ibland utretts samtidigt och båda brottsformerna karaktäriseras av verksamhet, kontinuitet och kvalifikation. Insatser under 1990-talet har emellertid främst varit inriktade enbart på ekonomisk brottslighet.²⁸⁵

Ekonomisk och organiserad brottslighet utgör båda hot mot samhället. Vad gäller organiserad brottslighet, kan denna utgöra ett hot då korruption och våld eller hot om våld används för att påverka samhället. Den ekonomiska brottsligheten utgör ett hot, eftersom respekten för lagar och samhällssystemet kan undermineras om människor inte följer dessa. Gustaf Petrén menar, att eftersom alla samhällets resurser kommer från enskilda på ett eller annat sätt, utgör risken att de enskilda inte betalar ett hot, och att detta även förklarar att man från samhällets sida prioriterar bekämpningen av dessa brott i förhållandevis stor utsträckning.²⁸⁶ Vidare menar Petrén, att ett problem vid bekämpandet av ekonomisk brottslighet är, att de brott som räknas som ekonomiska brott uppvisar en bild som är helt motsatt de traditionella egendomsbrotten. Vid de traditionella brotten berövas den enskilde ofta något av en utomstående brottsling, men vid de ekonomiska brotten är det tvärtom ofta den ursprunglige ägaren som söker kvarhålla sin egendom i stället för att lämna över den till staten som enligt lagen blivit rätt ägare till den.²⁸⁷

Olika myndigheter och internationella organ är inblandade i bekämpandet av ekonomisk och organiserad brottslighet. Av dessa presenteras några i detta kapitel.

---

²⁸⁵ BRÅ-rapport 2000:10, s. 10.

²⁸⁶ Petrén, Gustaf, "Statens ekonomiska intresse som ledstjärna inom straffrätten" i Victor, Dag (red.) (1986). Ekonomisk brottslighet och rättssäkerhet, s. 15.

²⁸⁷ Petrén, s. 16 f.

4.1 Hur bekämpas ekonomisk brottslighet ?

Bekämpandet av den ekonomiska brottsligheten sker i stor utsträckning i Ekobrottsmyndighetens regi. Myndigheten, som inrättades år 1998, är en specialmyndighet, särskilt inrättad för detta. Eftersom den ekonomiska brottsligheten ofta är avancerad och komplicerad, finns ekonomer och särskilt utbildade poliser och åklagare på myndigheten. Vidare samarbetar Skattemyndigheten och Finanspolisen med Ekobrottsmyndigheten. Den ekonomiska brottsligheten blir allt mer internationell, och det sker även internationellt samarbete på området för att motverka denna typ av brottslighet.

4.1.1 Ekobrottsmyndigheten

Den 1 januari år 1998 inrättades en ny myndighet inom åklagarväsendet för bekämpning av ekonomisk brottslighet, Ekobrottsmyndigheten. Myndighetens verksamhetsområde är i första hand Stockholms, Västra Götalands och Skåne län. Ekobrottsmyndigheten skall under Riksåklagaren samordna åklagarväsendets bekämpning av ekonomisk brottslighet i övriga delar av landet. Bekämpningen av ekonomisk brottslighet inom Ekobrottsmyndigheten skall dels ske operativt, ute på fältet, dels strategiskt som en stabsresurs till statsmakterna i samhällets samlade kamp mot den ekonomiska brottsligheten. I de områden som inte har en egen Ekobrottsmyndighet, finns istället särskilda ekokammare inom åklagarmyndigheterna. På begäran av vederbörande åklagarmyndighet kan Ekobrottsmyndigheten överta handläggningen av sådana mål som bör handläggas vid myndigheten, om de rör kvalificerad ekonomisk brottslighet som har nationell utbredning eller internationell anknytning eller som är av principiell natur eller av stor omfattning.²⁸⁸

Ekobrottsmyndigheten är landets centrum för kunskap om bekämpning av ekonomisk brottslighet och vid myndigheten finns kompetensen på området samlad. Cirka 400 personer arbetar vid myndigheten, huvudsakligen åklagare, poliser, ekonomer och administratörer. Myndighetens operativa uppgifter är att upptäcka och förhindra brott samt utreda begångna brott och lagföra brottslingar. En annan uppgift är att kartlägga och analysera den ekonomiska brottsligheten och ta fram förslag hur denna skall bekämpas mest effektivt. Ekobrottsmyndighetens operativa område avser främst borgenärs- och skattebrott. Förutom detta, så handläggs även mål där det ställs särskilda krav på kunskaper om bland annat finansiella förhållanden, näringslivsförhållanden och skatterätt vid myndigheten. Inom Ekobrottsmyndigheten bedrivs förundersökningarna under ledning av specialutbildade åklagare, som arbetar tillsammans med poliser och ekonomer. Arbetet vid Ekobrottsmyndigheten utförs även i samarbete med experter från andra myndigheter, till exempel Riksskatteverket,

---

²⁸⁸ Ekobrottsmyndighetens årsredovisning 1999, s. 7.

Kronofogdemyndigheten, Tullverket, Finansinspektionen och Patent- och Registreringsverket.²⁸⁹

Enligt Förordning (1997:898) med instruktion för Ekobrottsmyndigheten, är denna myndighet en åklagarmyndighet för bekämpning av ekonomisk brottslighet. Vidare svarar myndigheten för frågor om samordning och andra åtgärder mot den ekonomiska brottsligheten. De brott som handläggs vid Ekobrottsmyndigheten, är enligt förordningens 2 § mål som hänför sig till ovan nämnda län, och som avser 11 kap. Brottsbalken, lagen (1967:531) om tryggnad av pensionsutfästelser m.m., skattebrottslagen (1971:69), aktiebolagslagen (1975:1385), lagen (1990:1342) om insiderhandel eller lagen (1991:980) om handel med finansiella instrument eller vars handläggning annars kräver särskilda kunskaper om finansiella förhållanden, näringslivsförhållanden, skatterätt eller liknande. Dessutom skall Ekobrottsmyndigheten handlägga mål som rör kvalificerad ekonomisk brottslighet som har nationell utbredning eller internationell anknytning eller är av principiell natur eller av stor omfattning och som därför lämpligen bör handläggas av denna.

När en anmälan inkommer till myndigheten fattas beslut huruvida förundersökning avseende något särskilt brott skall inledas eller ej. En misstanke av viss grad föreligger då, och man konkretiserar sökandet och begränsar utredningen till någon eller några frågor. Om saken inte verkar leda någon vart läggs förundersökningen ned. Ärenden kommer till Ekobrottsmyndigheten på olika sätt; från Skattemyndigheten och konkursförvaltare, från Finanspolisen, från privatpersoner och genom anonyma tips. Specialenheter inom Ekobrottsmyndigheten kartlägger pågående ekonomisk brottslighet i samhället. Det finns få uppgifter om detta, men stort intresse från myndighetens sida av att veta vad som är på gång, för att kunna bekämpa detta. För denna verksamhet är tips från allmänhet, företagare, andra ekobrottsmyndigheter, länskriminalen, Skattemyndigheten, polisen, Finanspolisen samt olika utländska kollegor inom bland annat polis och åklagarväsende en viktig informationskälla, liksom information som förekommer i pågående utredningar.²⁹⁰

Ekobrottsmyndighetens uppgift är även att utveckla metoder för att effektivisera bekämpningen av den ekonomiska brottsligheten. Myndigheten skall följa och analysera utvecklingen av denna brottslighet, följa rättstillämpningen och utarbeta förslag till åtgärder.²⁹¹ Holger Romander betonar att ett register av närmast dansk typ betydligt skulle underlätta kampen mot den ekonomiska brottsligheten²⁹² Se vidare i kap. 4.2.1. om danskt register särskilt angående organiserad brottslighet.

---

²⁸⁹ Ekobrottsmyndigheten. Med ansvar för kampen mot ekonomisk brottslighet, informationsmaterial från Ekobrottsmyndigheten.

²⁹⁰ Studiebesök på Ekobrottsmyndigheten i Malmö den 27 mars 2000.

²⁹¹ SOU 1999:53 Ekonomisk brottslighet och sekretess. Betänkande av ekosekretessutredningen, s. 167.

²⁹² BRÅ-rapport 2000:10, s. 48.

Ekobrottsmyndigheten i Malmö har i en projektrapport rörande kriminella mc-gäng och organiserad brottslighet närmare studerat särskilt de svenska mc-gängerna och deras relationer till organiserad och ekonomisk brottslighet. Utifrån olika ärenden med knytningar till mc-gängerna har man dragit slutsatsen att mc-gängerna är inblandade i allvarlig ekonomisk brottslighet.²⁹³ I rapporten anför, att den danska brottsbekämpningen är mer effektiv än den svenska eftersom man i Danmark har tillgång till fler utredningsmetoder och hjälpmedel. Det är till exempel buggning och telefonavlyssning, vilka inte alls eller bara för ett fåtal särskilt allvarliga brott kan användas i Sverige.²⁹⁴ Man menar, att den brottslighet som mc-gängerna ägnar sig åt är så allvarlig, att de enda verksamma metoder som finns idag för att motverka denna är intensivt insamlande och samkörande av uppgifter.

Man menar, att beviskraven måste sänkas, om inte mer effektiva spaningsmetoder tillåts, som bättre spanings- och underrättsregister enligt dansk modell, bevis- och brottsprovokation, buggning och infiltration.²⁹⁵

Även i Danmark finns en särskild myndighet för att bekämpa ekonomisk brottslighet. Statsadvokatur for særlig økonomisk kriminalitet, SØK, vilken inrättades år 1973, har i uppgift att ta sig an en del av den ekonomiska brottsligheten. Det gäller sådan ekonomisk brottslighet som är av särskilt betydande omfattning, är ett led i organiserad brottslighet, utförts med kvalificerade metoder eller av annan anledning är av särskilt kvalificerat slag.²⁹⁶ SØK har en informationscentral för att insamla, registrera och bearbeta information och lagakraftvunna domar om ekonomisk brottslighet. Man arbetar dels för att avslöja de metoder brottsligheten använder sig av, dels för att avslöja brottsligheten på ett så tidigt stadium som möjligt. Informationscentralen används förutom av SØK, även av det övriga åklagarväsendet och polisen.²⁹⁷ Man lägger stor vikt vid att utreda om det i bakgrunden av ett brott, förekommer en finansiär eller någon liknande person, en så kallad bagmand (SØK kallas även bagmandspolitiet), eller om advokater eller revisorer varit inblandade i händelseförloppet.²⁹⁸

4.1.2 Andra myndigheter som motverkar ekobrott; Skattemyndigheten och Finanspolisen

Skattemyndigheten är huvudskaligen organiserad länsvis i skattemyndigheter och lyder under en centralmyndighet, Riksskatteverket. Varje skattemyndighet bedriver sin verksamhet genom lokala skattekontor och ett länskattekontor. Länskattekontoren har hand om taxering och kontroll av de större företagen, och de lokala skattekontoren har hand om

---

²⁹³ Ekobrottsmyndighetens projektrapport, s. 10.

²⁹⁴ Ekobrottsmyndighetens projektrapport, s. 7.

²⁹⁵ Ekobrottsmyndighetens projektrapport, s. 8 f.

²⁹⁶ Greve, (1989), s. 10.

²⁹⁷ Greve, (1989), s. 24 f.

²⁹⁸ Greve, (1989), s. 26.

beskattningen av övriga skattskyldiga.²⁹⁹ Kontroller av deklarerationer bedrivs på olika sätt, från maskinella kontroller av flertalet deklarerationer till skatterevisorer av företag.³⁰⁰ Skattemyndigheten verkställer i allt större utsträckning sina kontroller genom så kallad källskattegranskning, vilket sker regelmässigt när ett företag går i konkurs. Ett annat kontrollinstrument är F-skattesedeln, vilken dras in i fall av upprepade försummelser att betala in skatter och avgifter.³⁰¹

Finanspolisen är en enhet inom Rikskriminalpolisen. Vid bekämpning av ekonomisk brottslighet samarbetar Finanspolisen med Ekobrottsmyndigheten. I dessa frågor samarbetar man även internationellt med kontokortföretag och Finanspolisen medverkar i Europolsamarbetet för att motverka kontokortsbedrägerier, förfalskning av euron och penningtvätt. Finanspolisen har även deltagit i internationella konferenser om momsbedrägerier inom EU.³⁰² Finanspolisen mottar anmälningar om misstänkt penningtvätt från banker och andra finansiella institut. Dessa anmälningar lämnas, om myndigheten finner att misstanke om brott föreligger, till polismyndighet, skattemyndighet eller åklagare.³⁰³ Mellan åren 1994 och 1997 inkom över två tusen anmälningar till Finanspolisen. I ett sextiotal fall inleddes förundersökning; i huvudsak rörande brott mot 11 kap. brottsbalken, mot skattebrottslagen eller lagen om straff för varusmuggling.³⁰⁴ Något ytterligare om Finanspolisen finns i kap. 4.3.1.

4.1.3 Internationella organisationer

Inom EU förekommer samarbete för att motverka bland annat ekonomisk brottslighet. Man samarbetar bland annat i fråga om gränskontroller, polisfrågor, straff- och civilrätt. En tanke bakom samarbetet är, att man skall vidta sådana åtgärder som behövs för att inte den fria rörligheten mellan medlemsstaterna får ökad internationell brottslighet som bieffekt. Bland annat har EU:s medlemsstater upprättat en europeisk polisbyrå, Europol, som skall motverka organiserad internationell kriminalitet av allvarligt slag.³⁰⁵ Mer om Europol i kap. 4.3.2.

OLAF, Office Européen de la Lutte Antifraude, är ett EU:organ som bildades i juni år 1999 och som främst skall motverka fusk med EU-medel. OLAF skall verka för EU:s bästa och är, till skillnad från Europol, främst inriktad på finansiella brott. OLAF agerar när ett ekobrott mot EU:s institutioner misstänks. Man anmäler brott till åklagare i det medlemsland som drabbas hårdast av brottet. Olika brott som kan komma i fråga är momsfusk, cigarettsmuggling och andra gränsöverskridande brott som

---

²⁹⁹ Ds 1996:1 Effektivare ekobrottsbekämpning. Rapport från regeringens ekobrottsberedning, s. 88 f.

³⁰⁰ Ds 1997:51, s. 37.

³⁰¹ Magnusson, (1995), s. 28.

³⁰² SOU 2000:25, s. 130 f.

³⁰³ SOU 2000:25, s. 49.

³⁰⁴ Örnemark Hansen, (1998), s. 49.

³⁰⁵ Ds 1997:51, s. 39 ff.

förskingring av jordbruksbidrag eller bedrägerier med tull och exportstöd. OLAF har, till skillnad från företrädaren UCLAF, en självständig ställning gentemot andra EU-organ.³⁰⁶

FATF, Financial Action Task Force on Money Laundering, är ett internationellt organ för bekämpning av penningtvätt. En av FATF:s utgångspunkter är, att penningtvätt är ett komplicerat ekonomiskt brott som inte kan bekämpas med enbart konventionella metoder.³⁰⁷ Mer om FATF finns i kap. 4.2.2.

4.1.4 Olika förslag som kan motverka ekonomisk brottslighet

Bland annat av olika personer som arbetar på Ekobrottsmyndigheten i Malmö, har förslag på åtgärder som kan underlätta brottsbekämpningen och motverka ekobrott, förts fram. En fråga som nämnts, är Ekobrottsmyndighetens begränsade möjligheter att bedriva underrättelseverksamhet och ta del av polisens underrättelseregister. Polisdatalagen hindrar Ekobrottsmyndigheten att lägga upp ett eget databaserat spaningsregister. Om man vill kontrollera en uppgift, är det inte heller säkert att denna finns i polisens register, eftersom det är Ekobrottsmyndighetens som har huvudansvaret för ekonomisk brottslighet. Man vill få rätt att använda samma verktyg som polisen, egen underrättelseverksamhet och ett underrättelseregister av dansk typ.³⁰⁸ Se kap. 4.2.1. om danskt register. Vidare är man på Ekobrottsmyndigheten positivt inställd till möjligheten att få tillgång till fler tekniska hjälpmedel som avlyssning³⁰⁹ och buggning.³¹⁰ Andra förslag från myndigheten är ett inordnade av Finanspolisen under Ekobrottsmyndigheten eller utökade möjligheter att förverka tillgångar.³¹¹ Ett mer formaliserat förfarande för företagsöverlåtelser och för byte av styrelsemedlemmar i aktiebolag anses också kunna vara verksamt i bekämpandet av ekonomisk brottslighet.³¹²

Magnusson menar, att kvalifikationskrav kunde ställas upp för de personer som vill stifta aktiebolag och för de som är styrelseledamöter. Han framhåller även att det skulle vara svårare att begå vissa ekonomiska brott om restriktioner angående användandet av firmanamn som liknar det som innehafts av bolag som gått i konkurs ställdes upp, och om det vore svårare att inneha vilande bolag.³¹³

Enligt Branschsaneringsutredningen är förebyggande metoder det effektivaste sättet att motverka den ekonomiska brottsligheten. Genom att

---

³⁰⁶ Sydsvenska Dagbladet måndag 23 oktober 2000 "EU:s bedrägerienhet får stark kritik", Magnusson, Erik.

³⁰⁷ Ds 1997:51, s. 50 f.

³⁰⁸ Smålänningen fredag 8 september 2000 "Myndighet vill ha brottsregister", Andersson, Thomas.

³⁰⁹ Ström, Christer, Ekobrottsmyndigheten 15 november 2000.

³¹⁰ Mårtensson, Jörgen Ekobrottsmyndigheten 24 november 2000.

³¹¹ Ivarsson, Gösta. Ekobrottsmyndigheten 15 november 2000.

³¹² Holm, Gertrud, Kallin Cay Ekobrottsmyndigheten 16 november 2000.

³¹³ Magnusson, (1995), s. 25.

lägga tonvikten på att minska möjligheterna att begå brott och försvåra för den som försöker utnyttja systemet kommer färre brott att begås. De system och regelverk som finns för olika former av myndighetstillstånd, statliga företagsstöd, EU-bidrag, myndigheters tillsyn över verksamheter och den offentliga sektorns upphandling kan enligt utredningen användas som administrativa filter för att utestänga ekonomisk och organiserad brottslighet från att integreras med den reguljära ekonomin. Enligt utredningens bedömning bör dessa system och regelverk på ett systematiskt sätt kunna användas för att motverka ekonomisk och organiserad brottslighet.³¹⁴

I en promemoria från Finansdepartementet har föreslagits en stoppregel mot skalbolagstransaktioner. Stoppregeln innebär att den som säljer aktier i ett skalbolag skall ta upp vinsten som inkomst av näringsverksamhet om bolagets skatter inte är betalda. Förslaget innehåller även möjligheter att få dispens från lagens tillämpningsområde från RSV. Den föreslagna stoppregeln riktar sig mot säljaren. Denne skall ta upp ett belopp motsvarande reavinst (kapitalvinst) som överskott av aktiv näringsverksamhet. Stoppregeln avser försäljning av företag som endera vid inkråmsöverlåtelse har överlåtit den huvudsakliga delen av sina reallgångar under en period som omfattar året före det år då andelen avyttrades, avyttringsåret och det efterföljande året eller om den huvudsakliga delen av företagets tillgångar består av likvida medel och liknande tillgångar vid tidpunkten för avyttringen. Problem med det första alternativet är att säljaren kan drabbas om köparen säljer ut bolagets tillgångar. Om köparen haft affärsmässiga skäl bör avveckling av verksamhet inte ses som en inkråmsöverlåtelse. Ett sätt att sätta stoppregeln ur spel är att tillföra bolaget ny verksamhet i samband med överlåtelsen. Det kan ses som skatteflykt om det inte är fråga om seriös verksamhet. Om vinstmedlen i bolaget beskattats och skatten betalats före överlåtelse tillämpas inte stoppregeln.³¹⁵

Mer generella förslag ges i Ds 1997:51 om hur ekonomisk brottslighet skall motverkas. Förslagen gäller även för organiserad och internationell brottslighet. Man pekar på att brottsligheten blir allt mer internationell och att den utvecklas snabbt. Det internationella samarbetet betonas, liksom utveckling av myndighetskompetens och lagstiftning. Vidare pekar man på näringslivets egna åtgärder för att skydda sig mot brott. Vad gäller bedrägeribrotten, betonas behovet av samarbete mellan EU:s medlemsstater och harmonisering av olika länders lagstiftning.³¹⁶

4.2 Hur bekämpas organiserad brottslighet ?

Den organiserade brottsligheten bekämpas av polisen. På central och lokal nivå finns särskilda rotlar inriktade på olika brott. Ytterligare om polisens

---

³¹⁴ SOU 1997:111, s. 25.

³¹⁵ Nytt från revisorn nr 6 2000, en nyhetstidning från föreningen auktoriserade revisorer FAR. s. 12-13. Artikel: Stoppregel mot skalbolagstransaktioner.

³¹⁶ Ds 1997:51, s. 198 ff.

verksamhet i kap. 4.2.1. nedan. Frågor om penningtvätt hanteras bland andra av Finanspolisen, som är en enhet inom Rikspolisstyrelsen.³¹⁷

Organiserad brottslighet är, som framkommit ovan, ett gränsöverskridande fenomen, vilket gör att det inte enbart är ett problem för nationell brottsbekämpning.³¹⁸ Mycket av arbetet inom EU:s rättsliga och inrikes samarbete handlar mer eller mindre om att bekämpa den organiserade brottsligheten. Inrättandet av Europol, den europeiska kriminalpolisbyrån, är en aspekt av detta. Det pågår även dialog mellan medlemsstaterna och kandidatländerna i frågor som rör rättsligt samarbete för att bekämpa internationell organiserad brottslighet.³¹⁹ De nordiska länderna samarbetar bland annat inom tull och polis mot narkotikabrott.³²⁰

4.2.1 Polisen

Rikspolisstyrelsen är den centrala förvaltningsmyndigheten för polisväsendet. Säkerhetspolisen och Rikskriminalpolisen hör till Rikspolisstyrelsen.³²¹ Varje län utgör ett polisdistrikt och i varje polisdistrikt finns en polismyndighet som ansvarar för polisverksamheten inom distriktet. Till polisens uppgifter hör bland annat att förebygga brott och att bedriva spaning och utredning i fråga om brott som hör under allmänt åtal.³²² Rikspolisstyrelsen leder polisverksamhet i situationer där det krävs central överblick och ett internationellt kontaktnät för att nå framgång i polisarbetet. Detta innebär bland annat, att Rikspolisstyrelsen får utöva polisledning i fråga om spaning mot och, om det finns särskilda skäl för det, utredning av narkotikabrottslighet, ekonomisk brottslighet och annan brottslighet, om denna är av särskilt grov beskaffenhet och har riksomfattande karaktär eller internationell anknytning. När Rikspolisstyrelsen leder polisverksamhet skall den samarbeta med och lämna upplysningar till de polismyndigheter som berörs.³²³

Rikskriminalpolisen är den organisation inom vilken kampen mot organiserad brottslighet samordnas på central nivå. Rikskriminalpolisen har ansvar för viss operativ polisverksamhet på central nivå. Vidare svarar Rikskriminalpolisen för kriminalunderrättelsetjänst och vissa kvalificerade brottsutredningar avseende bland annat serie- och narkotikabrott. Rikskriminalpolisen utarbetar årligen en rapport till EU om organiserad brottslighet i samarbete med Generaltullstyrelsen. Rikskriminalpolisen har bland annat en våldsrotel, en narkotikarotel och olika rotlar för särskilda objekt, illegal invandring och miljöbrott. Även Finanspolisen hör under Rikskriminalpolisen. Det finns en särskild rotel för grov och organiserad

---

³¹⁷ Ds 1997:51, s. 127.

³¹⁸ van Duyne, (1995), s. vii .

³¹⁹ Ds 1997:51, s. 160.

³²⁰ Cornils och Greve, (1999), s. 20.

³²¹ SOU 2000:25 Den centrala polisen, betänkande av SÄPO/Rikskrim-kommittén, s. 43.

³²² SOU 2000:25, s. 39 f.

³²³ SOU 2000:25, s. 40 f.

brottslighet vid Rikskriminalpolisens huvudenhet. Inom denna skall vissa typer av landsomfattande seriebrott följas upp och bekämpas.³²⁴

Kriminalunderrättelseverksamheten är polisverksamhet som består i att samla, bearbeta och analysera information för att klarlägga om brottslig verksamhet har utövats eller kan komma att utövas, och som inte utgör förundersökning. Verksamheten skall huvudsakligen inriktas mot grova narkotikabrott, grova våldsbrott, ekonomiska brott, människosmuggling, vapen- och fordonsstölder liksom internationell brottslighet. Huvudenheten skall lämna stöd åt den brottsbekämpande verksamhet som sker lokalt. Man samarbetar bland annat i frågor som rör mc-relaterad brottslighet, narkotikabrottslighet och kvinnohandel.³²⁵

Finanspolisens uppgift är att inhämta, ta emot och analysera uppgifter från banker, värdepappers- och försäkringsrörelser, kreditmarknadsbolag och valutaväxlingsrörelser i syfte att upptäcka brott i samband med tvättning av pengar som utgör vinning av brottslig verksamhet. Finanspolisen samarbetar särskilt med Ekobrottsmyndigheten. Finanspolisen gör inte egna förundersökningar. När en anmälan kommer till Finanspolisen utreds och analyseras denna. Om Finanspolisen finner att det kan vara frågan om penningtvätt, lämnas ärendet till en annan polisenhet, skattemyndighet eller åklagare.³²⁶

På lokalplanet, som förut nämnts, ansvarar en polismyndighet i varje polisdistrikt för polisverksamheten. Polismyndigheterna är vanligen indelade i polisområden. Vid varje polismyndighet finns vanligen en polisoperativ enhet som bland annat omfattar utredningsverksamhet och uttryckningsverksamhet. Alla polismyndigheter har även särskilda kriminalunderrättelseenheter. I princip är polismyndigheternas verksamhet begränsad till det egna distriktet.³²⁷

Polisens register förs både lokalt och centralt. De lokala registren gäller till exempel intern samordning av pågående utredningar eller pågående förundersökningar. Dessa register regleras av olika lagar som personuppgiftslagen (SFS 1998:204), polisdatalagen (SFS 1998:622), lagen om belastningsregister (SFS 1998:620) och lagen om misstankeregister (SFS 1998:621). Polisdatalagen gäller bland annat behandling av personuppgifter i polisens verksamhet för att förebygga brott och störningar av allmän ordning och bedriva spaning och utredning i fråga om brott som hör under allmänt åtal. Register som särskilt regleras i lagen är bland andra fingeravtrycks- och singalementsregistret och registret för kriminalunderrättelseverksamheten. 14 kap. Sekretesslagen (SFS 1980:100) reglerar utlämnande av uppgifter som behandlas av polisen.³²⁸ Belastningsregistret och misstankeregistret är tillgängliga för flera olika myndigheter. Övriga register är bara öppna för polisen.³²⁹

---

³²⁴ SOU 2000:25, s. 46 f, s. 50.

³²⁵ SOU 2000:25, s. 48.

³²⁶ SOU 2000:25, s. 49.

³²⁷ SOU 2000:25, s. 60.

³²⁸ SOU 2000:25, s. 65, 69 f.

³²⁹ SOU 2000:25, s. 72.

I Danmark finns ett särskilt undersökningsregister om organiserad gängbrottslighet i samband med det centrala kriminalregistret. Detta omfattade från början narkotikabrott, men används nu för all mc-gängbrottslighet. Man har även en särskild enhet för att stödja lokala utredningar om mc-relaterad brottslighet, den så kallade Rocker Task Force.³³⁰ Sedan år 1996 kan polisen under vissa villkor hindra viss person från att vistas på en viss fastighet, enligt den så kallade Rockerlagen. Det gäller fastigheter som är uppehållsort för en grupp i vilken personen i fråga har anknytning till, om personens närvaro på fastigheten utgör en risk för ett angrepp genom vilket kringboende och andra kan skadas. Användningsområdet för lagen var avsett för medlemmar och anhöriga till kirgande mc-organisationer och avsåg deras egna klubbhus. Mer än 600 individuella förbud utfärdades under mc-kriget.³³¹

4.2.2 Internationella organisationer

För en framgångsrik kamp mot den organiserade och gränsöverskridande brottsligheten är en effektiv samverkan mellan polis i olika länder och internationella polisorganisationer en förutsättning, menar SÄPO/Rikskrimkommittén. Svensk polis samarbetar internationellt bland annat inom Europol, Interpol, Schengensamarbetet, Östersjösamarbetet och i det nordiska polis- och tullsamarbetet.³³² Vidare samarbetar de nordiska länderna bland annat för att motverka brottslighet som har anknytning till vissa motorcykelklubbar och man har ett fortlöpande informationsutbyte rörande stulna fordon.³³³

Europol, den Europeiska Polisbyrån, verkar inom ramen för det mellanstatliga samarbetet inom EU. Målet är att förbättra effektiviteten och samarbetet mellan medlemsstaternas behöriga myndigheter när det gäller att bekämpa terrorism, olaglig narkotikahandel och andra allvarliga former av internationell organiserad brottslighet där det finns fakta som tyder på att en brottsorganisation är inblandad och där två eller flera medlemsstater berörs. Europols uppgift är att bidra till EU:s åtgärder mot organiserad brottslighet med särskild tonvikt på de inblandade brottsorganisationerna. Europolkonventionen är ratificerad av alla unionens medlemsstater. Europols nuvarande mandat omfattar bland annat olika former av förfalskningsbrott, människohandel, olaglig handel med nukleära ämnen, handel med stulna fordon och olaglig narkotikahandel samt illegal penningtvätt som företas i samband med dessa brott.³³⁴ Om faktiska omständigheter visar, att det förekommer en brottslig organisation eller struktur som påverkar två eller flera medlemsländer och som med hänsyn till brottslighetens omfattning, svårighetsgrad och konsekvenser gör det

---

³³⁰ Cornils och Greve, (1999), s. 22.

³³¹ Cornils och Greve, (1999), s. 35 ff.

³³² SOU 2000:25, s. 105.

³³³ SOU 2000:25, s. 127.

³³⁴ Europeiska Polisbyrån Faktablad Nr 2, juli 1999.

nödvändigt att medlemsstater gemensamt agerar, kan Europol tas i anspråk. Europol är då under vissa förutsättningar behörigt att ägna sig åt informationsutbyte rörande bland annat de brott som räknats upp ovan.³³⁵

Ytterligare samarbete mot den organiserade brottsligheten sker inom EU. Medlemsstaterna vill särskilt rikta in brottsbekämpningen mot brottet penningtvätt. Om penningtvätt kan förhindras, försvinner möjligheten att använda vinsten av ett brott, och därmed själva incitamentet för att begå det, resonerar man. Bland annat har det föreslagits att Europol skall få utökade befogenheter vad gäller penningtvätt och att det skall bli lättare för de nationella polismyndigheterna att begära hjälp och information från sina europeiska motsvarigheter. Dessa frågor diskuterades i Europaparlamentets novembersession. Medlemsstaterna beslutade vid ett möte i Tammerfors år 1999 att inrätta ett nytt organ, kallat Eurojust, som skall bestå av representanter för de nationella åklagarmyndigheterna, vilka skall samarbeta mot den organiserade brottsligheten. Detta organ skall inrättas år 2002, men man har diskuterat om en provisorisk enhet skall bildas tidigare.³³⁶

Interpol, The International Criminal Police Organisation är en organisation som skall underlätta internationellt polissamarbete. Organisationen bildades efter andra världskriget och har sitt högkvarter i Lyon i Frankrike. Syftet med Interpol är att garantera och främja polisiärt bistånd mellan de 178 medlemsländernas polisorganisationer. Inom Interpol finns en avdelning för sambands- och kriminalteknik, som består av olika grupper som är specialiserade på olika brottstyper. En av dessa grupper är specialiserad på organiserad brottslighet. Man har även en analysenhet som utför ingående analyser av organisationer eller grupper som är involverade i internationell brottslighet. I Sverige är Rikskriminalpolisen nationell Interpolbyrå.³³⁷

FATF, Financial Action Task Force on Money Laundering, är ett G7-organ, som har till uppgift att driva frågor om bekämpning av penningtvätt.³³⁸ Arbetet innefattar främst att understödja och verka för åtgärder mot penningtvätt på det internationella planet. FATF har fyra möten per år och den svenska delegationen består av Finansinspektionen och Finanspolisen, ledda av Finansdepartementet.³³⁹ FATF har bland annat utarbetat ett antal rekommendationer för att stävja brott, och även granskat benägenheten hos stater som klassas som skatteparadis att följa dessa. De som inte gör det har klassats som ”icke-samarbetsvilliga organisationer”, och man planerar sanktioner mot dem.³⁴⁰

Även inom FN pågår samarbete mot den organiserade brottsligheten. Sverige har skrivit under FN:s konvention mot internationell organiserad

---

³³⁵ SOU 2000:25, s. 111.

³³⁶ EP-NYTT, Europaparlamentets månadstidning Nr 11 Årgång 5 December 2000. ”Nya medel i kampen mot organiserad brottslighet”.

³³⁷ SOU 2000:25, s. 106 ff.

³³⁸ Ds 1997:51, s. 127.

³³⁹ SOU 2000:25, s. 130 f.

³⁴⁰ BRÅ-rapport 2000:19, s. 41.

brottslighet. Genom harmonisering av ländernas kriminallagstiftning hoppas FN kunna försvåra för den internationella organiserade brottsligheten.³⁴¹

4.2.3 Olika förslag på åtgärder som kan motverka organiserad brottslighet

Nedan presenteras kort ett antal nyare utredningsförslag på åtgärder som skulle kunna motverka organiserad brottslighet. I vissa avseenden görs en jämförelse med Danmark, där förfaranden liknande dem som föreslås redan är i bruk.

Straffansvarsutredningen har, i SOU 1996:185, föreslagit ett generellt och mer heltäckande ansvar för förberedelse för brott. Detta skulle enligt utredningen öka möjligheterna att på ett tidigt stadium kunna ingripa mot brottslighet av allvarligt slag som ekonomisk och organiserad brottslighet.

Företagsbotsutredningen föreslog i SOU 1997:127, att företag och andra juridiska personer skall kunna dömas till straff - företagsböter - om en fysisk person begått brott i den juridiska personens verksamhet.

Buggningsutredningen har år 1998 föreslagit att buggning skulle tillåtas under vissa förutsättningar och för brott av särskilt allvarligt slag. I Buggningsutredningens betänkande SOU 1998:46 fanns även förslag på att hemlig teleavlyssning och kameraövervakning skulle tillåtas vid fler brott än idag. I Danmark är det under vissa villkor tillåtet med telefonavlyssning och buggning, liksom registrering av telefontrafik. Telefonavlyssning är tillåtet vad gäller misstanke om allvarliga brott som kan ge minst sex års fängelse, och för sådana brott som människosmuggling, fritagande av fångar, grov misshandel, utpressning, uppsåtligt framkallande av fara för annan, hot, grov stöld och grova skatte- och tullbedrägerier. För buggning gäller samma förutsättningar med tillägget att misstanken gäller brott som hotar människors liv eller välbefinnanden eller betydande samhällsvärden.³⁴² I Norge infördes år 1976 möjlighet till telefonavlyssning mot misstänkta i narkotikasaker. Telefonavlyssning uppfattas även i Norge av de flesta som ingrepp i den privata sfären, men lagen uttrycker att respekten för den personliga integriteten har fått ge efter för behovet av en mer effektiv bekämpning av narkotikakriminalitet och allvarlig ekonomisk kriminalitet.³⁴³

Under år 1998 kom förslag från Brottsofferutredningen i SOU 1998:40 om utökat skydd för vittnen, vilket ledde till beslut om ett nationellt handlingsprogram för skydd av bevispersoner.

I SOU 1999:147 föreslog Förverkandeutredningen att möjligheterna till förverkande av tillgångar med brottslig anknytning skulle utvidgas.³⁴⁴ I

---

³⁴¹ Svenska Dagbladet onsdag 13 december 2000 "Svagt avtal mot människohandel", Cervin, Elisabeth.

³⁴² Cornils och Greve, (1999), s. 42 ff.

³⁴³ Eskeland, Ståle. "Straffrätten och de internationella mänskliga rättigheterna" i Victor (red.) (1995), s. 201 f.

³⁴⁴ SOU 2000:88, s. 105 f.

Danmark kan vinsten från ett brott förverkas oavsett brottets svårhetsgrad. Om beloppet inte är känt, kan ett belopp förverkas som uppskattas motsvara vinsten av brottet. Man kan även under vissa villkor konfiskera eller dra in egendom som har anknytning till brott.³⁴⁵

SÄPO/Rikskrimkommittén har i år avgivit sitt betänkande Den centrala polisen, SOU 2000:25. I betänkandet finns förslag på en gemensam underrättelseverksamhet och gemensamma aktionsgrupper mellan olika enheter på central och lokal nivå med inriktning på särskilda mål. Man föreslår även att SÄPO och RKP skall slås samman.³⁴⁶

I SOU 2000:88 har kommittén om straffansvar för organiserad brottslighet, m.m. funnit att det finns övervägande skäl mot att införa straffansvar för aktivt deltagande i en sammanslutning som har brottslighet som ett väsentligt inslag i sin verksamhet. Detta på grund av bland annat föreningsfriheten, bevissvårigheter och för att inte riskera att brottsorganisationer blir mer underjordiska.³⁴⁷ I Danmark undantar föreningsfriheten föreningar som är våldsamma eller försöker nå sitt mål med hjälp av våld eller genom annan straffbar påverkan på oliktankande. Regeln, som inte kommit till användning, tillkom i samband med andra världskriget och stadgar att sådana föreningar kan upplösas genom dom. Den danske riksåklagaren undersökte under mc-kriget om denna regel kunde tillämpas på motorcykelorganisationer, men kom fram till att våld inte bevisligen var ett förhärskande element i föreningsaktiviteterna, varför förbud inte kunde beslutas. I den debatt som uppstod med anledning av detta, betonades, liksom i den svenska utredningen 2000:88, risken för att organisationerna skulle bli underjordiska och därmed svårare att kontrollera.³⁴⁸

---

³⁴⁵ Cornils och Greve, (1999), s. 26- 30.

³⁴⁶ SOU 2000:88, s. 105 f.

³⁴⁷ SOU 2000:88, s. 15 f.

³⁴⁸ Cornils och Greve, (1999), s. 34 f.

5 Finns det några samband eller kopplingar?

Ovan har ett antal exempel presenterats, där man kan anse att samband mellan den ekonomiska och den organiserade brottsligheten föreligger. Samband mellan olika företeelser kan se ut på olika sätt. Samband eller kopplingar mellan organiserad och ekonomisk brottslighet kan bestå i samarbete, att den organiserade brottsligheten ägnar sig åt ekonomiska brott eller att ekobrottslingar ägnar sig åt organiserad brottslighet. Vidare kan sambanden bestå i tillhandahållandet av tjänster eller anlitanande av samma tjänster för att till exempel tvätta pengar, eller att den ena typen av brottslighet övergår till den andra. Det kan gälla, att någon, som har ett bolag, begår ekonomisk brottslighet genom detta, och samtidigt via bolagets ordinarie transportsystem smugglar varor åt brottsorganisationer.

Vissa författare argumenterar även för, att det inte rör sig om samband mellan två olika företeelser, att det egentligen inte är särskilt stor skillnad mellan ekonomisk och organiserad brottslighet. Någon hävdar till och med, att det rör sig om en begreppsmässig uppdelning av en företeelse eller en typ av beteende.

Nedan skall dessa samband presenteras mer ingående, med både vad som kan karaktäriseras som teoretiska samband och verkliga samband. De teoretiska sambanden består främst i definitioner av de båda företeelserna, deras tillvägagångssätt och struktur. Hur dessa samband kan se ut presenteras, liksom några mer konkreta exempel på sådana.

5.1 Vad har framkommit i uppsatsen?

Nedan återges något av vad som framkommit i uppsatsen som kan anses utgöra samband eller kopplingar mellan ekonomisk och organiserad brottslighet. Detta visar att det finns ett antal olika konstellationer där samband och kopplingar mellan den organiserade brottsligheten och ekonomisk brottslighet kan förekomma, även om företeelserna naturligtvis kan ske och ofta gör det, utan kopplingar.

I uppsatsens kap. 2.3.1.2. anförs att finansiella offshorecentra och skatteparadis sägs underlätta och utgöra incitament för ekonomisk och organiserad brottslighet. Det kan till exempel röra sig om att både vinster från ekonomisk och organiserad brottslighet kan gömmas eller tvättas där. Skalbolag, om vilket uppsatsen handlar i kap. 2.3.3., utnyttjas i stor omfattning vid penningtvätt, eftersom bolagen inte driver verksamhet utan bara utgör ett skal av tillgångar. Skalbolagen används ofta för att ta emot och placera pengar på konton utomlands. Både den organiserade och den

ekonomiska brottsligheten kan således dra nytta av handel med skalbolag. Bedrägeribrott, kap. 2.3.4., kan utgöra ekonomisk brottslighet, men det är inte helt ovanligt att den organiserade brottsligheten ägnar sig åt bedrägerier. Det är vanligt att EU-bedrägerier begås av kriminella som arbetar i organiserade former eller som tillhör den internationella organiserade brottsligheten. I Sydeuropa medverkar brottsliga organisationer av maffiatyp till bedrägerier av olika slag. Man arbetar gränsöverskridande, med ett lagligt yttre i form av ett företag. Ibland är företaget fiktivt. Denna brottslighet riktas särskilt mot områden som är svåra att kontrollera, till exempel transitering av varor. När den organiserade brottsligheten är inblandad kan EU-bedrägerierna också bedrivas som ett led i en mera omfattande kriminalitet som till exempel även omfattar narkotikahandel, mutor och korruption av tjänstemän. Ibland kan det handla om mycket storskalig brottslighet när den organiserade brottsligheten blandar sig i EU-bedrägerier. I kap. 3.1. anförs att SÄPO/Rikskrim-kommittén menar, att brott mot skattebrottslagen och oredlighet mot borgenärer som vanligen anses som ekonomiska brott kan utgöra organiserad brottslighet. Numera anses att gränsen mellan organiserad brottslighet och ekonomisk brottslighet inte är särskilt skarp. Regeringen har år 1997 konstaterat, att det inte finns vattentäta skott mellan ekonomisk och organiserad brottslighet. Mer om detta i kap. 3.1.1.

Den italienska maffian bedriver omfattande brottslig verksamhet under en legal fasad i form av företag, liksom den ryska maffian. Mer om detta i kap. 3.2.1. I kap. 3.2.2. anförs, att det finns uppgifter om att kriminella mc-gäng på olika sätt är inblandade i ekonomisk brottslighet och att de bedriver legal näringsverksamhet för att tvätta illegala inkomster. Kinesiska triader, om vilka uppsatsen handlar i kap. 3.2.4. ägnar sig åt exempelvis bedrägerier, som kan ses som ekonomisk brottslighet och beskyddarverksamhet och människosmuggling, vilka kan anses som traditionella organiserade brott. Penningtvätt utförs, vilket redovisas i kap. 3.3.1. av den organiserade brottsligheten för att förvandla illegalt åtkomna pengar vita. Även den ekonomiska brottsligheten har behov av att tvätta de pengar den åtkommit genom ekonomisk brottslighet. Olika smugglingsbrott, som utförs av både den organiserade brottsligheten och av ekobrottslingar kan vara straffbara som ekonomiska brott, se kap. 3.3.3. och 2.3.1.1. Korruption, kap. 3.3.5., vilket normalt förknippas med den organiserade brottsligheten, kan även begås av ekobrottslingar till exempel när det gäller kontroller eller tillstånd av olika slag.

5.1.1 Samband i definitioner och forskning

I kap. 2.1.1. och kap. 3.1.1. har definitioner av ekonomisk respektive organiserad brottslighet presenterats. Olika faktorer i dessa definitioner förenar de båda brottstyperna. Det gäller till exempel att flera personer är inblandade, att någon form av organisation föreligger, ett vinningssyfte, och att det gäller verksamhet som inte endast är tillfällig. Olika författare menar, att det finns ytterligare faktorer som är gemensamma för de bägge

företeelserna, till exempel arbetsfördelning, samverkan med andra, anlitan­de av expertis, tekniska hjälpmedel, internationalisering och att båda idkar en slags näringsverksamhet, låt vara att några för att tjäna pengar tillhandahåller illegala varor och tjänster och att några inte driver någon egentlig näringsverksamhet, men ändå har en verksamhet och utnyttjar existerande regelsystem för att berika sig.

Skandinavisk forskning visar att gränserna mellan organiserad och ekonomisk brottslighet är suddig och att brottsformerna går in i varandra. AMOB-utredningen fann att polisens organisation och arbetsformer i hög grad var inriktade på att handlägga traditionella brott, i regel enstaka händelser av juridiskt sett okomplicerad natur. När det är fråga om organiserad och ekonomisk brottslighet är det annorlunda; ofta är fråga om mycket omfattande transaktioner som är juridiskt sett mycket komplicerade och som befinner sig någonstans i gränslandet mellan straffbelagt område och legal affärsverksamhet. Anmälningar av enskilda offer saknas nästan alltid, då det är fråga om brott vars skadeverkningar riktar sig mot samhället eller en vidare krets av enskilda. På grund av detta har organiserad och ekonomisk brottslighet varit svårupptäckt och svårutredd.³⁴⁹

I många fall finns kopplingar mellan ekonomisk brottslighet och annan kriminalitet, exempelvis narkotika- och våldsbrottslighet. Det förekommer även att företag uteslutande används som täckmantel för ekonomisk brottslighet, där brottet är själva affärsidén.³⁵⁰ Vidare kan konstateras att den ekonomiska brottsligheten straffrättsligt ofta faller under bestämmelser som borgenärsbrott och skattebrott, men att även andra brottsbestämmelser i Brottsbalken eller specialstraffrätten kan bli aktuella. Även miljöbrott kan i detta sammanhang räknas till ekonomisk brottslighet.³⁵¹

Branschsaneringsutredningen poängterade, att både den ekonomiska och den organiserade brottsligheten använder företag för sina syften. Den organiserade brottsligheten utvidgar den brottsliga verksamheten genom att etablera och förvärva företag. Gemensamt för den ekonomiska och den organiserade brottsligheten är att den reguljära ekonomin infiltreras. Både de seriösa företagen och samhället måste skydda sig mot dessa typer av brottslighet.³⁵²

”Det hävdas ibland”, skriver SÄPO/Rikskrim-kommittén, ”att ekonomisk brottslighet inte hör hemma under rubriken organiserad brottslighet, eftersom ekonomisk brottslighet, till skillnad från organiserad brottslighet, begås inom ramen för en i övrigt laglig verksamhet. Kommittén tar ändå upp sådan brottslighet här, bl. a. eftersom begreppen är oklara och skilda former av kriminalitet blandas i allt större utsträckning”.³⁵³ De ekonomiska brott som kan utföras i organiserad form kan till exempel vara oredlighet mot borgenärer som utgörs av bolagsplundringar eller skalbolagsaffärer. Ekonomisk brottslighet i organiserad form kan också vara skattebrott i form

---

³⁴⁹ BRÅ-rapport 2000:10, s. 10 ff.

³⁵⁰ Skr. 1994/95:217, s. 5.

³⁵¹ SOU 1996:84 s. 19.

³⁵² SOU 1997:111, s. 25.

³⁵³ SOU 2000:25, s. 155.

av internationella mervärdesskattebedrägerier vid handel med exempelvis datakomponenter. Det kan även vara fråga om bokföringsbrott, som begås för att dölja annan ekonomisk brottslighet, eller bedrägerier mot EU:s bidragsfonder eller svindleri.³⁵⁴

5.1.2 Samband hänförliga till brottstyper, metoder och tillvägagångssätt

Den ekonomiska brottsligheten bedrivs i allt större utsträckning i organiserad form. Särskilt gäller det den ekonomiska brottslighet som bedrivs på internationell basis och till exempel innefattar olika slag av gränsöverskridande transaktioner. I takt med att samhället och ekonomin internationaliseras, så har även den ekonomiska brottsligheten internationaliserats. Att brottslighet begås internationellt gör att den kan bedrivas i större skala och med mer komplicerade upplägg än tidigare. Av detta följer även ett behov av större kapital, ökad planering, större kompetens och samordning för att kunna organisera och genomföra brotten.³⁵⁵

Internationellt är den ekonomiska brottsligheten i ökande utsträckning ett fält för den organiserade brottsligheten. I många fall drivs brottsligheten enligt affärsmässiga principer, på så sätt att man samarbetar med andra kriminella grupper och engagerar specialister av olika slag. Dessutom söker man sprida riskerna genom att parallellt bedriva brottslighet av olika slag, exempelvis både narkotikabrottslighet och olika slag av ekonomisk brottslighet. Korruption används ibland som ett medel för att begå brott. Detta är en internationell trend som kan märkas även i Sverige. Det är numera vanligt att det bakom den gränsöverskridande ekobrottslighet som berör Sverige står nätverk eller grupper av personer, svenskar och andra.³⁵⁶ Den fiskala brottsligheten - brott mot skattebrottslagen och tullagstiftningen - är kanske det område där den internationella organiserade brottsligheten har utvecklats mest för svenskt vidkommande.³⁵⁷ Ekonomisk brottslighet har ibland anknytning till brottslighet av annat slag, till exempel narkotikahandel. Särskilt på det internationella planet förekommer det att ekobrottsligheten begås av kriminella organisationer som ett led i en mera mångsidig verksamhet.³⁵⁸

Några av de viktigaste inslagen i den organiserade brottslighetens inblandning i ekonomisk brottslighet är investeringsbedrägerier, skattebrott, transitbrottslighet, momskaruseller, bedrägerier mot EU:s budget, kontokortsbedrägerier, brott mot immateriella rättigheter, miljöbrottslighet och penningtvätt. En ny trend är att de kriminella breddar sin verksamhet till olika slag av brottslighet och att brottsligheten bedrivs i allt mer organiserade former. Det kan till exempel handla om att sprida riskerna på

---

³⁵⁴ SOU 2000:25, s. 155 f.

³⁵⁵ Ds 1997:51, s. 151.

³⁵⁶ Ds 1997:51, s. 10.

³⁵⁷ Ds 1997:51, s. 13.

³⁵⁸ Ds 1997:51, s. 31.

olika slags brott - narkotikahandel, vapensmuggling och olika slag av ekonomisk verksamhet.³⁵⁹

Ett generellt fenomen inom den internationella ekobrottsligheten är att bedrägerier med internationell anknytning i många fall bedrivs i organiserade former. I Sverige innebär detta att brotten i många fall begås av ett antal personer som har inlett ett samarbete för att genomföra just det aktuella brottsliga upplägget och kanske ytterligare några om det första går bra. I många länder går utvecklingen mot mera fast organiserade brottsliga strukturer. Oavsett hur yrkesmässigt och organiserat den brottsliga verksamheten bedrivs, är det ofta samma krets av personer som återkommer gång på gång när det gäller olika typer av bedrägeribrott. En person kan ofta variera brottsligheten genom att arbeta i olika länder, olika branscher, med olika upplägg, olika medbrottslingar etc.³⁶⁰ I Nederländerna har företag med brottslig verksamhet som affärsidé i bland annat kött- eller elektronikbranschen eller företag som handlar med giftigt avfall utfört storskaliga organiserade bedrägerier. I dessa fall har prisskillnaden mellan lagliga varor och förfaranden och nettopriset utnyttjats i brottsligt syfte. Vissa av dessa brottsföretag har haft kopplingar till myndighetspersoner, andra till traditionell narkotikahandling. Organiserad brottslighet i affärsverksamhet är lika lönsamt som narkotikabrott och dessutom säkrare.³⁶¹ Ett av resultaten av samarbetet mellan den organiserade brottsligheten och näringslivet är bedrägerier som begås mot EU, menar Ruggiero.³⁶²

Den organiserade brottsligheten bedrivs, vilket även poängterats ovan, allt mer efter affärsmässiga principer. Man sprider risktagandet genom att engagera sig i skilda slag av kriminalitet, och pengar som tjänats in på en viss typ av brott kan efter att de tvättats helt eller delvis återföras till en annan brottslig verksamhet än de härrör ifrån. De kriminella placerar även tvättade pengar i lagliga verksamheter; man investerar i fastigheter, köper aktier eller andra värdepapper eller lånar ut pengar mot ränta.³⁶³

Vinster från den organiserade brottsligheten måste investeras någonstans. Den illegala marknaden kan inte expandera hur mycket som helst, och den organiserade brottsligheten investerar i den legala ekonomin, i olika slags affärsverksamhet. Ibland kan våld eller hot om våld utnyttjas för att underlätta etableringen på i den legala ekonomin. Väl etablerade inne i den legala ekonomin, upptäcker brottslingarna snart nya sätt att öka förtjänsten, nämligen genom ekonomisk brottslighet av olika slag.³⁶⁴

---

³⁵⁹ Ds 1997:51, s. 157 f.

³⁶⁰ Ds 1997:51, s. 61.

³⁶¹ van Duyne, (1995), s. 6.

³⁶² Ruggiero, (1996), s. 148.

³⁶³ Ds 1997:51, s. 132 f.

³⁶⁴ Ruggiero, (1996), s. 41 f.

5.1.3 Samband hänförliga till personer

Utmärkande drag för ekonomisk och organiserad brottslighet är att de ändras mycket snabbt. Mellan år 1990 och 1995 skedde en förändring av brottsligheten; det Magnusson kallar den organiserade ekonomiska brottsligheten fick fäste i Sverige. Detta innebär att personer som tidigare sysslade med "mindre" ekonomiska brott som planerade konkurser och momsfuskar nu även började ägna sig åt organiserad brottslighet som narkotikahandel, penningtvätt och häleri. Dessutom har personer som förr enbart ägnade sig åt organiserad brottslighet nu börjat ägna sig åt de traditionella ekonomiska brotten. Exempelvis är momsfuskar mycket vanligt förekommande, men även bolagsplundring och mer sofistikerat planerade konkurser.³⁶⁵

I den projektrapport från Ekobrottsmyndigheten i Malmö om kriminella mc-gäng och organiserad brottslighet som tidigare refererats till, diskuteras särskilt sambanden mellan mc-gäng, deras medlemmar och ekonomisk och organiserad brottslighet. Man menar, att det är klarlagt att det finns en direkt koppling mellan mc-gängens innersta krets och ekobrottsligheten, liksom att mc-gängen har tillgång till specialistkompetens på ekobrottsområdet. Man har även uppgifter om att ekobrottslingar mer eller mindre frivilligt samarbetar med mc-gängen. Under senare tid har den innersta kärnan i mc-gängen hamnat mer i bakgrunden, än vad de varit tidigare. De skriver inte under några papper, syns inte, men kopplar samman ekobrottslingar med målvakter och ser till att dessa får betalt. Användningen av bulvaner och torpeder har medfört att den inre kretsen i mc-gängen inte längre åker fast och kan dömas för brott.³⁶⁶ Projektrapporten visar även samband mellan vanlig brottslighet och mc-gängen. Här kan nämnas att de vapen som användes vid polismorden i Malexander kom från Bandidos vapengömma.³⁶⁷

Även i dagspressen förekommer uppgifter om samröre mellan kända ekobrottslingar och medlemmar i mc-gäng eller personer som har starka kopplingar till dessa. I en utredning om falska statsobligationer där gärningsmännen härrör ur denna kategori hördes bland andra en känd ekobrottsling.³⁶⁸

5.2 Vad anser olika författare?

van Duyne poängterar, att organiserad brottslighet allmänt har betraktas som något utländskt, men att detta synsätt börjat förändras under 1990-talet. De flesta brottsbekämpande organ har insett att det inte enbart handlar om något som enbart förekommer i USA eller om italiensk maffia, utan att det är ett

---

³⁶⁵ Magnusson, (1995), s. 10.

³⁶⁶ Ekobrottsmyndighetens projektrapport, s. 12.

³⁶⁷ Ekobrottsmyndighetens projektrapport, s. 16.

³⁶⁸ Sydsvenska Dagbladet fredag 8 december 2000 "La Reine-mannen: Jag gav bara råd" Wierup, Lasse.

sätt att göra affärer genom att systematiskt använda kriminella metoder.³⁶⁹ van Duyne menar, att organiserad brottslighet är systematiska lagöverträdelser i affärsverksamhet, och inte enbart narkotikahandling (även om detta är en slags traditionell organiserad brottslighet som ofta förekommer). Åtskillnaden av ekonomisk och organiserad brottslighet är ett problem som har med samhällets synsätt att göra, menar van Duyne; affärsmän som styr bedrägliga och korrumpade verksamheter ses som ett slags white-collar criminals, ett slags bedragare, men inte som organiserade brottslingar. Han menar, att det eventuellt finns ett behov att tänka om, att förnya bilden av organiserad brottslighet. Den organiserade brottsligheten handlar med varor och tjänster som efterfrågas på marknaden, även om dessa varor och tjänster är förbjudna eller säljs billigt på grund av att kostnader som förekommer i seriös affärsverksamhet och där ökar priset på varan reduceras eftersom brottsliga och bedrägliga metoder används. Organiserad brottslighet i affärsverksamhet är en systematisk förvrängning av affärsverksamhet som vanligen utvecklas från den legitima marknaden och som även underlättas av denna eftersom denna attraheras av de låga priser som brottsligheten kan erbjuda. Så länge huvudaktörerna i organiserad brottslighet inte särskiljer sig så mycket från sina socialt respekterade, laglydiga, kollegor, finns liten medvetenhet om hur den organiserade brottsligheten utvecklas, menar van Duyne. Det finns organiserad brottslighet som utgörs av brottslighet som agerar på den legala marknaden med lagliga bolag som täckmantel.³⁷⁰

Ruggiero menar, att ekonomisk och organiserad brottslighet kan studeras med utgångspunkt i de båda företeelsernas likheter. Ett gemensamt drag är att båda använder sig av arbetsfördelning i sin verksamhet, och att planerandet av verksamheten därigenom hålls åtskilt från utförandet av den i både organiserad och ekonomisk brottslighet. Vidare förekommer ett kunskapsutbyte när den ekonomiska och den organiserade brottsligheten samarbetar, vilket ger båda fördelar. Han menar vidare, att de faktorer som är gynnsamma för laglig verksamhet, även är gynnsamma för olaglig verksamhet.³⁷¹

Enligt Ruggiero är det faktum att ekonomisk och organiserad brottslighet studeras åtskilt ett problem, som i stor utsträckning kan tillskrivas Edwin H. Sutherlands definition av ekonomisk brottslighet som white-collar crime.³⁷² Ruggiero menar, att likheterna mellan de båda typerna av brottslighet överväger skillnaderna mellan dem, och att de har mer gemensamt än att de båda syftar till ekonomisk vinning, till exempel att båda innefattar komplexa strukturer. Han betonar att det finns länkar mellan den organiserade brottsligheten och många olika handlingar som utförs i en

---

³⁶⁹ van Duyne, (1995), s. 1.

³⁷⁰ van Duyne, (1995), s. 2.

³⁷¹ Ruggiero, (1996), s. 153 ff.

³⁷² Se kap. 2.1.1. Sutherlands definition av ekonomisk brottslighet som white collar crime, innebar att denna, till skillnad från den organiserade brottsligheten begicks i yrkesverksamhet av personer med hög social status.

marknadsekonomi.³⁷³ Kanske, menar Ruggiero, kan det faktum att det blir allt vanligare att den organiserade brottsligheten är inblandad i komplexa bedrägerier och i ökad utsträckning använder finansiella institutioner för penningtvätt öppna människors ögon för att organiserad och ekonomisk brottslighet inte är två skilda saker.³⁷⁴

Den danske juristen Vagn Greve menar, liksom många andra, att det finns anledning att tro att den ekonomiska och den organiserade brottsligheten till viss del överlappar varandra. Förtjänsten från organiserad brottslighet, till exempel från narkotikahandel, kan tvättas och bli vit i det legala näringslivet. Den lättaste vägen in i näringslivet, menar Greve, går genom de delar av näringslivet som genomsyras av ekonomisk kriminalitet.³⁷⁵

Ruggiero menar, att både ekonomisk och organiserad brottslighet frodas i en miljö av makt och välstånd. Han menar vidare, att det finns tydliga kopplingar mellan den organiserade brottsligheten och det reguljära näringslivet, där den ekonomiska brottsligheten begås. Den organiserade brottsligheten tillhandahåller varor och tjänster som efterfrågas av näringslivet, och näringslivet tillhandahåller tjänster åt den organiserade brottsligheten, som till exempel hjälp att tvätta illegalt åtkomna pengar. Även när det gäller motiv och utförande av brottsligheten har ekonomisk och organiserad brottslighet stora likheter. En kriminell organisation bedriver sin verksamhet på den kriminella marknaden på ett sätt som liknar vilket legalt företag som helst. Utövarna är inriktade på ekonomisk framgång och söker göra vinster genom att sälja varor och tjänster, som de förmedlar eller producerar, till en marknad. Brottsligheten bedrivs i båda fall i komplexa strukturer. Arbetsfördelning och samverkan med andra tillämpas för den brottsliga verksamheten. Investeringar sker genom att ny teknik köps in och ytterligare personal anställs. Det finns även likheter vad gäller brottslighetens effekter på samhället. Organiserad brottslighet tenderar även att gå in i det reguljära näringslivet och bedriver därmed brottsligheten ”inom ramen för en i övrigt legal näringsverksamhet” och liknar då ekonomisk brottslighet till formen. Istället för att göra en uppdelning på vilka som begår brotten bör man enligt Ruggiero rikta in sig på att studera brottslighetens natur, karaktäristika och de metoder som används.³⁷⁶

5.3 Vilken uppfattning har man på Ekobrottsmyndigheten i Malmö?

Flera personer, företrädesvis åklagare, vid Ekobrottsmyndigheten i Malmö menar, att det finns något slags samband mellan den ekonomiska brottsligheten och den organiserade brottsligheten, eller att den ekonomiska brottsligheten är organiserad i större utsträckning än vad som kan bevisas.

---

³⁷³ Ruggiero, (1996), s. 18 ff.

³⁷⁴ Ruggiero, (1996), s. 22.

³⁷⁵ Greve, (1989), s. 14.

³⁷⁶ Ruggiero, (1996), s. 143, 153 ff.

Någon menar däremot, att eftersom några samband mellan ekonomisk och organiserad brottslighet inte kunnat beläggas, är denna diskussion spekulativ och det handlar istället om olika affärsidéer.

Samband eller någon form av organisation kan misstänkas, till exempel i fall där en typisk målvakt antingen tiger eller erkänner allt som läggs honom till last. Man har uppmärksammat, att vissa namn ofta förekommer i utkanten av ekobrottsutredningar, och att företag som ligger i riskzonen för att gå i konkurs ofta hamnar i närheten av vissa personer. Man misstänker att det finns någon slags organisation som sammanför dessa personer dels med lämpliga företag, dels med lämpliga målvakter. Målvakterna rekryteras av någon organisation eller några personer. Genom att vissa namn återkommer i periferin i olika utredningar, misstänker man att det rör sig om verksamhet som är mer organiserad än vad som kan bevisas. Det är en viss grupp personer, som ofta förekommer, men i olika konstellationer. Vissa av dessa träffas eller rekryteras i fängelser.³⁷⁷ Slutsatser kan dras om samband mellan ekonomisk och organiserad brottslighet, men det är svårt att bevisa att det verkligen förhåller sig på ett visst sätt. Man kan emellertid se på olika personer som figurerat i olika utredningar till exempel när det gäller bolagstömningar, rekrytering av medhjälpare, umgänge m.m. Vidare kommer det tips till myndigheten som tyder på att samband skulle förekomma.³⁷⁸

Det finns även finansiärer och personer som tänker ut upplägg, men som låter andra utföra själva brotten. Ofta finns en mellanhand, och längst ner en målvakt. Då det är svårt att bevisa, att det är fler personer inblandade än målvakten, så blir det denne som åtalas.³⁷⁹ Vissa personer som hela tiden förekommer i bakgrunden i olika ekobrott, men som aldrig skriver på något, och som därför inte kan fällas, har detta som huvudsysselsättning. Även om man är säker på, att det är vederbörande som äger ett bolag, så har han ofta papper på att någon annan, en målvakt, gör det.³⁸⁰

5.4 Kan ett uppmärksammande av samband mellan ekonomisk och organiserad brottslighet bidra till mer effektivt bekämpande av brotten?

Det föreligger samband mellan globalisering, ny teknik, ny ekonomi, ökande korruption, penningtvätt, offshore-center och skatteparadis och en ny global kriminalitet. Samband mellan den ekonomiska och den organiserade brottsligheten, bör av den anledningen uppmärksammas i större utsträckning. Korsell menar, att det är olyckligt att ha vattentäta skott mellan den traditionella brottsligheten, den ekonomiska och den organiserade brottsligheten, eftersom det i ett framtidsperspektiv kommer att vara

---

³⁷⁷ Holm, Gertrud, Ekobrottsmyndigheten, 16 november 2000.

³⁷⁸ Ivarsson, Gösta, Ekobrottsmyndigheten 15 november 2000.

³⁷⁹ Kallin, Cay, Ekobrottsmyndigheten, 16 november 2000.

³⁸⁰ Mårtensson, Jörgen, Ekobrottsmyndigheten 24 november 2000.

nödvändigt att hantera dessa brott utifrån en gemensam strategi. Korsell poängterar att det genom att göra sambanden tydligare mellan olika former av brottslighet och inte fokusera på det som särskiljer ökar möjligheten att sätta in åtgärder där de bäst behövs. En gemensam strategi kommer även att behövas då resurserna för brottsbekämpning minskar och man kan behöva prioritera och se till att det som är viktigast hanteras. Det kommer att bli nödvändigt att införa regelsystem som är självreglerande, och därigenom skapa incitament för enskilda och företag att agera ”rätt”. Skattereglerna bör förenklas och schabloniseras för att minimera kontrollbehovet, för att frigöra kontrollresurser i prioriteringssyfte.³⁸¹

Ekobrottsmyndigheten i Malmö har i en tidigare nämnd projektrapport uppmärksammat samband mellan kriminella mc-gäng, organiserad brottslighet och ekonomisk brottslighet. I rapporten framhålls, att om Ekobrottsmyndigheten får ta del av kriminalunderrättelseinformation skulle detta innebära flera fördelar. Man menar, att det ibland kan vara fel att betrakta ärendena var för sig eftersom det kan finnas en bakomliggande plan i vilket en enskild gärning bara är en del av ett större upplägg. Eftersom Ekobrottsmyndigheten och åklagarmyndigheten är skilda åt kan man missa viktiga aspekter - till exempel kan man samtidigt spana på samma bolag eller så har åklagarmyndigheten länge saknat motivet till ett visst våldsbrott samtidigt som Ekobrottsmyndigheten utrett ekobrott om samma personer.³⁸²

Även Magnusson har uppmärksammat samband mellan ekonomisk brottslighet och organiserad brottslighet. Han menar, att om alla konkurser som inträffat mellan åren 1990 och 1995 undersökts, skulle förmodligen en stor del av sveriges tyngst belastade ekonomiska och organiserade brottslingar ha identifierats, och att sådana undersökning skulle vara av värde vad gäller bekämpandet av ekonomisk brottslighet eftersom många typer av ekonomiska och även organiserade brott slutar med konkurs.³⁸³

---

³⁸¹ BRÅ-rapport 2000:10, s. 19 f.

³⁸² Ekobrottsmyndigheten projektrapport, s. 13 ff.

³⁸³ Magnusson, (1995), s. 19.

6 Resultat och slutsatser

Det finns samband mellan ekonomisk och organiserad brottslighet. Dessa är av varierande styrka och art. Vissa samband varar över tid, andra är helt tillfälliga. Man vet inte särskilt mycket om detta, då forskningen på området är ringa. Av de skälen är det viktigt att inrikta forskning och brottsbekämpning på annat sätt än om det inte funnes samband, som nu när ekonomisk och organiserad brottslighet behandlas som separata fenomen. Om man är medveten om samband mellan olika typer av brottslighet, kan man motverka detta bättre, än om man är omedveten. En mer gemensam behandling av de båda företeelserna kan medföra vinster och ett bättre, mer effektivt och rationellt tillvaratagande av kunskap och resurser hos de organ som skall bekämpa denna typ av brottslighet.

I uppsatsen har olika åtgärder som vidtas och vissa förslag på ytterligare åtgärder för att motverka ekonomisk och organiserad brottslighet förts fram. Mer resurser till spaning och utredning av brott är ett förslag, fler tekniska hjälpmedel som till exempel avlyssning ett annat. Mer formaliserat förfarande för överlåtelser av företag eller kvalifikationskrav för bolagsgrundare är andra förslag. Gemensamma register för spaning och utredning har föreslagits. Man kan även anta, att en genomgång av olika relevanta register, som hos Patent- och Registreringsverket, i register angående betalningsanmärkningar och hos polisen, skulle medföra att brott kunde misstänkas och utredas på ett tidigare stadium. Här måste man väga den personliga integriteten mot vikten av utökade kunskaper om brott som begås och den därmed följande ökade möjligheten att förhindra detta.

Ett uppmärksammande av samband mellan ekonomisk och organiserad brottslighet kan även medföra ökat samarbete mellan myndigheter och därigenom ökade kunskaper om vissa brott. Man kan anta, att med ökade kunskaper om brotten, de metoder och tillvägagångssätt som används, är det lättare att bekämpa dem.

Man kan även ställa frågan, varför det finns samband mellan ekonomisk och organiserad brottslighet. En relativt kvalificerad gissning är, att det hela beror på en önskan om att på något sätt tjäna pengar. Den som ser ett sätt att göra detta, och som inte är främmande för att bryta mot olika lagar för att göra detta bryr sig troligen mindre om, om det brott som begås kan räknas som ett ekonomiskt brott eller om det utgör organiserad brottslighet eller något annat. Bekämpandet av penningtvätt är ett område som prioriteras internationellt. Detta, därför att brottsligheten inte skulle vara lika intressant om det blev mycket svårt att få avsättning för de illegalt åtkomna medlen.

En ytterligare fråga som uppstår är, om det är riktigt att på det sätt som gjorts göra en uppdelning mellan ekonomisk och organiserad brottslighet. Hur de brottsbekämpande myndigheternas struktur skulle utformas om man inte på något sätt skilde företeelserna åt kan diskuteras. Slutsatsen i detta

examensarbete är inte att föreliggande kunskaper om ekonomisk respektive organiserad brottslighet bör förkastas, utan snarare vidgas till att omfatta även samband mellan brottstyperna. Möjligen skulle ett utökande av Ekobrottsmyndighetens målområde till att omfatta även viss organiserad brottslighet med anknytning till ekonomisk brottslighet vara en lösning.

7 Avslutning

Genom att vara medveten om att ett enskilt brott kan vara en del av ett större sammanhang, kan man kanske bekämpa hela sammanhanget på ett bättre sätt. Ekonomisk brottslighet sker ofta utan sammanhang med andra personer eller andra brott. Det kan även vara en affärsidé som ligger i gråzonen mellan vad som är tillåtet och vad som inte är det. Det kan vara frågan om avancerad ekonomisk brottslighet som bedrivs av organisationer som slutit sig samman för att begå till exempel narkotikabrott, eller så kan det vara en form av ekonomisk organiserad brottslighet; en bakgrundsfigur som finansierar och tänker ut olika upplägg, som han via mellanhänder skaffar andra personer som får ta straffet för brottsligheten, medan han själv kan ta vinsterna. Ekonomisk brottslighet kan vara ett sätt för brottsorganisationer att relativt riskfritt skaffa de pengar de vill ha. Eller så kan organiserad brottslighet bedrivas utan någon som helst koppling till företag eller ekonomisk brottslighet.

Om man av någon anledning inte på något sätt tar hänsyn till att det finns samband mellan olika typer av brottslighet, utan istället inriktar sig på att forska om och bekämpa de 'rena' brottsformerna, finns det enligt författarens mening en risk att brott som inte passar i dessa kategorier faller 'mellan stolarna', och därmed undgår de rättsvårdande myndigheterna. Medvetenhet om möjliga sammanhang kan förbättra vaksamheten och frammana metoder att avslöja sådan brottslighet som är långt mera samhällsskadlig än till exempel en företagare som bokför fel.

För att bekämpa någonting, måste man veta hur detta ser ut. Den italienske domaren Giovanni Falcones arbetsmetod innebär inledningsvis att göra överdrivet omfattande utredningar. Man måste samla så många upplysningar som möjligt och ta till sig allt. När man sitter med pusselbitarna framför sig kan man utarbeta en strategi.³⁸⁴

Författaren menar, att det i litteraturen om ekonomisk respektive organiserad brottslighet, finns uppgifter om så många olika samband och kopplingar mellan ekonomisk och organiserad brottslighet, att anledning finns att göra 'överdrivet omfattande utredningar'. Härnäst behövs ett insamlande av så många upplysningar som möjligt om de samband som man efter utredningarna vet föreligger. När pusselbitarna ligger på bordet, kan en strategi utarbetas. Dock har denna arbetsmetod frångåtts i föreliggande examensarbete. I brist på möjligheter till att göra överdrivet omfattande utredningar, har en något mindre utredning företagits och många upplysningar samlats in. Resultatet är, att det med största säkerhet finns ett icke föraktligt antal samband och kopplingar av olika slag mellan den ekonomiska och den organiserade brottsligheten, och att det är dags att, om

---

³⁸⁴ Falcone och Padovani, (1991), s. 42.

inte utarbeta en strategi, så ändå föreslå en. Den strategi som ödmjukt föreslås är, att ytterligare utredningar vidtas.

Att det finns samband och kopplingar mellan ekonomisk och organiserad brottslighet är ett problem. Detta är så pass allvarligt, att man inte kan blunda för det. Ekonomisk och organiserad brottslighet är var för sig problem för, och hot mot samhället i olika former. När dessa brottstyper hänger ihop blir hotet ännu mer allvarligt.

8 Käll- och litteraturförteckning

8.1 Offentligt tryck

Ds 1993:25 *Skärpta åtgärder mot människosmuggling*

Ds 1996:1 *Effektivare ekobrottsbekämpning*. Rapport från regeringens ekobrottsberedning.

Ds 1997:51 *Internationella ekobrott*. Rapport från Internationella ekobrottsgruppen.

JuU 1980/81:21 Justitiekommitténs betänkande *om den ekonomiska brottsligheten*.

Skr. 1994/95:217 *Samlade åtgärder mot ekonomisk brottslighet*

Skr. 1996/97:171 *Åtgärder mot organiserad och gränsöverskridande brottslighet*

SOU 1996:84 *Ekobrottsforskning*. Betänkande av Utredningen om ekobrottsforskning.

SOU 1997:111 *Branschsanering - och andra metoder mot ekobrott*. Huvudbetänkande av Branschsaneringsutredningen.

SOU 1997:159 *Ett utvidgat europeiskt område för frihet, säkerhet och rättvisa*, Betänkande av utredningen om EU:s utvidgning - konsekvenser för samarbetet i rättsliga och inrikes frågor.

SOU 1998:47 *Bulvaner och annat*. Betänkande av bulvanutredningen

SOU 1999:53 *Ekonomisk brottslighet och sekretess*. Betänkande av ekosekretessutredningen

SOU 2000:25 *Den centrala polisen*. Betänkande av SÄPO/Rikskrimkommittén.

SOU 2000:88 *Organiserad brottslighet, hets mot folkgrupp, hets mot homosexuella, m.m. - straffansvarets räckvidd* - Betänkande av Kommittén om straffansvar för organiserad brottslighet, m.m.

8.2 Domar

Göteborgs Tingsrätt B 258-92, Sparbanken Väst-målet.³⁸⁵

Hallsbergs Tingsrätt B 593-99, dom av den 18 februari 2000.

Jakobsbergs Tingsrätt B 305-91, JFAB-målet.³⁸⁶

Stockholms Tingsrätt B 17-138-88, La Reine-målet.³⁸⁷

Stockholms Tingsrätt B 17-187-89, Humanova-målet.³⁸⁸

---

³⁸⁵ Finns i bilagan till BRÅ PM 1996:5 *Ekonomisk brottslighet - den rättsliga processen*

³⁸⁶ Finns i bilagan till BRÅ PM 1996:5 *Ekonomisk brottslighet - den rättsliga processen*

³⁸⁷ Finns i bilagan till BRÅ PM 1996:5 *Ekonomisk brottslighet - den rättsliga processen*

³⁸⁸ Finns i bilagan till BRÅ PM 1996:5 *Ekonomisk brottslighet - den rättsliga processen*

8.3 Litteratur

- Cornils, Karin och Greve, Vagn. (1999) *Rechtliche Initiativen gegen organisierte Kriminalität in Dänemark*. Det Retsvidenskabelige Institut D, Københavns Universitet.
- Eskeland, Ståle. "Straffrätten och de internationella mänskliga rättigheterna" i Victor (red.)
- Falcone, Giovanni och Padovani, Marcelle (1991). *Cosa Nostra. Domarens kamp mot maffian*.
- Greve, Vagn. (1989). *Kriminalitet i erhvervslivet. Forelæsninger over økonomisk kriminalitet*. Jurist- og Økonomforbundets Forlag. 1. udg, 3. oplag.
- Lappalainen, Tomas. (1993). *Maffia*. Stockholm
- Lavigne Yves. (1987) *Hell's Angels Three Can Keep a Secret If two Are Dead*.
- Leijonhufvud, Madeleine och Wennberg, Susanne. (2000). *Brott och straff i affärslivet. En lärobok för ekonomer*. Iustus förlag, Uppsala.
- Magnusson, Dan. (1995). *Marknadens sabotörer*, Västerås.
- Morton, James. (1999). *Gangland International - The Mafia and other Mobs* 2 uppl.
- Petrén, Gustaf, "Statens ekonomiska intresse som ledstjärna inom straffrätten" i Victor, (red.) *Ekonomisk brottslighet och rättssäkerhet*.
- Ruggiero, Vincenzo. (1996). *Organized and Corporate Crime in Europe. Offers that Can't be Refused*. Dartmouth.
- Savona, Ernesto U. i samarbete med Manzoni, Francesca. (1999) *European Money Trails*. Harwood Academic Publishers.
- Träskman, Per-Ole, "Drakens ägg - den narkotikarelaterade brottskontrollen" i Victor (red.) (1995). *Varning för straff - Om vådan av den nyttiga straffrätten*, Stockholm.
- van Duyne, Petrus C. (1995). *Organized Crime in Europe*.
- Victor, Dag (red.). (1986). *Ekonomisk brottslighet och rättssäkerhet. Del I: straffrätten och straffprocessrätten i förändring*. Rättsfonden, Stockholm.
- Victor, Dag (red.) (1995). *Varning för straff - Om vådan av den nyttiga straffrätten*, Stockholm.
- Örnemark Hansen, Helén (1998). *Penningtvätt - Ett urvattnat begrepp ?* Stockholm .

8.4 Övrigt skriftligt material

- BRÅ PM 1996:5 *Ekonomisk brottslighet - den rättsliga processen*
- BRÅ-rapport 1999:7 *Forskning om ekonomisk brottslighet - en översikt*. (red.) Korsell, Lars E.
- BRÅ-rapport 1999:6 *MC-BROTT*

- BRÅ-rapport 2000:10 Antologi *Perspektiv på ekobrottsligheten*. (red.) Korsell, Lars E.
- BRÅ-rapport 2000:19 *Finansiella offshoremarknader och skatteparadis*, Engdahl, Oskar.
- Ekobrottsmyndigheten, projektrapport 2000 *Kriminella Mc-gäng och organiserad brottslighet*, Mattsson, Mats, Kallin Cay.
- Ekobrottsmyndigheten Med ansvar för kampen mot ekonomisk brottslighet*, informationsmaterial från Ekobrottsmyndigheten.
- Ekobrottsmyndighetens årsredovisning 1999.
- EUROPOL, Europeiska Polisbyråns Faktablad Nr 2, juli 1999. Hämtat på www.europol.eu.int
- EP-NYTT, Europaparlamentets månadstidning, Nr 11, Årgång 5 December 2000, "*Nya medel i kampen mot organiserad brottslighet*"
- Nationalencyklopedin, bd 12, 1993, uppslagsord *maffia*.
- Nytt från revisorn nr 6 2000, en nyhetstidning från föreningen auktoriserade revisorer FAR "*Stoppregel mot skalbolagstransaktioner*"
- Smålänningen fredag 8 september 2000 "*Myndighet vill ha brottsregister*", Andersson, Thomas.
- Svenska Dagbladet söndag 1 oktober 2000 "*Kriminalisering lockar fler till det förbjudna*", von Hall, Gunilla.
- Svenska Dagbladet söndag 3 December 2000 "*Kampen mot kvinnohandel har blivit en politisk fråga*". Cervin, Elisabeth.
- Svenska Dagbladet fredag 8 december 2000 "*Flyktingar gör maffian rik*", von Hall, Gunilla.
- Svenska Dagbladet onsdag 13 december 2000 "*Svagt avtal mot människohandel*", Cervin, Elisabeth.
- Sydsvenska Dagbladet måndag 23 oktober 2000 *EU:s bedrägerienhet får stark kritik*, Magnusson, Erik.
- Sydsvenska Dagbladet fredag 10 november 2000, "*Efterlyst ekobrottsling anmälde sig själv*", Palmkvist, Joakim.
- Sydsvenska Dagbladet lördag 25 november 2000, "*Skärp kampen mot könshandeln*", Månsson, Sven-Axel.
- Sydsvenska Dagbladet torsdag 30 November 2000, "*Pengar tvättas på internetkasinon*".
- Sydsvenska Dagbladet fredag 8 december 2000, "*La Reine-mannen: Jag gav bara råd. Rolf Gustafsson nekar till de nya bedrägerianklagelserna*", Wierup, Lasse.

8.5 Övrigt material - intervjuer, tv-program och föredrag

- Bröms, Olof, Rikskriminalpolisens rotel för illegal invandring. Telefonintervju 15 mars 2000.
- Dixelius, Malcolm. Föredrag om rysk maffia. Ekobrottsmyndigheten 28 november 2000.
- Efterlyst, TV-program TV3 26 oktober 2000, kl. 21. Professor Leif G.W. Persson ang. organiserad brottslighet från Ryssland.
- Ekobrottsmyndigheten, Malmö 27 mars 2000, studiebesök, föredrag av bl. a. Holm, Gertrud och Ström, Christer.
- Holm, Gertrud. Chefsåklagare, Ekobrottsmyndigheten, Malmö 27 oktober, 16 november 2000.
- Huskatter, TV-program Discovery Channel 30 november 2000 kl. 14.45 Om handel med utrotningshotade djur, bl. a. tigrar, och delar från dessa.
- Ivarsson, Gösta. Avdelningschef, Ekobrottsmyndigheten, Malmö. 15 november 2000.
- Kallin, Cay. Bitr. Chefsåklagare, Ekobrottsmyndigheten, Malmö. 16 november 2000.
- Litsegård, Håkan. Kammaråklagare, Ekobrottsmyndigheten, Malmö. 15 november 2000,
- Muntlig redovisning om organiserad brottslighet inom specialkursen Ekonomisk och organiserad brottslighet i ett internationellt perspektiv, 2 mars 2000.
- Mårtensson, Jörgen. Ekobrottsmyndigheten 24 november 2000.
- Nyhetsmorgon, TV-program TV 4 30 november 2000, kl 6.45. Engström, Gunnar, Kriminalvårdsdirektör, om fängelsegång.
- Ström, Christer. Bitr. Chefsåklagare, Ekobrottsmyndigheten, Malmö. 15 november 2000.